

САКАРТВЕЛО საქართველო

2(25) 2019

საქართველო:
ერი და
ისტორია

Грузія:
нація та
історія



SkyUp Airlines
www.skyup.aero

ТБІЛІСІ - КИЇВ від **\$49***

щоденно

БАТУМІ - КИЇВ від **\$69***

середа, субота

ТБІЛІСІ - ХАРКІВ від **\$79***

вівторок, п'ятниця

* Ціна за квитки вказана без урахування ціни за багаж та актуальна на момент публікації в авіакомпанії СкайАп (Сертифікат експлуатанта СЕ №УК055 от 16.05.2019, виданий Державною авіаційною службою України).

ІСАРНІЗО ЗМІСТ

Бінарські пам'ятки

Передмова

4

6

12

15

20

25

27

33

35

39

42

45

48

51

55

Рауль Чілачава: „Ме ჩემი შემოქმედების ტყუპისცალი ვარ,
ჩემი ლექსები ჩემი სულის ანარეკლია...“

Рауль Чілачава: «Я ідентичний зі своєю творчістю,
і мої вірші є віддзеркаленням моєї душі...»

Історія грузинської літератури

Грузини в Україні

„така гілка із усіх літератур Ґрузії, що відрізняється від інших“

Мітрофан Лагідзе та його «Води Лагідзе»

Історія грузинської літератури

Колхідка Медея у чужоземному сприйнятті

Історія грузинської літератури

Кредитні товариства середніх віків у Грузії

Історія грузинської літератури

Змова грузин проти Росії в 1832 році

Історія грузинської літератури

Георгій Картвелішвілі

Історія грузинської літератури

Політична система Грузії 1918-1921 років

Історія грузинської літератури

Католикос-патріарх Грузії Леоніде (Окропірідзе)

Історія грузинської літератури

25 лютого 1921 року – «чорвоне» минуле історії Грузії

Історія грузинської літератури

Великий Іване (3 біографії Іване Джавахішвілі)

Історія грузинської літератури

80 років Гураму Дочанашвілі

Історія грузинської літератури

Чіатурський марганець та Акакі Церетелі

Історія грузинської літератури

Курорти Грузії: туристичний потенціал Цхалтубо

600 АСАЛМЫЗАМДА

ПЕРЕДМОВА

Монгеса алмымда, ჩემო ქვირფასო თანამემამულები, სამშობლის მოშორებული საზოგადოების, ქართული დასპორის, წარმომადგენელნო! ორი მოძმე სახელმწიფოს ურთიერთობათა გაღრმავებაში საგრძნობი წვლილი შეავს ყოველ თქვენგანს სწორი პოზიციებით, შეცდომების მითითებით ხელისუფლებებისადმი, თუნდაც არსებული გადაწყვეტილებების სწორად აღქმით, ყოველდღიური საქმიანობით, თქვენგან სამშობლოს სასიკეთოდ გადადგმულ ნაბიჯებით. დათის წყალობით ქართული დიასპორა უკრაინაში ინარჩუნებს მთლიანობას, მიუხედავად საეჭვო პოლიტიკურ-კომერციულ პროექტები ჩაბმულ ადმინისტრაციულ მდგრადი მომართვითა, გამოგიყენონ თქვენ სტატისტებად, ნაცვლად იმისა, რომ გემსახურონ ერისა და ბერის საკეთილდღეოდ.

2019 წელი აღსანიშნავი იყო სახელმწიფო ბრივი მნიშვნელობის მოვლენებით, ახალი პერსპექტივებით ორივე ქვეყნისათვის. 2019 წელს უკრაინაში საქართველოს ახალი სრულუფლებისა ელჩი დაინიშნა, ვისთანაც ჩვენ აქტიური ურთიერთობა გავაძით უკრაინის ქართული სათვისტომოს გაძლიერებისთვის. ამსათან ერთად, 2019 წელს საქართველოსა და უკრაინას ახალი პრეზიდენტები აქტიურად ჩაუდგნენ სათავეში, დაისახა და უმეტესად ხორციელდება ის ძირითადი მიზნები, რომელიც ქვეყნებს შორის კულტურულ-ეკონომიკურ ურთიერთობათა ახალ დონეზე აყვანას ემსახურება.

მეტიც, მთელი წლის განმავლობაში უკრაინაში მრავალი ქართული სამთავრობო (პოლიტიკური) დელეგაციებისა და კულტურის წარმომადგენლების ჩამოსახლა განხორციელდა. ამას თან ახლდა საღამოების გამართვა ჩვენი ქვეყნებისთვის აქტუალურ კულტურულ თემებზე. სათვისტომოს მიერ განხორციელებულ ღონისძიებათა შორის აღსანიშნავია შემდეგი. 26 მაისს გაიმართა საქართველოს დამოუკიდებლობისადმი მიძღვნილი საერთო უკრაინული მასშტაბის ღონისძიებანი (ლიტერატურული, ისტორიული და სხვ.).

2019 წელს აღნიშნეთ გამოჩენილი ქართველი პოეტის, დავით გურამიშვილის, ლიტერატურულ-მემორიალური სახლ-მუზეუმის 50 წლისთვის. მირგოროდში, ქალაქის ცენტრში, ჩატარდა ქართული კულტურის ფესტივალი, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს ადგილობრივმა და უკრაინის სხვა ქალაქებიდან ჩამოსულმა ახსამბლებმა. აღსანიშნავია, რომ ამ ღონისძიების სტუმარი ლეგენდარული ანსამბლი „ქართული მები“ იყო.

სექტემბერში მთელი ქვეყნის მასშტაბით ტრადიციულად განახლდა სწავლის პროცესი ქართულ-საგანმანათლებლო ცენტრებში.

5-6 ოქტომბერს უკრაინაში ფართოდ აღნიშნა თბილისობა. ჩატარდა გამოფენები ქართული კულტურის თემატიკაზე. გამართა ქართული სამზარეულოს დაგმოვმება.

რაც შეეხება დასახულ გეგმებს, 22 ნოემბერს უკრაინაში იწყება ახალი ქართული კინოს XV ფესტივალი. დაგეგმილია ქართველ მწერლებთან და პოეტებთან აქტიური თანამშრომლობა, რათა ჩვენი მომავალი თაობები ეზიარონ ქართულ კულტურასა და ლიტერატურას. უკრაინის ქართული სათვისტომოს პრიორიტეტად ქართული ტურიზმისა და ბიზნესის პოპულარიზაცია მიმართა. წელს უკრაინაში დაგეგმილია ბიზნეს ფორუმის გამართვა, რომელშიც მენარმები ერთმანეთს თავიანთ გამოცდილებას გაუზიარებენ.

მთელი ქვეყნის მასშტაბით გაგრძელდება საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის (1918-1921 წნ.) 100 წლისთვის აღნიშნა. აღნიშნულ თარიღთან დაკავშირდება.



Вітаю Вас, мої дорогі співвітчизники, представники грузинської діаспори – громади, яка знаходиться далеко від Батьківщини! Кожен із Вас робить відчутний внесок у поглиблення відносин між двома братнimi країнами, висловлюючи чітку позицію, вказуючи владі на помилки, правильно сприймаючи прийняті рішення, трудячись щодня, роблячи важливі кроки задля добробуту Батьківщини. Дякуючи Богові, грузинська діасpora в Україні зберігає цілісність, попри спроби осіб, які беруть участь у підозрілих політично-комерційних проектах, використати Вас з іншою метою, замість того, щоб служити вірою та правдою на користь Батьківщини.

2019 рік ознаменуваний подіями державного значення, новими перспективами для обох країн. Цьогоріч призначено нового повноважного посла Грузії в Україні, з яким ми активно співпрацюємо для зміцнення грузинської громади в країні. Разом із тим, у 2019 році нові президенти Грузії та України взялися за активне керівництво державами, поставлено основні цілі, та значною мірою виконуються ті, які сприяють підняттю культурно-економічних відносин між нашими країнами на новий рівень.

Більш того, впродовж усього року в Україну прибували багато урядових (політичних) делегацій Грузії та представників культури. Разом із тим проводилися вечори на актуальні для наших країн культурні теми. Серед заходів, які були проведені громадою, варто відзначити наступні. 26 травня, в масштабах України, відбулися заходи, присвячені незалежності Грузії (літературні, історичні тощо). У 2019 році ми відсвяткували 50-річчя від заснування літературно-меморіального музею великого грузинського поета Давіда Гурамішвілі. Фестиваль грузинської культури проходив у центрі Миргорода за участі місцевих та запрошених ансамблів з інших міст України. Зазначимо, особливим гостем цього заходу був легендарний ансамбль «Грузинські голоси».

У вересні у грузинських освітніх центрах по всій країні традиційно відновився навчальний процес.

5-6 жовтня в Україні широко відзначалося свято Тбілісі. Проводились виставки на тему грузинської культури, смакування грузинської кухні.

Щодо наших майбутніх планів, то відмітимо, що з 22 листопада в Україні стартує XV фестиваль Нового грузинського кіно. Планується активна співпраця з грузинськими письменниками та поетами, щоб вони могли поділитися грузинською культурою та літературою з нашим майбутнім поколінням.

Я вважаю, що просування грузинського туризму та бізнесу є пріоритетом нашої громади в Україні. Цьогоріч в Україні планується бізнес-форум, на якому підприємці поділяться один з одним своїм досвідом.

По всій країні триватиме святкування 100-річчя Першої Де-

რებული ლონისძიებები ჩატარდება კიევსა და უკრაინის სხვა ქალაქებში. უმრავლესობა ამ ლონისძიებებისა, ქართული სათვისტომოს აქტიური მხარდაჭერით განხორციელდება.

დაბოლოს, მინდა თქვენი ყურადღება გავამახვილო აღნიშნულ ნომერზე, რომელშიც თქვენ იხილავთ ბევრ სიახლეს ქართულ ტურიზმზე, ისტორიაზე, ქართულ-უკრაინულ კულტურულ ურთიერთობებზე და სხვ.

გამარჯვებისა და განახლების გზით გევლოს, უკრაინავ!

ღმერთი იყოს შენი მფარველი, საქართველოვ!

ბესიკ შამუგია

мократичної Республіки Грузії (1918-1921). Події, пов'язані з цією датою, відбудуться в Києві та інших містах України. Більшість цих заходів будуть реалізовані за активної підтримки грузинської громади.

Нарешті, я хотів би звернути Вашу увагу на цей номер, де ви знайдете багато нового про грузинський туризм, історію, грузинсько-українські культурні відносини тощо.

Дорогою перемог та відновлень іди, Україно!

Хай береже тебе Бог, Грузія!

Бесік Шамугіა



**რაულ ჩილაჩავა: „მე ჩემი შემოქმედების ტყუპისცალი ვარ, ჩემი ლექსები
ჩემი სულის ანარეკლიბ...“**

РАУЛЬ ЧІЛАЧАВА: «Я ІДЕНТИЧНИЙ ЗІ СВОЄЮ ТВОРЧІСТЮ, І МОЇ ВІРШІ є ВІДДЗЕРКАЛЕННЯМ МОЄЇ ДУШІ...»

ცნობილი ქართველი და უკრაინელი პოეტი, მთარგმნელი, მეცნიერი და დიპლომატი რაულ ჩილაჩავა ნახევარ საუკუნეებზე მეტია ცხოვრობს და პროფესიულ მოღვაწეობას ენევა უკრაინაში. მან დიდი ამავი დასდო ჩვენი ქვეყნების ლიტერატურასთა და კულტურულ ურთიერთობათა განვითარებას. რაულ ჩილაჩავა უნიკალური მოვლენა ხელოვნების სამყაროში. ძნელია დასახელო კალმის დიდოსტატი, რომელიც საფუძვლიანად ფლობდეს ქართულ და უკრაინულ ენებს და ასე გამდიდრებინოს ორი ლიტერატურა ბრწყინვალუ თარგმანებით, გამოკვლეულებითა და ორიგინალური ნანარმოებებით.

ახლანა პოეტმა მოინახულა მშობლიური საქართველო, სადაც რამდენიმე შემოქმედებითი სალამი გამართა და მიიღო საქართველოს ეროვნულ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის დიპლომი, რამდენიმე პრემია და ჯილდო. ჩვენ გადავწყვიტეთ შევხვედროდით ბატონ რაულ ჩილაჩავას და ინტერვიუ აგვილო, რათა გავზიარებოდით მთაბეჭდილებებსა და სამომავლო გეგმებს.

— ბატონ რაულ, თუმცა თქვენ ნარდგენა აღარ გჭირდებათ, მაგრამ მაინც, დაგვისახელეთ, თუ შეიძლება, თქვენი რეგალიები.

— თქვენ უკვე, საქართველო, ყველა დასახელეთ და ეს ჩემთვის დიდი ბატივია, თუმცა, ძირითადად, ასეცა: მე ვარ პოეტიც, მთარგმნელიც და დიპლომატიც, ხოლო დანარჩენი, როგორც იტყვიან, ზედნაძებია. რაც შეეხება რეგალიებს, ნახევარსაუკუნოები აქტიური მუშაობის შედეგად საქმოდ დაგროვდა — ვარ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, უკრაინის ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, ლატვიის მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო დოქტორი, საქართველოს, უკრაინისა და ლატვიის მწერალთა კავშირების, მწერალთა და პუბლიცისტთა საერთაშორისო ასოციაციის, აგრეთვე უკრაინის თეატრის მოლგანეთა კავშირის წევრი, თხუთმეტზე მეტი რესპუბლიკური და საერთაშორისო პრემიის ლაურეატი.

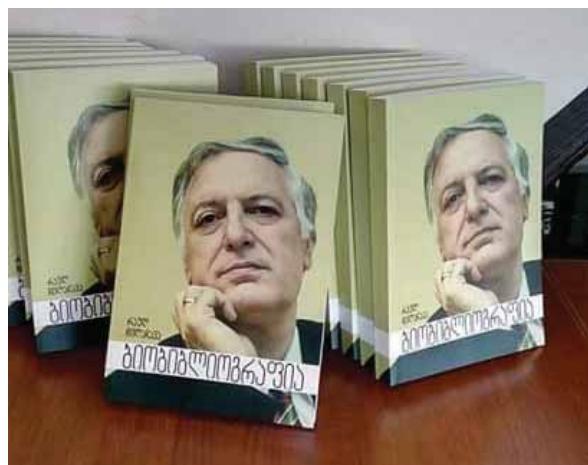
— მაშ, დავინყოთ ფესვებით...

— გავიზზარდე ზუგდიდის რაიონის სოფელ ძეველ აბასთუმანში, პაპაჩემის (დედაჩემის ბაბუას) სოლომონ ჩიხლაძის ოჯახში, ხოლო დაიგიბადე სოფელ ჭითანწარში, რომელიც ასევე ზუგდიდის რაიონშია. იქვე დავამთავრე სკოლაც, იქ შევმეტნე ქართული ლიტერატურის ანაბანა. დიდი ბაბუა (მე მას უბრალოდ ბაბუას ვეძახდი), მღვდელი იყო, ლრმადგანათლებული ადამიანი — ძალიან კარგად იცოდა ქართული ლიტერატურა, ფლობდა ძეველ სლავურ საეკლესიო ენას. იგი ბაგრძობიდანვე მინერგავდა ლიტერატურის, საქართველოს სატორიის, ბიბლიოს სიყვარულს. ამიტომაც კველაფრისთვის, რასაც კი მივაღწი ცხოვრებაში, უპირველესად სწორედ ბაბუას ვემადლიერები. როდესაც იგი განდაცვალა, თორმეტი წლისა ვიყავი. კარგად შევიმეტნე მისი გაკვეთილები. ლექსის წერა დაწყებით კლასებშივე დავინწყედა, რაც თავი მახსოვებ, მუდამ რაღაცას ვთხზავდო, ვნერდო. ჩემი პირველი ლექსები დაიბეჭდი ზუგდიდის რაიონულ გაზეთ „მებრძოლში“ 1962 წლის 8 მარტს. ამდენად, მალე 60 წელი გახდება, რაც მე პრესაში და წიგნების ყდებზე ვხედავ საკუთარ გვარსა და სახელს და ეს, უთუყოდ, დიდი პასუხისმგებლობაა.

— ბავშვობის მოგონებები... თუ აგიხდათ იმდროინდელოცნებები?

— ბავშვობაში ყველაფერი ძვირფასია და განუმეორებელი, რადგან მაშინ ყველაფერი პირველადია. ამიტომაც ადამიანს ნათლად ახსოეს თავისი ბავშვობა. ცხოვრებაში ბევრი რამ

Відомий грузинський та український поет, перекладач, науковець і дипломат Рауль Чілачава понад півстоліття живе й веде свою професійну діяльність в Україні. Він зробив великий внесок у розвиток літератури та культурних відносин наших країн. Рауль Чілачава – унікальне явище в мистецькому світі. Важко назвати іншого такого майстра пера, який, досконало володіючи грузинською та українською мовами, так збагатив обидві літератури близькими перекладами, дослідженнями та оригінальними творами. Нещодавно поет відвідав рідну Грузію, мав там творчі вечори, отримав різні звання, відзнаки та нагороди. Ми віршили зустрітися і взяти інтерв'ю у пана Рауля Чілачава – поцікавитися його враженнями від подорожі та планами на майбутнє.



რაულ ჩილაჩავას სამემოვანი “ბიბილიოგია”

Тримовна “Біобібліографія” Рауля Чілачави

— Пане Рауле, Вас не потрібно представляти читачеві, але все ж таки, перерахуйте, будь ласка, свої регалії.

Ви вже, власне, назвали все, і це для мене велика честь, бо, в основному, так і є: я і поет, і перекладач, останнім часом ще й дипломат, а решта вже надбудова, як то кажуть. Що ж до регалій, насправді, за півстоліття активної праці назбиралося чимало: я – академік національної академії наук Грузії, доктор філологічних наук, професор, засłużений діяч мистецтв України, почесний доктор академії наук Латвії, член спілок письменників Грузії, України, Латвії, міжнародної асоціації письменників й публіцистів, а також Спілки театральних діячів України, лауреат понад п'ятнадцяти республіканських та міжнародних премій.

— Розпочнемо з коріння...

Почну з того, що я виріс в родині свого прадіда Соломона Чіхладзе, дідусь моєї мами в селі Дзвелі Абастумані Зугдідського району, а народився в селі Чітацкарі, що теж поруч з Зугдіді. Там закінчив школу, там пізнав ази грузинської літератури. Дідусь, а точніше прадід (я його називаю дідусем), був священиком, високоосвіченою людиною й дуже добре знатав грузинську літературу, володів старослов'янською церковною мовою. Він з дитинства прищеплював мені любов

გავინიშება ადამიანს, ხოლო ბავშვობის მოგონებები სამუ-
დამოდ რჩება მესსიერებაში. მე ახლახან ვიყავი საქართვე-
ლოში და თანაელასელთან ერთად, ვისთანაც გსტუმრობდი,
ტკივილით გავისხენეთ თანატოლები, თანაკლასელები,
რობძებიც უკვე აღარ არიან, ერთ დროს რომ ახალგაზ-
რდება იყვნენ, ოცნებებით აღსავს და სიცოცხლეს შეჰე-
რონდნენ. მე ადრეული ბავშვობისან მსურადა უურნანისტი
ვყოფილიყავი, მაგრამ მასე მიხვდი, რომ ჩემი მონიდება
მაინც ლიკრატურა იყო და მწერლობა ავირჩი. დას, ჩემი
ოცნება ახდა და ეს სწორედ ისაა, რასაც მთელი ცხოვრება
ვაკეთებ. ვერასოდეს დავიკინებულ მშობლიური, გამზრდელი
კუთხის – სამეგრელოს განუმეორებელ განთიადებს, იქაურ
მდინარეებს, ველებს, ზეცას, მთებს და, როდესაც რამეს
ვწერ, უპირველეს ყოვლისა თვალინინ ნარმიმიდება ხოლმე
მათი ფერები, კონტურები, სურნელება, მთელი ცხოვრება
რომ თან მდევს.

— პირველი წიგნი... როგორ დაიწყო თქვენი ურთიერთობა წიგნითან?

— ბაბუას ჩინებული ბიბლიოთეკა ჰქონდა. იგი ძირითადად რელიგიური წიგნებისგან შედგებოდა, მაგრამ იყო იმ ბიბლიოთეკაში საერო გამოცემებიც. პირველი წიგნი, მან რომ მომცა, იყო გოგებაშვილის „ბუნების კარი“ გახლდათ. ეს წიგნი სიბრძნის წყაროა, სიბრძნის საგანძურო! ქართველი ბავშვისთვის, რომელიც ეს-ესაა (პირველ ნაბიჯებს დგამს) შეიძლება მეცნებს სამყაროს, უკეთეს წიგნი არც არსებობს! „ბუნების კარი“ იმ დროისათვის სკოლაში არ ისწავლებოდა, მაგრამ ბიბლიოთეკაში იყო. წნორბა ამ წიგნმა გააღმიშალა თვალსწინებული სივრცეები და ფართო ცოდნისგან მიმავალი გზა. ბავშვობაში, ასაკის შესაფერისი წიგნები საკმაოდ მქონდა, თუმცა მალევე დავინიტერესდი „სადიდო“ ნაწარმოებებით და ეს იყო არა მარტივი ქართული, არამედ საზღვარგარეთულო ლიტერატურაც. გამიტაცა ალექსანდრე ყაზბეგის მოთხრობებმა და რომანებმა, გაუა ფშაველას, აკაკი წერეთლის, ილაშვილების შემოქმედებამ. ვკითხულობდი პაუგოს, შერიმეს, ბალზაკს, სტენდალს, ტკონს, სკოტს და მრავლ სხვას. წიგნებით ასეთმა გატაცებამ მიმიყვანა უკრაინულ ლიტერატურამდე, მაგრამ ეს უკვე იყო მოგვიანებით.

— ვის დაასახელებდით ოქვენს ლიტერატურულ ნათლია ად, მასნავლებლად, გზის დაძლოცველად ლიტერატურა-ში?

— ასეთი ერთი მასწავლებელი, დამკვალიანებელი თუ და
მრიგებელი არ მყოლია. ჩემი ჰიპოველი მკითხველი და გულ-
შემატევიარი იყო ბაბუა, რომელსაც სჯეროდა, რომ ჩემგან
მწერალი თუ არა, განათლებული ადამიანი ნამდვილად და-
დგებოდა. ცხოვრებაში ჩემთვის ბევრ ადამიანს დაუჭერია
მხარი, მაგრამ ლიტერატურისკენ მიმავალი გზა საკმაოდ
რთული იყო. მე ვაგზავნიდი ჩემს ნაწერებს რესპუბლიკურ
პრესაში და არცოდა იშვიათად ვიღებდი ასეთ პასუხს: საჭირო
რომ ბევრი იკითხოს, ისნავლოთ კულტურისგან, მეტტი
ცოდნა შეიძინოთ და მისთანანი - შემდევ, უფროს ასაკში,
გამოჩენილი მწერლების მხარდაჭერა არ მომკლებია. მა-
დლიერების გრძნიბით ვისტენებ ქართული და უკრაინული
მწერლობის ისეთ მეტყვებს, როგორებიც იყენენ ირაკლი
აბაშიძე, გრიგოლ აბაშიძე, კარლო კალაძე, ივან დრაჩინი,
ვიტალი კოროტიჩინი, ბორის ოლიინევი, დმიტრი პავლინიჩევი, ლე-
ონიდ ნოვიჩენკო. ისინი კითხულობდნენ ჩემს ნანარმოებებს
და გამოთქვამდნენ თავიანთ აზრს მათ შესახებ. მაგალითად
შემიძლია ვიამაყო იმით, რომ სხვადასხვა დროს ჩემი ლექ-
სები და თარგმანები დახეჭდილა ი. დრაჩინი, დ. პავლიჩენო-
სო, ლ. ნოვიჩენკოს, ი. აბაშიძის ნინიანგივაობებისა. არაფერს ვი-
ტევი სახელმოავანი მთარგმნელების კოპორტაზე, რომელთა
ნებალობითაც ჩემი ნანარმოებები მუდად ალწევდა უკრაინინ-
გითხველამდე. უკრაინაში ჩემი უმთავრესი მასწავლებელი
და დამრიგებელი იყო მიკოლა ბაჟანი, რომელიც მე ჯერ კი-
დევ ტარას შემჩენებს სახელმიწიფო უნივერსიტეტ-
ტის სტუდენტებს გაფიცანი. ასე ნებსმიერი ლიტერატორის
ცხოვრებაში, მეც არა ვარ გამოხაკლისი - ყველას ჰყავს თა-
ვის მასწავლებლები. ნებისმიერი ნაკითხული წიგნი, ასე თუ

до літератури, історії Грузії та Біблії. Тому за все, чого я досяг у житті, завдячує, передусім, своєму дідусяеві. Коли він помер, мені було дванадцять років, і я добре засвоїв його уроки. Віршувати почав у початковій школі, і, скільки себе пам'ятаю, щось вигадував, писав. Перші мої вірші були надруковані в Зугдідській районній газеті 8 березня 1962 року, тобто скоро буде 60 років, як я бачу в пресі, на сторінках книжок власне прізвище і це, безперечно, велика відповідальність.

— Спогади дитинства...чи збулися Ваші тогочасні мрії?

У дитинстві – все дорогое, все неповторне, бо там усе відбувається вперше. Через те людина дуже чітко пам'ятає своє дитинство. За життя чимало речей забувається, а спогади дитинства вічні. Я нещодавно був у Грузії й з болем згадували з моїм однокласником, у якого я гостював, своїх ровесників, однокласників, які вже перейшли межу, а колись були молоді й веселі, сповнені мрій... я з раннього дитинства хотів стати журналістом, а потім зрозумів, що треба йти далі й вирішив стати письменником. Моя мрія здійснилася, і це те, чим я займаюсь впрodosвж усього свого життя. Не можу ніколи забути ті неповторні світанки нашого краю – Самегрело, де ріс, наши річки, луки, наше небо, наши гори; і коли про щось пишу, завжди уявляю, передусім, їхні барви, контури, запахи, які переслідують усе життя.

— Перша книга...як починалися Ваші взаємини з книгою?

У мого дідуся була гарна бібліотека, яка складалася переважно з релігійних книжок, але були там і світські видання. Першою книжкою, яку він мені дав, була «Бунебіс Карі» Якова Іогебашвілі. Це джерело, скарбниця мудрості! І для грузинської дитини, яка вперше відкриває світ, ліпшої книжки годі й шукати! «Бунебіс карі» тобто, «Ворота у природу», чи «Ворота у Всесвіт», можна й так сказати, в той час у школі не викладалася, але в бібліотеці була. Й саме вона мені відкрила неозорі обрії, дорогу до широких знань. Взагалі, книжок у дитинстві, які відповідали віку, мав чимало, хоча я швидко захопився творами й для дорослих, і це була не тільки грузинська, а й зарубіжна література. Мене дуже приваблювали оповідання й романи Олександра Казbegі, поезії Важа Пшавела, Акакія Церетелі, Іллі Чавчавадзе. Читав Гого, Меріме, Бальзака, Стендالя, Твена, Скота тощо. Такий потяг до книжок привів і до української літератури, але це було вже згодом.

— Кого б Ви назвали своїм літературним хрещеним, вчителем, провідником у літературі?

Такого одного вчителя чи наставника не мав. Першим моїм читачем й вболівальником був мій дідусь, який повірив у те, що з мене може вийти якщо не письменник, то порядна, освічена людина. У житті мене підтримували багато людей, хоча шлях у літературу був досить складний. Я посылав свої твори до республіканської преси й нерідко отримував відповіді на кшталт: треба багато читати, наслідувати класикам, поповнювати знання, тощо... Уже в доросломому віці мене підтримували чимало видатних письменників. З вдячністю згадую таких метрів грузинської та української літератури, як Іраклій Абашідзе, Григорій Абашідзе, Карло Каладзе, Іван Драч, Віталій Коротич, Борис Олійник, Дмитро Павличко, Леонід Новиченко. Вони читали мої твори, і висловлювалися про них. Наприклад, можу пишатися тим, що в різні часи мої вірші та переклади виходили з передмовами І.Драча, Д.Павличка, Л.Новиченка, І.Абашідзе. Не кажу вже про когоруту славетних перекладачів, завдяки яким мої твори постійно доходили до українського читацького загалу. В Україні моїм головним учителем і наставником був Микола

ісє, гаєзве то іллюїа, мага ліннотаа імісаа, тау როгомр უნдаа წერო, аნ, პირიქით, როгомр аრ უნдаа წერო. ეს გამოცდილებაა, ცოდნაა, გნებავთ, კარნაზიც, გაფრთხილებაც. ნებისმიერი მნერლის ახალი ნაწარმოები ასე იოლად არ იძადება სუფთა ქალალზე, იგი, უპირველეს ყოვლისა, სხვადასხვა ემოციის, შთაბეჭდილების შეჯერებაა, ერთ მხრივ ნაკითხულის, მეორე მხრივ – განცდილისა და მნერლის ოსტატობა მდგომარეობს სწორედ იმაში, თუ როგორ შეძლებს იგი ამ ყველაფრის შერჩყმას ისე, რომ არ მოექცეს ნაკითხულის გავლენის ქვეშ. ვიმედოვნებ, რომ ასე ხდება არა მარტო წემთან.

– თქვენი გზა მთარგმნელობითი მოღვაწეობისკენ... პირველი ნაბიჯები...

– კევის უნივერსიტეტში სწორედ უკრანიული ენისა და ლიტერატურის შესასწავლად და მთარგმნელობით ოსტატობის დასაუფლებლად მიმღვლინეს. ჩემი პირველი თარგმანები შესრულებულია 1967 წლის დეკემბერში, კიევში ჩამოსვლიდან სულ რამდენიმე თვეში. ეს იყო ვასილ სიმონენკოს ლექსები. ვასილ სიმონენკო იმჟამად ძალიან პოპულარული გახლდათ უკრანელ სტუდენტ ახალგაზრდობაში. მას აღმერთებდნენ მომავალი ფილოლოგები და უკრანალისტები, რომელთა შორისაც ვეცხვორდა როგორც უროვნული პოეტი, რომელიც იმდროინდელი უკრანელი საზოგადოების სატკიარასა და საფიქრას გამოხატავდა. ჩემ მიერ თარგმნილი ვ. სიმონენკოს ლექსები დაიბეჭდდა გაზეთ „ახალგაზრდა“ კომუნისტში“, სადაც იმხანად რედაქტორის მოადგილე იყო დაუკინგარი თამაზ ბიბილური, მომავალში ბრწყნვალე ქართველი პროზაისტი. სწორედ იმ პუბლიკაციიდან იწყება ჩემი მთარგმნელობითი საქმიანობა, რომელიც არასოდეს შემინუვეტია. ამ საქმიანობის შედეგია რამდენიმე წლის წინ გამომცემლობა „ინტელექტის“ მიერ გამოცემული ექვსასვერდიანი ტომი – „100 უკრანელი პოეტი“ – დანცემული გრიგორი სკომორიდადნ, თანამედროვე უკრანელი პოეტებით დამთავრებული. ეს, რაც ეხება ქართულად თარგმნილ უკრანელ პოეტებს. მე ამავდროულად ვთარგმნი ქართულიდან უკრანელიადაც. ახლახან საქართველოში გამოვიდა წიგნ „რაულ ჩილაჩავა. ბიობლიოგრაფია“ და მე იქ უკვე უცხო თვალით წავითხმითხე ჩემზე და გავიხსენ ბევრი ისეთი რამ, უკვე რომ აღარც მახსოვდა. მართლაც, ბევრი თარგმნილი, როგორც უკრანელიად ქართულად, ასევე პირიქით, ამას კაბილო ათწლეულის განმავლობაში დაემატა თარგმანები ლატვიურიდან, და არა მარტო ქართულად, არამედ უკრანელიადც. იმავე „ინტელექტში“ გამოვიდა ლატვიური პოეზიის ჩემი სავტორო ანთოლებია „Terra Mariana“.

– როგორ მოვიდა თქვენთან მკითხველის აღიარება და სიყვარული?..

– იმის გამო, რომ იშვიათად ვხედავდი ჩემს ქართველ მკითხველს, ისეთი შინაგანი განცდა მქონდა, რომ არავინ მიცნობს, ჩემზე არავის სმენია... მნერალს, ისევე, როგორც ნებისმიერ სხვა შემოქმედს, სჭირდება ცოცხალი აუდიტორია. სანერ მაგიდასთან იგ ხედავს მხოლოდ ქალალდს, რომელზედაც წერს, მაგრამ ვერ ხედავს მკითხველს. ეს შეგრძენება აქვს ნებისმიერ მწერალს, თვით ტრარას შევჩერებულ კი სასოწარკვეთილი ჩიოდა, ათი წელია მშობელ ერს „კობზარი“ ვაჩუქე, მაგრამ ყველაზ პირში წყალი ჩაიგუბა, არავინ არაფერს ამბობს, მე კი მინდ ვიცოდე, ლირს კა ჩემი წამება წმინდა ცეცხლადო. რა თქმა უნდა, მე არც „კობზარი“ დამინერია და არც ვადარე თავს შევჩერებულ მაგრამ თვითონაც მქონია ასეთი შეგრძენები. თუმცა პირად საუბრებში და ზოგიერთ რეცენზიაში, რომელიც ქართულ პრესაში იბეჭდება ხოლმე ჩემზე, ვხედავ, რომ მიცნობენ, მკითხულობენ, პატივს მცემენ და ეს მთარგმნებას და საკუთარი თავის რჩმენას მმატებს. როდესაც, იშვიათად, მაგრამ მაინც, საავტორო სალამოებს ვატარებ საქართველოში, უშუალოდ ვხვდები ადამიანებს, რომლებიც არა მარტო კეთილგანცყობილი არიან ჩემდამი, არამედ ავლენენ ცოდნას იმისა, რაც დამინერია – მოჰყვავთ ციტატები, გამორქვამენ საკუთარ აზრებს. ახლახან შემოქმედებითი სალამოები მქონდა თბილისა და

Платонович Бажан, з яким я познайомився ще студентом Київського державного університету імені Тараса Шевченка. А так, в житті будь-якого літератора, і я не виняток, завжди є чимало вчителів. Будь-яка прочитана книжка, так чи інакше, є уроком, зразком, або як писати, або – навпаки, як не писати. Це досвід, знання, можливо, навіть, підказка, пересторога. Будь-який новий твір письменника народжується не просто так, з чистого аркуша, це, передусім, підсумок різних емоцій, вражень, і прочитаного, з одного боку, і пережитого – з іншого, і майстерність письменника полягає у тому, наскільки він може їх синтезувати, не піддаючись впливу прочитаного. Сподіваюсь, що так буває не тільки зі мною...

– **Ваш шлях до перекладацької діяльності....перші кроки...**

Я був відряджений до Київського університету саме з метою вивчення української мови та літератури й отримання фахових знань перекладача. Мой перші переклади зроблені десь у грудні 1967 року, через кілька місяців після приїзду до Києва. То були вірші Василя Симоненка, на той час дуже популярного серед української студентської молоді. Його обожнювали майбутні філологи і журналісти, серед яких я жив у гуртожитку. Він сприймався як національний поет, котрий висловлював ті думки, які хвилювали тогочасне українське суспільство. Вірші В. Симоненка у моїх перекладах вийшли в газеті «Ахалг'азра комуністі», де заступником головного редактора був незабутній Тамаз Біблурі, у майбутньому близьку грузинський прозаїк. З тієї публікації я й веду відлік своєї перекладацької діяльності. Цю діяльність відтоді я не припиняв і в результаті, кілька років тому вийшов великий том на шестистах сторінках – 100 українських поетів, – починаючи від Григорія Сковороди, закінчуєчи уже сучасними українськими поетами. Це щодо українських поетів грузинською. Але, я водночас перекладаю з грузинської на українську також. Щойно в Грузії побачила світ книга «Рауль Чілачава. Біобіографія» і я



პოეტის შვიდწლიულის სარეკლამო ბანერი ზუგდიდში

Рекламний банер семикнижки поета в Зугдіді



**ავტოგრაფი “ბედის ფორმულაზე”
Автограф на “Формулі долі”**

ზუგდიდში და დავრნმუნდი, რომ მიცნობენ – და ეს ძალიან სასამოვნოა.

– გვიამდეთ საქართველოში ახლანდელი მოგზაურობის დროს მიღებული შთაბეჭდილებებისა და შეხვედრების შესახებ.

– ბოლო დროს, სამწუხაროდ, ოჯახური მდგომარეობის გამო, ვერ ვახერხებდი ჩასვლას საქართველოში. შვიდი წელი არ ვყოფილვარ ბიბილიში, ხოლო ზუგდიდში – ათი. ჩემი ბოლო საღამო ზუგდიდში 2009 წლის ოქტომბერში შედგა, ხოლო 2012 წლის ოქტომბერში ბოლო საღამო მქონდა ბიბილიში. ამ დროს განმავლობაში მრავალი წიგნი გამოვეცი და, ცხადია, მსურდა წარმედგინა ისანი მშობლიური მკაფიოვლისათვოს. ბოლოს და ბოლოს, ასეთი შესაძლებლობა მომეცა და, აი, საქართველოს საპარლამენტო ბიბილოთეკის დიდ საგამოფენო დარბაზში წარვადგინე რამდენიმე წიგნი. უპირველეს ყოვლისა, „უკვე ხსენებული „ბიობიბლიოგრაფია“, წომელიც შეადგინეს საქართველოს საპარლამენტო ბიბილოთეკამ, უკრაინის იაროსლავ ბრძენის სახელობის საპარლამენტო ბიბილოთეკამ და ლატვიის საუნივერსიტეტო აკადემიურმა ბიბილოთეკამ (ულრმესი მაღლობა მათ ამისათვის). ეს საკმაოდ სოლიდური ტომია, სადაც თავმოყრილია თითქმის ყველა მასალა ჩემს შემოქმედბაზე, ჩემს სამეცნიერო საქმიანობაზე, ბიოგრაფიაზე, ანუ ეს სერიოზული აკადემიური წიგნია, რომელიც ამ დიდი აუდიტორიის შეკრების უწინველეს მიზეზად იქცა. მეორე მიზეზი: გასულ წელს გამოვეცი ლექსების დიდი ტომი – „ბედის ფორმულა. შვიდწიგნეული“ (ბოლო შვიდი წლის განმავლობაში დანერილი ლექსები), რომელიც ასევე წარვადგინე. დაბოლოს, მესამე, ალბათ უმთავრესიც: გადმომეცა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის დიპლომი.

– როდის აგირჩიეს აკადემიკოსად?

– ორი წლის ნინ, 2017 წლის ოქტომბერში. ალნიშნული დიპლომი გადმომცა ჩვენმა ცნობილმა ისტორიკოსმა, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტმა.

там вже чужим оком прочитав про себе і згадав деякі речі, які вже не пам'ятав. Справді, перекладено чимало як з української на грузинську, так і навпаки, а до них за останнє десятиліття додалися і переклади з латиської. І не тільки грузинською, а й українською мовою.

– Як прийшли до Вас візяння та любов читача?

Через те, що я бачив мало свого грузинського читача, мав таке внутрішнє відчуття, що мене ніхто не знає, ніхто про мене не чув, бо письменнику, так само, як і будь-якому іншому митцеві, потрібна жива аудиторія. За письмовим столом він дивиться лише на аркуш, на якому пише, але не бачить читача. Це відчуття є в будь-якого письменника, я з цього приводу завжди згадую приклад Тараса Шевченка, який писав:

Мій Боже милий! Як хотілось,
Щоб хто-небудь мені сказав
Хоч слово мудре; щоб я знов,
Для кого я пишу? Для чого?

Звичайно, я не порівнюю себе з Шевченком, але в мене теж були такі відчуття. Хоча в особистих розмовах та через деякі рецензії, які з'являлися про мене в грузинській пресі, я бачив, що все ж таки мене знають, читають, шанують і це надихало. А коли, зрідка, я проводив авторські вечори у Грузії, там конкретно зустрічався з людьми, які не лише добре ставилися до мене, але виявляли знання того, що я написав – цитували, рекламивали, висловлювали свої думки. Нещодавно я повернувся з Грузії, де мав вечори у Тбілісі і Зугдіді, і я впевнився, що мене знають – і це дуже тішить.

– Розкажіть, будь ласка, про Ваші враження від османньої подорожі та зустрічей у Грузії.

Останнім часом, на жаль, мені не вдавалося поїхати до Грузії через сімейні обставини. Не був у Тбілісі сім років, а в Зугдіді аж десять. Мій останній вечір в Зугдіді відбувся жовтні 2009 року, а в жовтні 2012 року мав останній вечір у Тбілісі. За цей час видав чимало книжок і, звичайно, хотіло-

აკადემიკოსმა როინ მეტრეველმა. ეს, ცხადია, მაღალი შეფასება, მაღალი ნდობა და დიდი აღიარებაა. მე მაღლიერი ვარ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიისა, ქართველი აკადემიკოსებისა, რომლებმაც ერთხმად მისცეს ხმა ჩემს კანდიდატურას. მქონდა შეხვედრა მშობლიურ ზუგდიძიც, სადაც აგრძელებული წარვადგინებული არის ასალი ნივნები.

— რა არის თქვენთვის სამშობლო?

— ამ კითხვაზე გიპასუხებთ საკუთარი ლექსის სტრიქონებით:

„სამშობლო... ეს ერთი სიტყვა ყველა ენაზე მწველია და გულგანმგმირვი, როგორც ნაღვერდალი ხელისცულზე, როგორც მკერდზე ამოშანული ვარსკვლავი. თავიდან, ყველა სიტყვასავით, ისიც უცხოა და გაუგებარი, მაგრამ თანდათან, წლებთან ერთად, იგი შიშვლდება მდალი ძაბვის კაბელივით და წარმოთქმისათანავე ხვდება, რა უსაშევერი ენერგია ბორგავს მასში. თავიდან იგი ციცქნა და ერთი ბენი, მაგრამ თანდათან, წლებთან ერთად, იგი იზრდება, ფართოვდება, როგორც წრები მდინარეში ჩაგდებული ლოდის გარშემო და მერე შენი ცხოვრება ერთი გაუთავებელი შიძია — როგორმე ის წრები არ დაპატარავდეს, არ გაჰქრეს და ხელში ჩაძირული ლოდი არ შეგრჩეს.“

— გვერათ თუ არა ბედისნერის?

— უძველეს, მე ფატალისტი ვარ. მჯერა, რომ ყველა-ფერი, რაც ადამიანს უნდა შეემთხვევს, წინასწარაა განსაზღვრული და ამისგან თავის დაღნევა ანუ რამეს შეცვლა შეუძლებელია... ამიტომ, ისე უნდა იცხოვრო, თითქოს უკანასკნელად ცხოვრობდე და ხელიდან არ გაუშვა არცერთი შესაძლობელობა სიკეთის ქმნისა!

— რომელად ჰგებართ საკუთარ შემოქმედება?

— ვფიქრობ, მე ტყუპისცალი ვარ საკუთარი შემოქმედებისა და ჩემი ლექსები ჩემი სულის ანარევლია, რადგან ჩემს ნანგრძლებები არასოდეს ვცრუობ. პიგზია საკუთარი თავის ძიებაა, თვითგამოხატვა და რამდენადაც გულწრფელია ავტორი, იმდენად ჰგავს იგი საკუთარ თავს მის ნანგრძლებში.

— თქვენი აზრით, აღიარება და პოპულარობა ტვირთია თუ ფუფუნება?

— მე არ ვგრძნობ ასეთ ტვირთს... მართალია, უამდაშამ, აუდიტორიასთან უშუალო საუბრის ძროს, ან როდესაც ჩემზე რაიმეს წერენ, ან კიდევ როცა აზრს გამოთქვამენ, მსამართებელი საერთობ, მე არ ვეკუთვნი მომდურ შემოქმედთა რიცხვს. მოდა, იმიტომაცა მოდა, რომ დღეს იგი არის, ხვალ კი — არა. უნდა იყო საკუთარი თავის ერთგული და თუ ღირსი ხარ, აღიარება ადრე თუ გვიან მოვა.

— რა არის უმთავრესი ჰოეზიასა და თარგმანში?

— ჰოეზიაშიც და თარგმანშიც კალამს ხელს მაშინ ვკიდებ, როცა წერის შინაგანი მოთხოვნილება მიწნდება. ჭეშმარიტი ემოცია, ჭეშმარიტი აზრი, ჭეშმარიტი სახეობრივი ხედვა საგნისა თუ მოვლენისა შობს ჭეშმარიტი სტრიქონებს, მეტაფორულ სურათს. ხოლო თარგმანში უმთავრესა, რომ ხანარმები, რომელსაც ვთარგმნი, შეცეფებოდეს ჩემს შინაგან სამყაროს, ჩემს მხატვრულ და ესთეტიკურ გემოგნებას. აი, მაშინ ვთარგმნი და ვცდილობ გადმოცე მშობლიური ენის ყველა შესაძლო საშუალებით თრიგინალის შინაგანის, ენობრივი და მხატვრული თავისებურებებით. თარგმანში ძალიან მნიშვნელოვანია ავტორისა და მთარგმელის განწყობილებებს, სტილისა და მანერის დამთხვევა. ცხადია, როდესაც თარგმნი ას ავტორს, მსგავსი რამ ყოველთვის შეუძლებელია, მაგრამ ამ შემთხვევაში უკვე საკუთარ თსტატობასა და ინტიციას უნდა ენდო.

— თქვენს შემოქმედებაში თუ გვხვდება წინასწარმეტყველება?

— ძალიან მეშინია პოეტური წინასწარმეტყველების, რადგან, სამწუხაროდ, მან ახდენა იცის. რამდენჯერმე, ჩემი ტრაგიკული პოეტური წინათვრდნობა ახდა, ამიტომ ახლა თავს ვიკავებ, განზრას აღარ გრძერ მსგავს რამებს.

— რის გარეშე ვერ შეძლებდით ცხოვრებას?

ся б представити їх рідному читачеві. Нарешті, така нагода трапилася й ось у великому виставковому залі Парламентської бібліотеки Грузії я презентував кілька книжок. Передусім, згадану вже «Біобіографію», яку склали Грузинська парламентська бібліотека, Українська парламентська бібліотека імені Ярослава Мудрого і Академічна університетська бібліотека Латвії (велике спасибі їм за це). Це досить солідний том, де зібрани майже всі матеріали про мою творчість, мою наукову діяльність, біографію – тобто, це серйозна академічна книга, яка стала першою причиною зібрання великої аудиторії. Друга причина: минулого року я видав великий том поезій – «Формула долі. Семикнижя» (вірші за останні сім років), який теж презентувався. I, нарешті, третя, чи не найголовніша: мені було вручене диплом академіка Національної академії наук Грузії.

— **Коли Вас обрали академіком?**

Два роки тому, в жовтні 2017 року. Знаний наш історик, віце-президент НАН Грузії, академік Ройн Метревелі й вручив мені той диплом. Це, звичайно, висока відзнака, висока довіра й високе визнання. Я вдячний Академії наук Грузії, всім академікам, які одностайно проголосували за мою кандидатуру. Мав ще зустріч у рідному Зуѓіді, де також представив свої нові видання.

— **Що для Вас значить Батьківщина?**

На це я відповім рядками власного вірша в перекладі Ігоря Римарука:

Вічизна... кожній мові на світі

Слово це – пронизливе і пекуче.

Як жарина в долонях,

Як зірка на грудях випалена.

Спершу, як всі на світі слова,

Воно відчушене й незрозуміле,

Та згодом, із плином літ, оголюється,

Мов кабель високої напруги,

Вустами відчуваєш, яка сила в ньому струмує.

Спершу воно крихітне, як піщинка,

Та згодом, із плином літ, росте, розширюється,

Наче кола від каменя, кинутого в ріку,

А потім усе життя твоє –

Лише нескінчений страх:

Тільки б не зменшилися, не щезли ці кола,

Тільки б не опинитися перед затопленою брилою...

— **Чи Ви вірите в долю, фатум?**

Авжеж. Я фаталіст. Вірю в те, що має статися з людиною, визначено наперед й нічого змінити не можна... Тому, треба жити так, наче живеш востаннє і за будь-якої можливості – творити добро!

— **На скільки Ви схожі на свою творчість?**

Думаю, я ідентичний зі своєю творчістю, і мої вірші є віддзеркаленням моєї душі, бо я в своїх творах ніколи не брехав. Поезія є пошуком самого себе, самовираженням, і наскільки автор є ширим, настільки він і схожий на себе у власних творах.

— **Що по-вашому визнання, популярність – тягар чи розкіш?**

Я не відчуваю такого тягая... Щоправда, час від часу, при прямих контактах з аудиторією або коли про мене щось пишуть чи висловлюються, стає приемно... Взагалі я не належу до модних митців. Мода, на те є модою, що сьогодні вона є, завтра – її нема. Треба бути вірним собі й визнання рано чи пізно буде.

— **Що є найголовнішим у поезії та перекладі?**

І в поезії, і в перекладі беруся за перо тоді, коли в мене визріває внутрішня потреба творити. Справжня емоція,

— археологів із сучасністю. Розмежування між пам'ятками давньої та сучасної епохи виявляється дуже складним. Але це не є єдиним проблематичним питанням. Існує ще один, який заслуговує уваги: які зразки пам'яток є найбільш характерними для певного періоду і як вони відрізняються від пам'яток інших періодів?

— Ставте питання про те, чому пам'ятки з певного періоду виявляють собою певні особливості?

— Можна сказати, що пам'ятки з певного періоду виявляють собою певні особливості, які відображають соціальну структуру та економічний розвиток тогочасного суспільства. Так, наприклад, пам'ятки з пізнього бронзового віку виявляють певні особливості відображення соціальної структури та економічного розвитку тогочасного суспільства.

— Шо ви поділяєте з пам'ятками з певного періоду?

— Є, я вважаю, що пам'ятки з певного періоду виявляють певні особливості, які відображають соціальну структуру та економічний розвиток тогочасного суспільства. Так, наприклад, пам'ятки з пізнього бронзового віку виявляють певні особливості відображення соціальної структури та економічного розвитку тогочасного суспільства.

— Шо ви поділяєте з пам'ятками з певного періоду?

— Ах, я вважаю, що пам'ятки з певного періоду виявляють певні особливості, які відображають соціальну структуру та економічний розвиток тогочасного суспільства. Так, наприклад, пам'ятки з пізнього бронзового віку виявляють певні особливості відображення соціальної структури та економічного розвитку тогочасного суспільства.

— Ах, я вважаю, що пам'ятки з певного періоду виявляють певні особливості, які відображають соціальну структуру та економічний розвиток тогочасного суспільства. Так, наприклад, пам'ятки з пізнього бронзового віку виявляють певні особливості відображення соціальної структури та економічного розвитку тогочасного суспільства.

— Гм, я вважаю, що пам'ятки з певного періоду виявляють певні особливості, які відображають соціальну структуру та економічний розвиток тогочасного суспільства.

Ісаак Барбаш

справжня думка, справжнє образне бачення предмету чи явища народжується непідробні рядки, метафоричну картину. А в перекладі найголовніше, аби твір, який перекладаю, відповідав моєму внутрішньому світові, моїм художнім та естетичним уподобанням. Тоді я відтворюю його особливості всіма доступними засобами рідної мови. В перекладі дуже важливий збіг настрою автора й перекладача, збіг стилю, манери тощо. Звичайно, коли перекладаєш сто авторів, таке не завжди можливе, але тут уже варто покладатися на майстерність та інтуїцію.

— Чи трапляються передбачення у Вашій творчості?

Дуже боюся писати такі речі, бо, на жаль, слова матеріалізуються. Кілька разів мої трагічні поетичні передчуття збулися, тому тепер я утримуюсь, не пишу навмисне.

— Без чого Ви б не могли жити?

Є речі, без яких людині спадрі важко жити. Але це усвідомлюється з роками. Найдорожче, що маєш, це родина, власний дім, діти, дружина, рідні, коло друзів, і, коли з ними все гаразд — це і є щастя! На жаль, повного щастя не буває, воно — поняття дуже химерне, тому, як казав колись Гораций: *Carpe diem* — лови мить. Література і є якраз мистецтвом саме того, як ловити мить. Я намагаюсь.

— Якби говорили сухою статистичною мовою — скільки у Вас опублікованих книг?

Я колись рахував кількість своїх книжок і це було цікаво. Рахував до ста, потім до ста двадцяти. Зараз точно не скажу, але, те, що вже за сто двадцять — певен. Сюди, мабуть, варто додати ще готові до видання понад десять різних книжок...

— Чи можна поцікавитись Вашими планами?

Шойно закінчив редагування власного перекладу відомого роману Отара Чіладзе — «Годорі». Зверстана і до кінця року вийде збірка віршів української поетеси Людмили Скирди «Голоси Грузії», яку я переклав. Крім того, у мене давно готові до друку дві збірки, одна Галактіона Табідзе, інша — Павла Тичини, обидві у моїх перекладах, двомовні, з малюнками авторів, в одному планшеті. Окрім того, готову до видання лірику також геніального поета Терентія Гранелі. Збірка ілюстрована серією портретів поета, виконаними видатним грузинським художником Резо Адамія. Гранелі майже не перекладений іншими мовами і це буде проривом його творчості в Європу. Сподіваюсь, що окремими збірками побачать світ мої мінімалістичні поезії, конети і рубаї. Ну, а поточна збірка віршів складається природно, стихійно. Я пишу вірші, з яких потім народжується книга.

— Ви відчуваєте зацікавленість Вашою творчістю з боку науковців?

Нешодавно в Тбілісі була захищена докторська дисертація молодого грузинського вченого Вано Мchedeladze, у праці якого є розділ, присвячений моїй творчості. І тут, у Києві, теж, молода дослідниця Оксана Дин написала кандидатську дисертацію про мою творчість — було цікаво читати її роботу, але не лише тому, що там йдеться про мене, а й чисто з теоретичної точки зору. Дисертація видалася мені ґрунтовною. Нешодавно знаний грузинський вчений, доктор філології Леван Брегадзе опублікував розлоге дослідження про мої конети та рубаї. Крім того, професор Сухумського університету Ціала Месхія в останньому номері журналу «Ріца» надрукувала велику статтю з сумною назвою — «Естетика смерті у творчості Рауля Чілачаві». Були ще деякі публікації. Отже, не можу сказати, що моя творчість поза увагою критиків та дослідників.

— Дякую, пане Рауле, за цікаву розмову.

Спілкувався Сосо Чочія

ქართველები უკრაїნაში ГРУЗИНИ В УКРАЇНІ

ბოლო წლებში უკრაინაში ბევრმა ქართველმა პოლიტიკოსმა, სპორტსმენმა და ხელოვანმა გამოიჩინა თავი. ქვემოთ გთავაზობთ მათგან ყველაზე ნარმატებულთა მოკლებითაციულ შტრიხებსა და მიღწევებს

В останні роки в Україні проявили себе багато грузинських політиків, спортсменів та талановитих людей. Нижче наведено короткі біографічні дані та досягнення найуспішніших з них.

გიორგი წიტაიშვილი
წელს პოლონეთში მიმდინარე მსოფლიოს 20-წლამდელთა ჩემპიონატის ფინალში უკრაინის შემადგენლობაში ქართული წარმოშობის ფეხბურთელმა გიორგი წიტაიშვილმა ითამაშა და სამხრეთ კორეის კარში მესამე გოლი გაიტანა. უკრაინაში აზიელებს 3-0 მოუკლე და წიტაიშვილი მსოფლიოს თასს დაეუფლა. გაგაცნობთ მცირე ინფორმაცია წიტაიშვილის შესახებ.

გიორგი წიტაიშვილი ცნობილი ქართველი ფეხბურთელის კლიმენტი წიტაიშვილის ვაჟია, რომელიც სხვადასხვა დროს არაერთ ქართულსა თუ ევროპულ გუნდებში თამაშობდა. გიორგი დაიბადა 2000 წლის 18 ნოემბერს ისრაელში. მაშინ კლიმენტი ამ ქვეყნის გუნდის რიშონის „ჰაპოელის“ ღირსებას იცავდა. უმცროსი წიტაიშვილი 3 წლის იყო, როდესაც მამა სათამაშოდ კვიპროსის „ანორთოსისში“ გადავიდა. ფამაგუსტას გუნდის იმუამინდელი მოთამაშე მწვრთნელი თემურ ქეცბაია იყო. გიორგი ფეხბურთის სწორედ მაშინ დაინტერესდა. 11 წლის ასაკში გიორგი წიტაიშვილი სინჯებზე „ბარსელონას“ საყოველთაოდ ცნობილ აკადემია „ლა მასიაში“ მოხვდა. სინჯებმა წარმატებით ჩაიარა, თუმცა ერთ პრობლემა წარმოშვა. „ბარსელონას“ ბაზაზე მის თანატოლებს ცხოვრების უფლება არ ჰქონდა.

კატალონიიდან წამოსვლის შემდეგ კლიმენტის თემურ ქეცბაიამ პატარა გიორგის კიევის „დინამოს“ საფეხბურთო აკადემიაში ჩარიცხვა ურჩია. კიევში პატარა წიტაიშვილი მიიღეს. საცხოვრებელი პრობლემაც გადაუწვიტეს და მის მერე ქართველი ფეხბურთელი უკრაინაში იმყოფება.

გიორგი წიტაიშვილმა უკრაინის ყველაზე ტიტულოვან კლუბიან პროფესიონალური კონტრაქტი გააფორმა 2017 წელს. ქართველმა ფეხბურთელმა უკრაინის მოქალაქეობა მიიღო და მას შემდეგ ამ ქვეყნის ყველა ასაკობრივი ნაკრების მასურუ მოირგო. წიტაიშვილმა 2-2 მატჩი უკრაინის 17 და 18 წლამდელთა ნაკრებში ითამაშა. 19-წლამდელთა ნაკრებში კი 12 შეხვედრაში 5 გოლი გაიტანა.

გიორგი წიტაიშვილის დებიუტი უკრაინის 20-წლამდელთა ნაკრებში 2019 წლის 24 მაისს შედგა. მსოფლიოს ან დასრულებულ ჩემპიონატზე გიორგი წიტაიშვილი ამერიკასთან ჯგუფური ეტაპის პირველ მატჩში სასტარტო შემადგენლობაში იძყოფებოდა და 78-ე წუთზე შეცვალეს.

უკრაინის ნაკრების მიერ ჩატარებულ შეორე თრთაბრძოლაში წიტაიშვილმა ასევე ძირითად შემადგენლობაში დაიწყო თამაში. ქართველი ნახევრაცველი 62-ე წუთზე შეცვალეს. ჯგუფური ეტაპის დასკვნით მატჩში წიტაიშვილი განაცხადში ყო, თუმცა მოედანზე არ გამოჩენილა. ახალგაზრდული

Цьогоріч у фіналі чемпіонату світу з футболу для юнаків до 20 років, який проходив у Польщі, третій гол у ворота Південної Кореї забив футbolіст грузинського походження Гіоргі Цітایшвілі, чим приніс перемогу збірній з рахунком 3:0 та Кубок Чемпіонату світу. Ось коротка інформація про грузинського чемпіона світу.

Гіоргі Цітаяшвілі - син відомого гру

зинського футболіста Клемента Цітаяшвілі, який грав у грузинських та європейських командах у різні часи. Гіоргі народився 18 листопада 2000 року в Ізраїлі. Тоді Клемент захищав честь міста Рішона у команді «Хапоель». Молодшому Цітаяшвілі було 3 роки, коли його батько перейшов до кіпрського Аноортосіса. На той час граючим тренером команди Фамагуста був Темур Кецбая. Саме тоді Гіоргі зацікавився футболом. У віці 11 років Гіоргі Цітаяшвілі потрапив на випробування до знаменитої академії «Барселони» - «La Macia». Тестування пройшло успішно, але виникла одна проблема: його ровесники не мали права жити на базі «Барселони».

Після від'єзду з Каталонії Темур Кецбая порадив Клементу записати Гіоргі до футбольної академії «Динамо» в Києві. Туди молодшого Цітаяшвілі прийняли. Проблему з житлом було вирішено, і тепер грузинський футbolіст перебуває в Україні.

2017 року Гіоргі Цітаяшвілі підписав професійний контракт з найбільш титулованим клубом України. Грузинський футbolіст отримав українське громадянство і з тих пір одягнув футболки всіх вікових збірних цієї країни. Цітаяшвілі зіграв по два матчі за збірні України до 17 та 18 років. У команді до 19 років у 12 зустрічах забив 5 голів.

Гіоргі Цітаяшвілі дебютував в українській збірній до 20 років 24 травня 2019 року. На першому матчі групового етапу зі США він вийшов у стартовому складі і на 78-й хвилині його замінили.

У другому поєдинку, проведенному українською збірною, Цітаяшвілі також почав грати в основному складі. На 62-й хвилині грузинський півзахисник був замінений. У заключному матчі групового етапу Цітаяшвілі був оголошений у списку, але на полі не з'явився. У 1/8 фіналу молодіжного чемпіонату Україна обіграла Панаму 4:1. Цітаяшвілі зіграв у цьому матчі 62 хвилини.

У 1/4 фіналу збірна України перемогла Колумбію 1:0. Гіоргі Цітаяшвілі долучився до цього поєдинку на початку другого тайму.

У 1/2 фіналу головний тренер України Олександр Петраков не



გიორგი წიტაიშვილი
Giorgi Tchitayashvili

მუნდიალის 1/8 ფინალურ შეხვედრაში უკრაინამ პანამას 4:1 სძლია. ამ შეხვედრაში წიტაიშვილმა 62 წუთი ითამაშა.

1/4 ფინალში უკრაინის ნაკრებმა კოლუმბიას მინიმალური სხვაობით 1-0 მოუვო. აქ ორთაბრძოლაში გიორგი წიტაიშვილი მეორე ტაიმის დასაწყისში ჩაერთო.

1/2 ფინალში უკრაინელთა თავიაცმა ოლექსანდრე პეტრაკოვმა წიტაიშვილი განაცხადს მიღმა დატოვა და ფინალურ მატჩისთვის შემოიხახა.

გიორგი წიტაიშვილმა მსოფლიოს ჩემპიონატის ფინალურ დაპირისპირებაში სრულად ითამაშა და მატჩის დასრულებამდე 1 წუთით ადრე სამხრეთ კორეის კარში ნაკრების მესამე გოლი გაიტანა.

გიორგი ზანთარაია კიდევ ერთი ცნობილი ქართველი, რომელიც უკრაინაში მოღვაწობს, ძიუდოისტი



გიორგი ზანთარაია
Giorgi Zantaraia

გიორგი ზანთარაია გახდავთ. 31 წლის ზანთარაიამ ჯერ კიდევ 2009 წელს შეძლო მსოფლიოს უმნიშვნელოვანეს შეჯიბრებაზე ოქროს მედლის დასაკუთრება.

მისი მიღწევების მოკლე მიმოხილვა შემდეგი სახისაა: მსოფლიო ჩემპიონი (2009), მსოფლიო მეორე (2010) და მესამე (2011) პრიზიორი, ევროპის ჩემპიონი (2011, 2019) და მეორე პრიზიორი (2009), მე-2 ევროპული თამაშების ჩემპიონი (2019) ევროპის ახალგაზრდული ოლიმპიური ფესტივალის გამარჯვებული (2003), ევროპის ჩემპიონი ახალგაზრდებში (2006). ასპარეზობს უკრაინის სახელით. ამავე ქვეყნის ეროვნული ოლიმპიური კომიტეტის მიერ ორჯერ დასახელდა უკრაინის საუკეთესო სპორტსმენად (2009, 2011). არის უკრაინის პირველი მსოფლიო ჩემპიონი ძიუდოში.

включив Цитაშვილі у змагання та вирішив перенести його участь на заключний матч.

Гіоргі Ціташვілі зіграв у фінальному матчі чемпіонату світу і за хвилину до кінця матчу забив третій гол у ворота Південної Кореї.

Гіоргі Зантараіა

Ще один відомий грузин, який працює в Україні, - дзюдоїст Гіоргі Зантараіა. 31-річному Зантараіа вдалося завоювати золоту медаль у найважливішому світовому змаганні у 2009 році.

Короткий список його досягнень такий: чемпіон світу (2009), другий (2010) та третій (2011) призер чемпіонатів світу, чемпіон Європи (2011, 2019) та другий призер (2009), чемпіон дру-

гих європейських ігор (2019), переможець європейського юнацького олімпійського фестивалю (2003), чемпіон Європи серед молоді (2006). Гіоргі змагається від імені України. Національним олімпійським комітетом країни він був двічі визнаний найкращим спортсменом України (2009, 2011). Є першим в Україні чемпіоном світу з дзюдо.

Александре Зазарашვіლі

Александре Зазарашვілі виграв цьогоріч українське музичне шоу «Голос країни». Хлопчик із села Руїсі (муніципалітет Карелі) у «сліпому» відборі створив фурор - усі чотири члени журі повернулись до нього, і після того, включаючи фінал, Александре лідерство нікому не віддав.



ალექსანდრე ზაზარაშვილი
Александре Зазарашвілі

ალექსანდრე ზაზარაშვილი

ალექსანდრე ზაზარაშვილმა წელს უკრაინული მუსიკა-ლური შოუ „ვოისი“ მოიგო. ქარელის მუნიციპალიტეტის სოფელ რუისში მცხოვრებმა ბიჭმა „ბრძა“ ესტინგზე ფურორი მოახდინა – მას უკურის ოთხივე წელი შემოუბრუნდა და მას მერე, ფინალის ჩათვლით, ლიდერობა არავის დაუთმო.

ალექსანდრე ამბობს, რომ გამარჯვებას ნაკლებად ელოდა, რადგან უკრაინელი არ იყო და ამ ერისგან ასეთი მხარდაჭერის იმედი არ ჰქონდა. უკრაინის ტელეშოუში მოხვედრამდე უამრავი კონკურსი გაიარა. თითქმის ყველა საერთაშორისო კონკურსიდან გრანპრის ტიტულით დაბრუნდა, თუმცა არ უმართლებდა ქართულ

ტელეშოუებში. 2016 წელს „ნიჭირში“ ნახევარფინალამდე მიაღწია, 2018 წელს კი, პროექტ „რანინაში“, რომელსაც ევროვიზიისთვის ქართული კონკურსანტი უნდა შეერჩია, მე-5 ადგილი არ გუნდა და „ევროვიზიისთვის“ დანუნებს. სიმღერა 3 ნოტის ასაკში დაიწყო. უამრავი კონკურსისა და მუდმივად ვოკალში მეცადინეობს პარიქბმი სკოლაში სიარულს ხშირად ვერა ახერხბს, თუმცა, მაინც კარგად სწავლობს ყველა საგანს. შუალაპი პედაგოგთან დადის და სკოლაში მანაც მომზადებული მიდის... უყვარს ნიგნების კითხვა. აინტერესებს მსოფლიოს ისტორია, კითხულობს ენციკლოპედიებს.

დავით არახამია

უკრაინის საკანონმდებლო ორგანო „ვერხოვნა რადაში“ არჩევნებში გამარჯვებული პარტიის „ხალხის მასხურის“ ფრაქციას ხელმძღვანელობს დავით არახამია. მან პირველი კესიაზე დეპუტატებს წარუდგინა პარლამენტის ახალი სპიკერის დიმიტრი რაზუმკოვის კანდიდატურა, რომელიც მეცხრე მოწვევის უკრაინის პარლამენტს ხელმძღვანელობს. თავად დავით არახამია ვლადიმერ ზელენსკის პარტიის სიის მეოთხე ნომერი იყო. არჩევნებში გამარჯვების შემდეგ პრეზიდენტმა ვლადიმერ ზელენსკიმ არახამია დანიშნა სახელმწიფო კონცერნ „უკრობორონბრომის“ სამეთვალყურეო საბჭოს წევრად. IT კომპანიის „თრანის მონსტრის“ (USA) უკრაინის ფილიალის დირექტორი და უკრაინის არმიის მხარდამჭერი „ხალხის პროექტის“ ავტორი დავით არახამია 90-იანი წლების დასასყისამდე გაგრაში, რუსეთის მიერ ოკუპირებული აფხაზეთის საკურორტი ქალაქში, ცხოვრობდა. აფხაზეთში მოის დაწყების შემდეგ, 1992 წელს, უკრაინის ქალაქ ნიკოლაევში გადავიდა საცხოვრებლად.



დავით არახამია

დავით არახამია



Александре говорить, що він менше всього чекав на перемогу, бо не є українцем і не очікував такої підтримки від цієї нації. До українського телешоу пройшов багато конкурсів. Майже з усіх міжнародних конкурсів повернувся з титулами Гран-прі, хоча йому не щастило в грузинських телешоу.

У 2016 році він дійшов до півфіналу «Нічієрі» (Талановитий), а в 2018 році у проекті «Раніна», на якому обирали грузинського учасника Євробачення, йому віддали 5-е місце та до «Євробачення» не допустили. Александре почав співати у 3-річному віці.

Через участь у безліч конкурсах і постійних заняттях з вокалом, часто ходити до школи не виходить, але, незважаючи на це, все одно добре вчитися з усіх предметів. Опівночі ходить до педагога, але до школи все одно иде готовим. Любить читати, цікавиться світовою історією, читає енциклопедії.

Давид Арахамія

У законодавчому органі України – Верховній Раді – фракцією партії «Слуга народу», яка пере-

могла на виборах, керує Давид Арахамія. На першій сесії він представив кандидатуру нового спікера парламенту Дмитра Разумкова, який очолює парламент України дев'ятого скликання. Давид Арахамія був четвертим у списку партії Володимира Зеленського. Після перемоги на виборах президент Володимир Зеленський призначив Арахамія членом наглядової ради держконцерну «Укроборонпром». Директор української філії IT-компанії «Template Monster» (США) та засновник волонтерської організації «Національний проект», що допомагає українським військовим, Давид Арахамія до початку 90-х років жив у Гагрі, окупованому Росією курортному місті Абхазії. Після початку війни у 1992 році переїхав до українського міста Миколаєва.

„თუ გინდა იყო ლამაზი ქალი, უნდა ფალით ლალიძის ხუალი“ МІТРОФАНЕ ЛАГІДЗЕ ТА ЙОГО «ВОДИ ЛАГІДЗЕ»

რაოდენ გასაკვირიც უნდა იყოს, მიტროფანე ლალიძისა და მისი საყოველთაოდ ცნობილი „ლალიძის ხუალის“ შესახებ ცოტაოდენი რამ ვიცით. ქართული ღვინის შემდეგ ყველაზე ცნობილი ქართული სასმელის ბრენდს, რომელსაც თავის დროზე ლექსებს უძღვნიდნენ სერგეი ესენინი, ევგენი ევტუშენკო და ფაზილ ისაკნდერი, საგამოდ რთული ისტორია აქვს. თუ პოლიტიკური გარემოებების რადიკალური ცვლილებები დამღუტებელი აღმოჩნდა როგორც რუსეთის იმპერიაში დაბანდებული უცხოური კაპიტალისთვის (მაგალითად, ნობელების, სიმენსებისა თუ როტშილდების), ასევე ანტრეპრენიარული წამოწებებისთვის, მიტროფანე ლალიძის საქმიანობა გამონაკლისს წარმოადგენს. მიუხედავად რუსეთის 1917 წლის რევოლუციისა, ცარიზმის დამხობისა, რუსეთის 1909

Дивно, але ми мало знаємо про Мітрофане Лагідзе та усім відому «Воду Лагідзе». Після грузинського вина, найвідоміший грузинський бренд напоїв, якомуного часу присвячували вірші Сергій Есенін, Євген Євтушенко та Фазіль Іскандер, має досить складну історію.

Якщо радикальні зміни в політичній ситуації були згубними як для іноземного капіталу, вкладеного в Російську імперію (наприклад, капітал Нобелів, Сіменсів або Ротшильдів), так і для підприємницьких організацій, діяльність Мітрофане Лагідзе є винятком. Незважаючи на Російську революцію 1917 року, повалення царизму, створення Радянського Союзу та нової економічної формaciї, чи епоху Сталіна, «Води Лагідзе» успішно працювали впродовж XX століття.



Лаалიძის ნლების ლოგოტიპი
Логотип води Лагідзе

საბჭოთა კავშირისა და ახალი ეკონომიკური ფორმაციის შექმნისა თუ სტალინის ეპოქისა, „ლალიძის ხუალები“ წარმატებულად საქმიანობდა მთელი XX საუკუნის განმავლობაში. მიტროფანე ერმალოს ძე ლალიძე დაბადა 1869 წლის 22 ივნისს სოფელ ჭოლევში (დღევანდელი წყალტუბოს მუნიციპალიტეტი), დარიბი აზნაურების ოჯახში. 14 წლისა მშობლებმა ქუთაისში სამუშაოდ გაგზავნეს, სადაც შეგირდად მოეწყო პეტრე ყოყოჩაშვილისა და პოლონელი ცეზარ ივანიშვილის აფთიაქში. წამლების გარდა, ივანოვსკი ქუთაისში წვერებსაც ამზადებდა და მისი გარდაცვალების

Мітрофане, син Ермало, Лагідзе народився 22 червня 1869 року в селі Чолеві (сьогодні муніципалітет Цхалтубо), у сім'ї бідних дворян (азнаурі). 14-річного сина батьки відправили до Кутаїсі учнем в аптеку Петре Кокочашвілі та поляка Сезара Івановського. Окрім ліків, в Кутаїсі Івановський робив також соки, а після його смерті виробництво напоїв перейшло до Мітрофана.

Зростаючий бізнес

Він почав виготовляти охолоджувальні напої різних есенцій, що надходили закордону, а також експериментував із різною природною сировиною з трав і фруктів. У 1887 році Лагідзе створив цікаву рецептуру фруктових вод на

შემდეგ, სასმელის წარმოება უკვე მიტროფანემ ჩაიხარა.

ალმავალი ბიზნესი

მიტროფანემ დაიწყო საზღვარგარეთიდან შემოსული სხვადასხვა ესენციებისგან გამაგრილებელი სასმელების დამზადება, ასევე ექსპერიმენტების მოწყობა სხვადასხვა ბუნებრივი ბალახისა და ხილის ნედლეულისგან. 1887 წელს ლალიძემ ნატურალურ პროდუქტებზე დაფუძნებული ხილის წყლების საინტერესო რეცეპტურა შექმნა, იმავე წელს მიტროფანემ ხილეულის სასმელების წარმოების ამსანა-გობაც დაარსა. სასმელი დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. ქუთაისში ლიმონათს მეთულუხებები გასაყიდად დოროგებით დაატარებდნენ. ლალიძის პირველი სარეკლამო ფრაზა, რომელსაც მედროგები ქუჩა-ქუჩა გაჰყვიროდნენ, იყო: „თუ გინდა იყო ლამაზი ქალი, უნდა დალიო ლალიძის წყალი“. ბოთლის ფასი 1 ბაზრი იყო, რაც დაახლოებით უდრის 0,85 გრამ ვერცხლს, ან 10 გრამ სპილენზს. ამსანაგობის დაარსების შემდეგ, ლალიძე ლამონათის წარმოების შესასწავლა 1902 წელს საფრანგეთსა და გერმანიაში გაემგზავრა. მან პირველმა გამოიყენა ჩამოსასხმელი წყლის გაკეთოლშობილების მეთოდთ. თუ ადრე წყალს მხოლოდ ესენციით ამზადებდნენ, მან ესენცია ნატურალური ხილის ვაჟინით (სიროფი) შეცვალა. ეროვნული წყლის სარეკლამო სახე ჩიხტიკობიანი ქალი იყო. ეტიკეტზე მხატვარმა გიორგი ზაზიაშვილმა მიტროფანეს დედა გულჩინა უგრეხელიძე დახატა. ბოთლი საფრანგეთში მზადდებოდა, სარეკლამო კონსულტაციებსაც ფრაზები უწევდნენ. ახალი სარეკლამო ფრაზა იყო: „ერიდე სიყალბეს და მოითხოვე ყველგა“. სასმელის სპეციფიკიდან გამომდინარე, მიტროფანეს მხოლოდ საუკეთესო პროდუქტი სჭირდებოდა. შესაბამისად, საქართველოს მასტაბით მას მოუნია მოექნა ნედლეულის საუკეთესო წყაროები. მაგალითად, ვაშლა და ატამს მხოლოდ გორში ყიდულობდა, მარნევსა და ქოლოს – ბაკურიანში, ციტრუსს – აფხაზეთში, ალუბალს – კასპში, ვარდს კი ლაგოდების ნაკრძალიდან იძენდა. მიტროფანემ 1900 წელს ქუთაისში დაარსა გამაგრილებელი სასმელების მცირე ქარხანა. კრედიტები მას მსოფლიოს დიდ ბანკებში ჰქონდა გახსნილი. 1902 წლის ივლისში კი ქუთაისში გახსნა საყინულე და სასმელი წყლების ახალი ქარხანა. აღსანიშნავია, რომ ქარხანა „ელექტრონით“ იყო განათვალი. სანარმო დღეში 300-500 ფუთამდე ყონულს ამზადებდა.

ლალიძის ფინანსები ეჭვი ბადებდა რუსეთის იმპერიის მესკეურებში. განსაკუთრებით, იმს გამო, რომ ლალიძე „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ აქტიური წევრი იყო. ანტისამთავრობო საქმიანობაში ჩართვის ეჭვის გამო, ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორმა მაქსუდ აღიანოვანუკარსკიმ ლალიძეზე საგანგებო მეთვალყურეობაც დაანესა. მიტროფანეს უფრო მძიმე ბრალდებსაც უყენებდნენ. საქართველოს საისტორიო არქივში ინახება 1908 წლით (მარტიაპრილით) დაარღებული ქუთაისის უანდარმერიის სამართველოს მიერ შედგენილი რამდენიმე საიდუმლო საბუთი.

ამ დოკუმენტების მიხედვით, მისი ქუთაისის ქარხნის მისამართი გამოიყენებოდა საზღვარგარეთ მყოფი რუსი და ქართველი ანარქისტების მიერ, საქართველოში თავის თანამებროლებთან დასაკავშირებლად. როგორც ჩანს, ეს ბრალდება არ იყო საფუძველს მოკლებული, რადგან მიტროფანეს ძმა მიხეილი ანტისამთავრობო საქმიანობაში მონაწილეობის გამო არსანგელსკიო ოლქში გადასახლეს და უანდარმერის მიერ ხან ანარქისტ-კომუნისტების, ხან კი სოციალისტ-ცედერალისტთა პარტიების სააში იყო შეყვანილი.

1905 წელს ილია ჭავჭავაძისა და აკაკი წერეთლის მხარდაჭერით მიტროფანე ლალიძემ დაიწყო გამაგრილებელი სასმელების წარმოება ტფილისში, გოლოვინის (დღვანებუ-



მიტროფანე ლალიძე

Мітрофан Лагідзе основі натуральних продуктів. Того ж року Мітрофане заснував товариство з виробництва фруктових напоїв. Напій користувався великою популярністю. У Кутаїсі водоноси повозками перевозили лимонад. Першою рекламною фразою Лагідзе, яку викрикували на вулицях візники, була: «Якщо хочеш мати вроду, пий тоді Лагідзе воду». Ціна пляшки становила 5 копійок, що дорівнювало приблизно 0,85 грамів срібла, або 10 грамів міді. Після заснування товариства, 1902 року Лагідзе поїхав до Франції та Німеччини, щоб вивчати виробництво лимонаду. Він вперше застосував метод очищення розливної води. Якщо раніше воду готували тільки за допомогою есенції, Лагідзе замінив есенцію натуральним фруктовим сиропом. Рекламним обличчям національної води була жінка у традиційному вишуканому вбранні. На етикетці художник Георгі Зазіашвілі намалював матір Мітрофане - Гульчіну Угрехелідзе. Пляшка виготовлялась у Франції, реклами консультації також проводили французи. Новою рекламною фразою було: «Унікальний фальшивик і вимагай скрізь». Через специфіку напою Мітрофане потрібен був винятково найкращий продукт. Отже, по всій Грузії йому довелося шукати найкращі джерела сировини. Наприклад, він купував яблука і персики тільки в Горі, полуницю і малину - в Бакуріані, цитрусові - в Абхазії, вишні - в Каспі, а троянду - в природному заповіднику Лагодехі. Мітрофане заснував невеликий завод охолоджувальних напоїв у Кутаїсі в 1900 році. Він взяв кредити у великих банках по всьому світу. У липні 1902 року в Кутаїсі відкрив фабрику з виробництва льоду та новий завод питної води.

ლი რუსთაველის) გამზირის № 24-ში. 1906 წელს კი იმავე ადგილას გახსნა „ლალიძის წყლების“ მაღაზია. აღსანიშნავია, რომ ლალიძის ქარხანა იყო ერთ-ერთი პირველი ამიერკავკასიაში, რომელმაც მუშებისთვის 8-საათიანი სამუშაო გრაფიკი შემოილო.

1906 წელს ტფილისში საქმის წამონებისას, ქალაქში უკვე არსებობდა ორი ხილულის ქარხანა, პირველი ცნობილ აფთიაქარ-პროვიზორ ევგენი ზემელს ეკუთხნდა, მეორე კი – ვინე მამულოვს, გადმოსვლიდნ 4 წლის შემდეგ, 1910 წელს, ამ ქარხებმა ვერ გაუძლეს ლალიძის მძლავრ კონკურენციას და ბიზნესის შეწყვეტა მოუწიათ. უნდარმერიამ მიტროფანე ტფილისში მაღაზის გახსნიდან ცოტა ხნის შემდეგ, დააპატიმრა. ზოგი ცნობის მიხედვით, ოფიციალური მიზეზი იყო მაღაზის აბრაზე ჯერ ქართული და შემდეგ რუსული ნარჩერის განთავსება. მიტროფანეს მეულლე ოლიმპიადამ დახმარების თხოვნით მიმართა ილია ჭავჭავაძეს და ამჯერადაც ამ უკანასკნელის უშუალო შუამდგომლობით, ლალიძე დაჭრას გადაურჩა. ილიას ამისთვის ქართველი ინტელიგინციამ ხელმოწერების შეგროვება დასჭირდა.

მიტროფანე მეცნენატიც იყო. მის მიერ დაარსებულ გამომცემლობაში იბეჭდებოდა ამ დროის ქართველი მთეტებისა და მწერლების ნანარმოებები. მისი უშუალო დაფუძნებით გამოიცა აკაკი წერეთლის „გამზრდელი“ და „ნათელი“; 1898 წელს გამოიცა ილია ჭავჭავაძის „აჩრდილი“, აკაკი წერეთლის „მომავდავის ჩვენება“ და ვახტანგ რძელიანის „იმედი“. მიტროფანეს მიერ 1908 წელს აკაკი წერეთლის ლიტერატურული მოღვანეობის 50 წლისთვის ქუთაისში დაიბეჭდა საიუბილეო კრებული, რომლის ყდაზე ენერა: „მოელი ამ გამოცემის შემოსავალს ნიშნავ ღრმა პატივისცემისა ვუძღვნი იუბილარს აკაკის 50 წლის მოღვანის სახსოვრად“. ლალიძე თვითონაც წერდა გაზეთ „ივერიაში“, „კვალში“, „დროებში“ და სხვაგან.

მიტროფანეს უშუალო მხარდაჭერით დასავლეთ საქართველოში აშენდა პირველი ელექტროსადგური. ლალიძის ქუთაისის ბანკის მმართველის, ცნობილი საზოგადო მოღვანის, კირილე ლორთქიფანიძის დახმარებით საფრანგეთიდან ელექტროსადგურისთვის საჭირო დანადგარების შესაძენად

Варто відзначити, що завод був освітлений «електроном». За один день виготовлялось 300-500 футів льоду.

Фінанси Лагідзе викликали підозру у вищих колах Російської імперії. Особливо через те, що Лагідзе був активним членом «Товариства з поширення грамотності серед грузинів». Генерал-губернатор Кутаїсі Максуд Аліханов-Аварський призначив спеціальний нагляд за Лагідзе через підозру в причетності до антиурядових дій. Мітрофане пред'являли більш серйозні звинувачення. Грузинський історичний архів зберігає деякі секретні документи департаменту жандармерії Кутаїсі, що датуються 1908 роком (березень-квітень).

Згідно з цими документами, його заводська адреса в Кутаїсі використовувалась російськими та грузинськими анархістами за кордоном для зв'язку зі спільноками. Очевидно, це звинувачення не було безпідставним, оскільки брат Мітрофане Михеїл був заспаний до Архангельської області за участь у антиурядовій діяльності і був включений жандармерією до списку то анархістсько-комуністичних, то іноді соціал-федералістичних партій.

У 1905 році за підтримки Іллі Чавчавадзе та Акакія Церетелі Мітрофане Лагідзе розпочав виробництво охолоджувальних напоїв на проспекті Головіна, 24 (сьогодні Руставелі) у Тифлісі. У 1906 році він відкрив магазин під назвою «Води Лагідзе». Слід зазначити, що завод Лагідзе був одним із перших на Південному Кавказі, де було запроваджено 8-годинний графік роботи.

Коли у 1906 році Лагідзе розпочав діяльність у Тифлісі, у місті вже були дві фруктові фабрики: перша належала відому фармацевт-провізору Євгенію Земелю, друга – Мамулову. Через чотири роки після переїзду, у 1910 році, ці фабрики не витримали сильної конкуренції Лагідзе і змушені були припинити свою діяльність. Через деякий час після відкриття магазину в Тифлісі, жандармерія затримала Мітрофане. За деякими даними, офіційною причиною було розміщення напису на вивіці магазину спочатку грузинською мовою, а потім російською. Дружина Мітрофане



საკმაოდ დიდი კრედიტი მიიღო და 1904 წელს აშენებულმა სადგურმა ქალაქ ქუთაისს პირველად მისცა ელექტროგანათება. შემდეგ ლალიძემ საფრანგეთიდან მაცივარ-დანადგარები მიიღო და პირველმა დაიწყო საქართველოში ხელოვნური ყინულის დამზადება. მის სახელთან არის ასევე დაკავშირებული ქუთაისში ბარიტის წარმოება.

„ლალიძის წყლები“, ტფილისში გადმოსვლის შემდეგ, მთელ საქართველოში გახდა პოპულარული. მიტროფანეს ნაწილში საერთაშორისო აღიარებაც მოიპოვა, როცა 1913 წელს ვენის საერთაშორისო გამოფენაზე ჯილდოდ ოქროს მედალი მიიღო. ასევე უმაღლესი ჯილდოდ ერგო 1914 წელს პეტერბურგში გამართულ ჰიგიენურ გამოფენაზე საუკეთესო ხილუელის სასმელის დამზადებისთვის (მოგვიანებით კომუნისტებმა მას ორივე ჯილდოდ ჩამოართვეს). ლალიძის წყლებით მოიხიბლა რუსეთის სამეფო ოჯახი და 1917 წლის რევოლუციამდე მიტროფანე ლალიძე საიმპერატორო კარის ექსკურსიური მიმნობებელი გახდა.

„ლალიძის წყლები“ და პოლიტიკოსები

1921 წელს, გაურკვეველ ვითარებას, ლალიძის ქარხანა ხანძამა გაანაბეჭურა და მიტროფანე იძულებული გახდა, სასმელები საკუთარი სახლის სარდაფზე ენარმოებინა. იმის შესახებ, რომ ნარმოება არ შეწყვეტილა, სხვადასხვა საგაზეთო ცნობა იტყვინება. მდგომარეობა 1927 წლამდე არ შეცვლილა, როცა ლალიძემ ქარხანა კლარა ცეტკინის ქუჩაზე ახლად შესყიდულ შენობაში გადაიტანა. დირექტორი თავად მიტროფანე იყო და იმ დროის სტანდარტებით, ქარხანა საკმაოდ კარგად იყო აღჭურვილი. გამოიყენებოდა მონინავე ტექნოლოგიები და 1934 წელს, პირველად საქართველოში, ნახშირმუავა აირის წარმოება დაიწყო.

მიუხედვად იმისა, რომ საქართველოს გასაბჭოებამ ლალიძის საქმიანობას დიდი პრობლემები შეუქმნა, პროდუქციის წარმოება ქარხნის ნაციონალიზაციის შემდეგ კვლავინდებურად აღდგა 1917-წლამდელი მასშტაბებით. 1934 წელს უკრაინის მთავრობამ მიტროფანე კიევში მიინვია. ის ასევე მიინვიეს მოსკოვისა და ლენინგრადის ლიმონათების ქარხნებში, არაერთხელ მიიატიუქეს ირანში, ეგვიპტესა და სხვა ქვეყნებში, რათა იქ საკუთარი წარმოება გაეხსნა, თუმცა ამაზე უარი თქვა.

არსებობს მონაცემები, რომ 1945 წელს იალტის კონფერენციის დროს მაგიდაზე ლალიძის წყლები იდგა. სასმელის განსაკუთრებულ მოყვარულთა შორის აღმოჩნდა აშშ-ის პრეზიდენტი ფრანკინ რუზველტი, რომელმაც უნდა ამერიკაში ლალიძის წყლების 2000 ბოთლი წაიღო. თვით სტალინიც უპირატესობას ანიჭებდა ლიმონათხ, ანუ გამაგრილებელ სასმელს.

„ლალიძის წყლები“ დიდი პოპულარობით სარგებლობდა კომპარტიის ელიტის წევრებს შორის. მაგალითად, „ლალიძის წყლების“ ქარხანაში საბჭოთა კავშირის დროს ცალკე განყოფილება მუშაობდა ქვეყნის მმართველი კლასისთვის ლიმონათხის დასამზადებლად. სასმელები მოსკოვში ოშაბათობით მიდიოდა და არსებობს მონაცემები, რომელი ლიდერი სასმელის რომელ სახეობას ანიჭებდა უპირატესობას.

მაგალითად, ნიკიტა ხრუშჩოვი ფორთობლისა და მსხლის სასმელებს ამჯობინებდა, ლეონიდ ბრეਜნევი – მსხლისა და ტარხუნისას, მიხეილ კალინინი – ფორთობლისას, ანასტას მიქიანი – ლიმონისა და მსხლისას (თვითონ მიტროფანე ლიმონის მოყვარული იყო).

მსოფლიოს დიდ პოლიტიკოსებსაც არ დაუმალავთ „ლალიძის წყლების“ აღფრთოვანება. უინსტონ ჩერჩილმა თავის მემურები, 1943 წლის თეორანის კონფერენციაზე საუბრისას, აღწერა ლალიძის ლიმონათხის უნიკალურო გეგმო. 1952 წელს, აშშ-ის პრეზიდენტ ჰარი ტრუმენის მიერ მოსკოვში საჩუქრად გამოგზავნილი 1000 ბოთლი „კოკა-კოლოს“ პასუხად, ამერიკაში უნდა გაგზავნილიყო საბჭოთა კავშირში სა-

Ol'impiaada zvernułas' za dopomogoю do Ille Chavchavadze, i цього разу, за безпосереднім втручанням останнього, Lagidze uniknuł aresztu. Ille dla цього potrіbno bułlo zibrati pidpisi gruzinskoj inteligençii.

Mitrofan takож buv mecenatom. Zasnovane nim vidavniçtvo drukovalo tvari togočasnikh gruzinskih poetiv ta pismeninkiv. Za joho bezposereditim finansuvanym buły opublikovani roboti «Vixovateli» ta «Natala» Akakiy Cereteli; u 1898 r. buły opublikovani «Vidlyudnik» Ille Chavchavadze, «Pokazannia vmyrauchogo» Akakiy Cereteli ta «Nadija» Vahantan Orbeliani. U 1908 roci, na 50-tu rîchnicu literaturnoi diyalnosti Akakiy Cereteli Mitrofanie vidav u Kutaic'i kovileinu zbirku, na obkladinci yači napisanano: «Usi nadходження vіd цього видання в знак великої поваги присвячуju ювіляrov Akakiu do 50-rîčya joho diyalnosti». Sam Lagidze pisav dla gazet «Iveria», «Kvali», «Droeba» ta inix.

Za bezposereditnoj pidtrimki Mitrofanie u Zahidniy Gruzii buła побудovaná perša elektrostancija. Lagidze za dopomogoю голови banku Kutaic'i, vîdomogo gromadskogo dijcia Kirile Lordkipanidze, otprimav u Francijî chimaliy kredit na pridbanija neobxidnogo obladnannia dla elektrostanciji, ta u 1904 roci побудovaná stançia vîperše zabezpečila mîsto Kutaic'i elektroenergiyu. Pîslija цього Lagidze otprimav khodil'ne obladnannia z Francijî i vîperše почav robiti shturni lîd u Gruzii. Vidobuvannia baritu v Kutaic'i takож pov'язane z joho im'jam.

«Vodi Lagidze», periekhavshi do Tiflisi, stali popularnym po vsei Gruzii. Virobniçtvo Mitrofanie zdobulo i mîjnarodne vîznania, koliv bîn buv nagorodkenni zolotoju medalju na Vîden'skîj mîjnarodniy vîstavci v 1913 roci. Vîn takож otprimav najvišu nagorodu za najkrašiij fruktoviy napîi na Peterburz'kîj vîstavci gîgieni v 1914 roci (zgodom komunisti vîdibrali obidvi nagorodi). «Vodami Lagidze» takож zahopilišas' tsarska rodina Rosii, i do revoluciï 1917 roku Mitrofanie Lagidze buv ekskлюzivnim postachal'nikom dla imperatorskogo dvoru.

«Vodi Lagidze» i polityki

U 1921 roci, z nerezumûlih prichin, pojekha zniashiila завод Lagidze, i Mitrofanie buv zmusheñi viroblyati napoju u pîdvali svogo budiniku. Pro te, źe virobniçtvo ne pripiniloся, povidomlyaloся v rîznykh gazetakh. Situaciya zališala se nezmînnou do 1927 roku, koliv Lagidze perenîs завод do nešoddavno pridboanoj budîvlî na vuiliçi Klari Çetkîn. Direktorom buv sam Mitrofanie, a za togočasnimi standartami завод buv dobré obladnanniy. Vîkoristovuvâllis' peredovi technologii, a v 1934 roci vîperše v Gruzii pochalos' virobniçtvo vuglikisl'go gazu.

Xocha radjanizaciya Gruzii stvoriila veliki problemy dla dijialnosti Lagidze, pîslija naçionalizaciî завodu virobniçtvo bulo vîdnowlene do mashtabov, yakî išnivali do 1917 roku. U 1934 r. ukraiñskiy urяд zaprosiv Mitrofanie do Kiëva. Його takож zaproshuvâli na moskovskiy ta leninogradskiy limonadniy заводi, neodnorazovo zaproshuvâli v Iran, Egipt ta inîsi krajini, źe vîdkriti tam vlasne virobniçtvo, ale Lagidze vîdmovlyavši. Išnivut danî, źe u 1945 roci na Yaltinskîj konferencii na stolî stoyali «Vodi Lagidze». Sered osoblivikh ljubiteliv napoju buv prezident USA Franklin Ruzvel't, kajî zabrav do Ameriki 2000 pljashok. Sam Stalîn vîdдавav perewagu limonadu, tobto oxolodjuval'nomu napoju.

«Vodi Lagidze» koristuvâllis' velikoju populârnistju sered chleniv eliti kommunistichnoj partii. Napriklad, u chasi Radjanyskogo Sojuzu na заводi «Vodi Lagidze» okremiy vîddil

უკეთესო უალკოჰოლო სასმელის ბრენდი.

სტალინმა საგანგებოდ მოსკოვში დაიბარა მიტროფანე და მის ჩამოსაყვანად ტფილისში სპეციალური მატარებელიც კი გაგზავნა (მიტროფანეს სასმელი რთული ურთიერთობა ჰქონდა სტალინსა და ბერიასთან. მაგალითად, ამ უკანასკნელს ეჭვი ჰქონდა, რომ ლალიძე საიდუმლო ტექნოლოგიებით აზრადებდა სასმელებს. საბოლოოდ, მიტროფანე იძულებული გახდა, სასმელი საკუთრივ ბერიას ნინდავთადებინა). მაშინ მიტროფანე 82 წლის იყო. სტალინის ბრძანებით ჩამოსხმულ წყალს „ლიმონათი“ დაერქვა და ის ხილის ასორტისგან იყო დამზადებული. ახალი სასმელის დეგუსტაცია მოსკოვში, სტალინის სახელობის ავტოქარხანაში მოეწყო. სასმელი ქარხის 120 მუშას გაასიჯეს და მონბონებაც დაიმსახურა. საბოლოოდ, ამერიკაში გაიგზავნა მსხლის, ლიმონის, ქლიავისა და შოკოლადის სასმელის დიდი პარტია. ტრუმენს „ლალიძის წყლები“ ძალიან მოეწონა.

ამერიკის პრეზიდენტის პასუხით კმაყიფილმა სტალინმა იმავე 1952 წელს მიტროფანე ლალიძე დანიშნა საბჭოთა კავშირის კვების მრეწველობასთან არსებული „გლავფურუქტვოდის“ გენერალურ კონსულტანტად. ამ თანამდებობაზე მას ევალებოდა სსრკ-ში გამოშებულ სასმელებზე კონტროლი და ხარისხის გაუმჯობესება. სამინისტროს გამოცემულ გამაგრილებელი სასმელების კრებულში 90% მიტროფანე ლალიძის რეცეპტურაზე იყო დაფუძნებული.

კომუნისტებს სურდათ „ლალიძის წყლების“ ქსელის გაფართოება, ეგონათ, რომ ამით მოსხელეობაში ალკოჰოლური სასმელების მოხმარება შემცირდებოდა. ფილიალები გაიხსნა მოსკოვში, არბატზე და უკრაინაში (თბილისის პარალელურად, ლალიძემ 1930 წელს, სოხუმში, ნესტორ ლაკობას ინიციატივით ააშენა და წარმოებაში გაუშვა ხილეულის წყლების ქარხანა). 80-იან წლებში საბჭოთა კავშირში მშრალი კანონის ამოქმედების შემდეგ ლალიძის ლიმონათი „კახური“ გაყიდვიდან ამოილეს – სასმელში მცირეოდენა ალკოჰოლის არსებობის გამო. ქართველი კომუნისტების ინიციატივით, ლალიძის თბილისის ქარხანაში სპეციალური საამქრო აშენდა, სადაც სამი დასახელების ლიმონათი: ლიმონი, ფორთოხალი და სიტრო მზადდებოდა...

მიტროფანე ლალიძე 1960 წელს გარდაიცვალა 91 წლის ასაკში. ქარხნის ეზოში მას ძეგლი დაუდგეს. მას და მის მეუღლეს ოლიმპიადა ვახანის 5 შვილი ჰყავდათ და ოჯახი მრავალი წლის განმავლობაში თბილისში, კონსერვატორიის ნინ ცხოვრობდა. ბოლოს, ისიც უნდა ითქვას, რომ ლიმონათის გარდა, მიტროფანეს ასევე შემუშავებული ჰქონდა ლიკიორების რეცეპტურა, რომელიც, სამუშაროდ, წარმოებაში არ დაწერგილა.

працював над виробництвом лимонаду для правлячого класу країни. Напої вивозили до Москви в понеділок, і також існуують дані, який лідер якому типу напою віддавав перевагу.

Наприклад, Микита Хрушчов пив апельсиновий та грушевий лимонади, Леонід Брежнєв - грушевий і тархуновий, Михайло Калінін - апельсиновий, Анастас Мікоян - лимонний та грушевий (сам Мітрофане любив лимонний).

Навіть великі світові політики не приховували свого захоплення «Водами Лагідзе». У своїх мемуарах, розповідаючи про Тегеранську конференцію 1943 року, Вінстон Черчілль описав неповторний смак лимонаду Лагідзе. У 1952 р. у відповідь на 1000 пляшок кока-коли, що були надіслані президентом США Гаррі Труменом до Москви, повинні були відправити до Америки найкращу марку безалкогольних напоїв у Радянському Союзі.

Сталін спеціально викликав Мітрофане до Москви і навіть направив спеціальний потяг до Тифлісу, щоб привезти його (Мітрофане мав дуже складні стосунки зі Сталіним та Берією. Наприклад, останній підозрював, що Лагідзе виготовляв напої за таємними технологіями. Врешті-решт, Лагідзе був змушений приготувати напій на очах у Берії). На той момент Мітрофане було 82 роки. За наказом Сталіна розлиту воду назвали «лімонад» і виготовляли з фруктового асорті. Дегустація нового напою відбулася на автозаводі імені Сталіна в Москві. 120 працівників заводу дегустували напій і він отримав позитивні відгуки. Нарешті, велика партія грушевих, лимонних, сливових та шоколадних напоїв була відправлена до Америки. Трумену дуже сподобались «Води Лагідзе». Задоволений відповіддю президента США, у 1952 році Сталін призначив Мітрофане Лагідзе консультантом «Главфруктводі» при радянській харчовій промисловості. На цій посаді він відповідав за контроль і поліпшення якості напоїв, вироблених в СРСР. У списку, виданому Міністерству, 90% усіх охолоджувальних напоїв базувались на рецептурі Мітрофане Лагідзе. Комуністи хотіли розширити мережу «Води Лагідзе», думаючи, що це зменшить споживання алкоголю серед населення. Філіали були відкриті в Москві, на Арбаті та в Україні (одночасно з Тбілісі, у 1930 році у Сухумі, Лагідзе, за ініціативою Нестора Лакоба, побудував і запустив завод з виробництва фруктових вод). У 1980-х роках в Радянському Союзі, після прийняття «сухого» закону, лимонад «Кахурі» був вилучений з продажу через незначний вміст алкоголя в напої. З ініціативи грузинських комуністів на Тбіліському заводі Лагідзе було збудовано спеціальний цех, де готували три види лимонаду: лимонний, апельсиновий і ситро. Мітрофане Лагідзе помер у 1960 році у віці 91 року. На подвір'ї заводу йому встановили пам'ятник. Він та його дружина Олімпіада Ваханія мали п'ятьох дітей. Наочтанок слід зазначити, що крім лимонаду, Мітрофане також розробив рецепттуру лікерів, яка, на жаль, не була впроваджена у виробництво.

ქოლები მედეა უცხოურ აღქმაში КОЛХІДКА МЕДЕЯ У ЧУЖОЗЕМНОМУ СПРИЙНЯТТИ

არგონავტებისა და მედეას მითი პოპულარული იყო არამხოლოდ ანტიკურ ხანაში, არამედ შუა საუკუნეებშიც და მით უფრო, რენესანსის ეპოქაში, როდესაც ევროპაში ინტერე-სი კლასიკური კულტურისადმი გაძლიერდა.

შუა საუკუნეებში არგონავტების მითი ჩართული იყო ტროას ომისადმი მიძღვნილ თხზულებათა ციკლში, რომლის სხვადასხვა ვერსია დაწერილი აქვთ იტალიელ, ფრანგ და ინგლისელ ავტორებს. შუა საუკუნეების ყველაზე გადამუშავებული და შემდგომში ცნობილი ვერსიის ავტორია მეთორმეტე საუკუნის ფრანგი პეტერ ბენუ დე სენ-მორი. მისი თხზულებით ისარგებლა იტალიელმა ავტორმა გუიდო დე კოლონემ და XIII საუკუნეში, ლათინურ ენაზე შეთხხა ტროას ომის ის ვერსია, რომელიც მოგვანებით საფუძვლად დაედო, როგორც ტროას დაცემის ისტორიის სხვა ვერსიებს, ასევე არგონავტებისა და მედეას შესახებ სხვადასხვა თხზულებებს. აქვა აღვნიშნავთ, რომ ამ ავტორების პირადი დამოკიდებულება მედეასადმი განსხვავებულია და ეს ნაკლებად დამოკიდებული არის ავტორთა წყაროებზე. როგორც ჩანს, მედეას სახე საკუთარ მეტამორფოზას გადის საუკუნეების გამავლობაში ამ ავტორების ხელში და მისი პიროვნებასადმი დამოკიდებულებაც ინდიგიდუალურია ყველასთვის. მედეას სახე შუა საუკუნეების ინგლისურენვან ჩატერატურაში საკმაოდ ცნობილია, განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს ის, რომ ინგლისელი ავტორების ვერსიით ხშირად ის უფრო სიყვარულისთვის წამებული ქალია, ვიდრე ცოდვილი. შუა საუკუნეების დასავლეთივრობას ავტორებისთვის უფრო მეტად მითის ლათინური ვერსია იყო ცნობილი, ტროას ომის და მის ციკლში ჩართული არგონავტების ისტორიისთვის ისინი სარგებლობდნენ რამდენიმე თხზულებით: „დე ეხციდით თროჯა ჰისტორია“, რომლის ავტორობა მიეწერებოდ V საუკუნის მოღვაწეს, ვინმე დარეს ფრიგიელს და „ეპემერიდოს ბელლი თროჯანი“, რომელიც ასევე სავარაუდო მიეწერება IV საუკუნის ავტორს, ვინმე დიქტის კრეტელს. გარდა ამისა, შუა საუკუნეების ავტორები, მირითადად იცნობდნენ ოვიდიუსის და ვერგილიუსის თხზულებებს. ის ავტორები, რომელთათვისაც მითის უფრო ლათინური ვერსია იყო ცნობილი, მედეასადმი უფრო ლოიალური დამოკიდებულებით გამოირჩევან, ასეთია ჯეფრი ჩოსერის დამოკიდებულება. მკვლევარი ჯ. კოლავიტო ალნიშნავს, რომ ჩოსერზე გავლენა ოვიდიუსმა მოახდინა და არა შუა საუკუნეების ტროას ომის ციკლმა ან აპოლინიუს როდოსელმა ან კიდევ ვალერიუს ფლაკუსმა. მართალია, ჯეფრი ჩოსერი ისტორიის პერიოდიზაციის თვალსაზრისით ეპემერიდო შეიძლება საერთოდ მიეკუთვნება შუა საუკუნეებს, მით უფრო, რომ თანამედროვე სალიტერატურო ინგლისური ენის ფუძემდებლად ითვლება, მაგრამ რადგან ახალი ხანის დასაწყისი რენესანსის ეპოქას უკავშირდება, ხოლო რენესანსი კლასიკური კულტურის აღმოჩენებას გულისხმობს, მიგვაჩნია, რომ ზღვარი შუა საუკუნეების და რენესანსის ეპოქის ავტორებს შორის ინგლისურენვან ავტორებში უნდა გავავლოთ იმის მიხედვით, თუ რამდენად ცნობილია მათთვის არგონავტების მითის ბერძნული ვერსია. გამომდინარე იქიდან, რომ მითის ლათინურ ვერსიას შუა საუკუნეებში ყოველთვის კითხულობდნენ, მაშინ როდესაც ბერძნული ვერსია კითხვა მხოლოდ რენესანსის ეპოქაში დაიწყებს, შუა საუკუნეების ტრადიციებიდან მომდინარე ავტორად უნდა ჩაითვალოს ჯეფრი ჩოსერი და ჯოზეფ ექსეტერელი, ხოლო ჯონ ლიდგეიტი, რომლის თხზულებებში ორივე ვერსია ჩანს, ადრეული რენესანსის ავტორია. ჯონ ლიდგეიტის ადრეულ თხზულებებში შედარებით ლოიალური დამოკიდებულება ჩანს მედეასადმი, მაშინ როდესაც მოგვანებით უფრო მკაცრი ხდება მისი ტონი, როგორც ეს მირითადად რენესანსის ხანის ავტორებს ახასიათებთ. გარდა თავისთავად არგონავტებისა და მედეას მითისა, სა-



მედეა. მხატვარი: დე მორგანი
Медея. Художник: Де Морган

Міф про аргонавтів та Медею був популярний не лише в Античності, але й в середні віки і, особливо, в епоху Відродження, коли в Європі посилився інтерес до класичної культури.

У середні віки міф про аргонавтів був включений у цикл творів, присвячених Троянській війні, різні версії якого були написані італійськими, французькими та англійськими авторами. У Середньовіччі автором найбільш розробленої та згодом відомої версії був французький поет дванадцятого століття Бену де Сен-Мор. Його твори використували італійський автор Гвідо де Колоне, і в XIII столітті він описав латинською мовою ту версію Троянської війни, яка згодом стала основою як для інших версій історії падіння Трої, так і для різних розповідей про аргонавтів та Медею. Слід також зазначити, що особисте ставлення цих авторів до Медеї відрізняється і менш залежить від джерел письменників. Схоже, протягом століть образ Медеї переживає власну метаморфозу у творах цих авторів, а ставлення до її особистості індивідуальне для кожного. Образ Медеї досить відомий у середньовічній англійській літературі, і особливо цікаво те, що за версією англійських авторів, Медея більше страждає від кохання, ніж є грішницею. Середньовічні західноєвропейські письменники були більш знайомі з латинським варіантом міфу; вони використовували декілька оповідей про Троянську війну та історію аргонавтів з того ж циклу: «*De Excidio Trojae Historia*», авторство якого приписують діячу V століття Дарісу Фрігієлі, та «*Ephemeridos Belli Trojani*» - автор IV століття Діктіс Кретелі. Крім того, середньовічні автори були в основному знайомі з працями Овідія та Вергілія. Ті письменники, для яких була відома латинська версія міфу, як правило, більш лояльно ставились до Медеї, такі як Джекфрі Чосер. Дослідник Дж. Колавіто також зазначає, що на Чосера впливував Овідій, а не середньовічний цикл Троянської вій-

ინტერესოა, როგორი იყო კოლხეთის ალქმა ამ ავტორებთან, როგორ წარმოუდგინათ, რამდენად ადევატურია მათი ცოდნა კოლხეთის შესახებ და საერთოდ, ესმით თუ არა მისი ადგილმდებარეობა სწორად.

ჯეფრი ჩოსერი

ჯეფრი ჩოსერთან მედეას მითი ჩართულია მის თხზულებაში „კარგი ქალების ლეგენდა“, რომელიც დაიწერა დაახლ. 1386-88 წწ. თხზულება შედგება ათი ნაწილისგან: 1) პროლოგი, 2) კლიერპატრის ლეგენდა, 3) თისბეს ლეგენდა, 4) დიდონას ლეგენდა, 5) ჰიფისფილესა და მედეას ლეგენდა, 6) ლუკრეციას ლეგენდა, 7) არიანდნეს ლეგენდა, 8) ფილომელას ლეგენდა, 9) ფილისის ლეგენდა და 10) ჰაპერენდნებრას ლეგენდა. როგორც ვხედავთ, მეცნიერებულება იაზონისადმი და საკარაულო დამოკიდებულება მედეასადმი, რაც პირველ რიგში გამოწვეულია მითით, რომ ჩოსერი სარგებლობდა ლათინური ხანის ავტორებით, ანცა მათგან მომდინარე შუა საუკუნების ავტორებით. ჩოსერისთვის ცნობილია ვერგილიუსის თხზულებები, პირ ბერსუარის (1290-1362) თხზულება Օვიდიუს რაალიზატუს, რომელიც თავის მხრივ იცნობდა ოვიდიუსს, ასევე ჩოსერისთვის ცნობილია გუიდო დე კოლონებს თხზულება, რომელიც თავის მხრივ კერძობოდა დარეს ფრიგიელს, დიქტის კრეტელს და ბენუა დე სენ მორს, თავის მხრივ ბენუა დე სენ-მორი იცნობდა ვერგილიუსს, ოვიდიუსს, დარეს ფრიგიელს და დიქტის კრეტელს. ჩოსერის თხზულების ყველა თავი იწყება და მთავრდება ლათინური ფრაზით. მედეას და ჰიფისფილეს შესახებ თავი იწყება ფრაზით: ნცაბატ ეგნენდა სიპილე ეტ ედევ, მარტიუმ (აქ იწყება ჰიპილების და მედეას ლეგენდა, წამებულთა). შესავალშივე ჩანს, რომ ჩოსერი ამ ორ ქალს წამებულად მიიჩნევს. შემდეგ იაზონის შეფასებიდანც ზუსტად იგივე დასკვნის გამოტანა შეიძლება, იაზონი მუხთალი და მატყუარაა და არამეთუ ჩვეულებრივი, არამედ ორგზის მატყუარაა. ჩოსერის დამოკიდებულება იაზონისადმი კარგად ჩანს თხზულებაში: „წარჩინებულო იაზონო, მუხთალ შეუვარებულთა მეთაურო, მაცდურო და წარჩინებულ ქალთა, ნაზ ქმნილებათა დამღუპველო. თუკი სხვებმა მხოლოდ ერთი შეაცდინეს, შენ არი. ხმირად იფიცებოდი, რომ სიყვარულისთვის დაიღუპებოდი, იფიცებოდი სიყვარულს, მამინ როდესაც მსუბუქი უნამუსი სიამუგდების გარდა არაფერს გრძნებიდი. მანამ, სანამ ცოცხალი ვარ, ყველაგან მთელს ინგლისში შენს სახელს გავარცელებ, რათა შენი მაცდურობის შესახებ ყველამ იცოდეს. მის თანამედროვეთაგან არავინ ყოფილა ასეთი მატყუარა, მაცდური შეყვარებული“. რაც შესება მედეას, ჩოსერისთვის მედეა მოხერხებული, ჭკვანი ქალია, რომელმც გმირი შექმნა. მედეას ჩარვის გარეშე იაზონს დიდი დამპყრობლის სახელი არ ექნებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ მედეა ამას გრძნეულებით და მოხერხებულობით სხადის, ჩოსერისთვის მთავარი ეს არ არის, მთავარი ისაა, რომ მედეას თავვარწირვა და თავვარდება შეუძლია საყვარელი ადამიანისთვის: „შემდგომ მედეად მას წვრილად აუხსნა მისი ჩანაფიქრის და მომავალი ბრძოლის საშიშროების შესახებ, თუ როგორ უთანასწორო ბრძოლაში უნდა ჩაბმულიყო, რომელშიც არცერთ ქმნილებას არ გაუმარჯვია ჯერ და რომ მხოლოდ მას შეუძლია მისი სიცოცხლე იხსნას. და მოკლედ რომ გადავიდე მთავარ სათქმელზე, იაზონმა მას ჭეშმარიტი რაინდის სიტყვა მისცა, რომ იქმწინებდა მასზე... ასე იხსნა მედეამ მისი სიცოცხლე და ღირსება და მას დიდი დამპყრობლის სახელი შესმინა, თუნდაც ეს თავის გრძნეულებით და მოხერხებით ჩაიდინა.“ კოლხეთის შესახებ ჯეფრი ჩოსერის ცოდნა საკმაოდ ზოგადია

ни або Аполлоній Родоський або навіть Валеріус Флакус. Хоча, з точки зору періодизації історії, Джефрі Чосера епохально можна віднести до Середньовіччя, тим більше, що він вважається основоположником сучасної літературної англійської мови, але, оскільки початок нової епохи пов'язаний з епохою Відродження, а Відродження означає відновлення класичної культури, будемо вважати, що межу між авторами епох Середньовіччя і Відродження серед англомовних письменників треба проводити в залежності від того, наскільки відома для них грецька версія міфу про аргонавтів. Оскільки латинську версію міфу завжди читали в середні віки, тоді як грецьку версію почали читати лише в епоху Відродження, виходячи з середньовічних традицій, авторами слід вважати Джефрі Чосера та Джозеф Ексетерель, а Джон Лідгейт, у розповідях якого видно обидві версії, є автором періоду раннього Відродження. У попередніх творах Джона Лідгейта ставлення до Медеї відносно лояльне, але пізніше тон його стає більш суворим, що загалом характеризує авторів Відродження. Okрім самих аргонавтів та міфу про Медею, цікаво, як сприймали й уявляли ці автори Колхіду, наскільки адекватні їхні знання про неї та, взагалі, чи правильно вони зрозуміли її місцевозадачення.

Джефрі Чосер

У Джефрі Чосера міф про Медею включений у його твір «Легенда про славних жінок», який був написаний приблизно в 1386-88 роках. Оповідь складається з десяти частин: 1) Пролог, 2) Легенда про Клеопатру, 3) Легенда про Тісбу, 4) Легенда про Дідону, 5) Легенда про Хіпсіфілу і Медею, 6) Легенда про Лукрецію, 7) Легенда про Аriadну, 8) Легенда про Філомелу, 9) Легенда про Філісію 10) Легенда про Гіпернестру. Як бачимо, у п'ятій частині Чосер об'єднує історію двох жінок, Хіпсіфілу і Медеї, цих жінок він вибирає за однією особливістю: обох обманув Ясон. З вибору заголовка вже видно ставлення автора до Ясона та приблизнає ставлення до Медеї, що насамперед викликано тим, що Чосер користувався авторами латинських часів, або ж Середньовіччя. Чосеру відомі твори Вергілія, Піера Берсуара (1290-1362) «Ovidius Moralizatus», який зі свого боку знати Овідія, також Чосер знатав оповідь Гвідо де Колоне, яка базувалась на оповідях Дареса Фрігієлі, Діктіса Кретела і Бенуа де Сен-Мора. Зі свого боку Бенуа де Сен-Мор знати Вергілія, Овідія, Дареса Фрігієлі та Діктіса Кретела. Усі глави оповідей Чосера починаються і закінчуються латинською фразою. Розділ про Хіпсіфілу і Медею починається фразою: *Incipit Legenda Ysiphile et Medee, martirum* (тут починається легенда про страждених Хіпсіфілу і Медею). У вступі видно, що Чосер вважає цих двох жінок мученицями. Такий самий висновок можна зробити з оцінки Ясона: вироломний і брехун, і не прости, а дуликий брехун. Ставлення Чосера до Ясона добре проілюстровано в оповіді: «О прекрасний Ясон, вожде віроломних коханців, спокуситель, губитель прекрасних жінок, ніжних творінь. Якщо інші допустили помилку лише раз, ти - два. Часто клявся ти, що помреш за кохання, саме тоді, коли не відчував більше нічого, крім легкого безсомненного задоволення. Поки я живий, я поширю твоє ім'я по всій Англії, щоб усі дізналися про твою звабливість. Ніхто з його сучасників не був таким брехуном і звабливим коханцем». Що стосується Медеї, то для Чосера Медея - це здібна, розумна жінка, яка створила героя. Без втручання Медеї Ясон не мав би імені великого завойовника. Незважаючи на те, що Медея це зробила за допомогою вправності та чаклунства, для Чосера це не є ключовим для визначення її особистості, а основним є те, що Медея може піти на самопожертву заради коханої людини: «Медея пізніше пояснила йому в деталях про свої плани, про ризики майбутньої битви і як битися в нерівному бою, в якому ще ні одна істота не вигравала, і що тільки він може врятувати своє життя. І якщо коротко сказати, Ясон дав тій слово справжнього

და მითის კველაზე გავრცელებულ ვერსიებს ეყრდნობა და შესაბამისად, მნელია დაზუსტებით თქმა, რომელი კონკრეტული ავტორისგან მომდინარეობს იგი. თუმცა, აქედან გამომდინარე, იმ დასკვნის გამოტანაც შეიძლება, რომ კოლეგეთის ჩასრუსიერული პერცეფცია არ ცილიდება მის წყაროებს და მას სავარაუდო თავისი დროის საკრაობელოსთან კოლეგეთის დაკავშირება არ შეუძლია. უფრო მეტიც, ჩოსერისთვის კოლეგეთი კუნძულია ოკანებში, თუმცა ტროასგან აღმოსავლეთით მდგებარეობს და შესაბამისად, რამდენადმე სწორია მისი ადგემ, მაგრამ ეს არ უნდა მიეწროს მის ცოდნას კოლეგეთის შესახებ, არამედ მის ცოდნას სხვადასხვა წყაროებისას: „მრავალნი გადმოვცემენ, რომ კუნძულზე სახელად კოლეგეთი, რომელიც ტროასგან აღმოსავლეთით ზღვაში მდგებარეობს, შეიძლება ცხვრის ოქროს ტყავის დანახვა, რომლის ნათებას არარიც შეეძრება. თუმცა მას მუდმივად დღაკონი იცავს და სხვა საცირებანი მის გარშემო, ასევე ირი ხარ, მოთანაწილით გამოვიდებული, რომლებიც ცეცხლს აფრქვევენ. და სხვა ბევრი რამ იყო იქ. თუმცა, მოუხედავად მისა, რომ ეს ისტორია იყო, ამობენ, რომ ვისაც სურდა საწმისის მოპოვება, სანამ მოიპოვებდა, ხარებსაც და დრაკონსაც უნდა შეგმოდა. და ამ კუნძულის მბანებელი იყო მეფე აიეტი“. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ „კარგი ქალების ლეგენდა“ ერთადერთი ნაწარმოები არაა, სადაც ჯ. ჩოსერი იხსენიებს მედეს. უფრო ადრეულ ნაწარმოებში, „დიდების სახლი“ (ოუსე ოფ ჰამერ), იგი გაკვრით იხსენებს მედესს, სადაც გასაგები ხდება, რომ მედესს მიერ მისი შვილების მკლელობის შესახებ ვერსიაც ცნობილია მისთვის, თუმცა როგორც მკვლევარი რეიტორისა აღინიშნავს, ჩოსერის მედეა „იაზონის გამო“ კალავს შვილებს და მისთვის მედეა ბოროტი ჯადოქარია არაა. ასევე მეცნიერ ფ. პერსივალის აზრით კი, ჩოსერმა მითი საერთო დაც ისე გადასხვავერა, რომ მანამდე არსებული მედეასგან პრაქტიკულად არაფერი დატოვა.

ჯონ ლიდგეიტი

ჯონ ლიდგეიტი (1370–1451) არგონავტებისა და მედეას საკითხს ქმნა თავის ორ თხზულებაში: „ტროას წიგნი“ და „უფლისტერულთა დაცემა“. ამათგან „ტროას წიგნი“ შედარებით ადრე არის დაწერილი – 1412–29 წლებში, მაშინ როდესაც ლიდგეიტი როგორც ჩანს, ჯერ კიდევ არ იცნობდა ჯოვანი ბოკაჩის (1313–1375) თხზულებას ე მულიერიბუს ცლარის (გამოჩენილი ქალების შესახებ), ხოლო „უფლისტერულთა დაცემა“ დაწერილი მოგვაინებით 1431–38 წ., როგორც ჩანს, მას მერე, რაც ლიდგეიტისთვის ცნობილი გახდა ბოკაჩის თხზულება. რით არის აღსანიშნავი ეს მოვლენა – წაკითხული ჰერნდა თუ არა ლიდგეიტს ბოკაჩის თხზულებები? ჯოვანი ბოკაჩის თავისი ნაწარმოების შექმნისას ყერდნობოდა არა მხოლოდ ლათინურ, არამედ ბერძნულ ვერსიებსაც, შესაბამისად, მისი დამოკიდებულება მედეას, როგორც დადგებითი პერსონაჟისადმი, უფრო სკეპტიკურია, განსხვავებით შუა საუკუნეების ავტორებისგან, რომლებიც რომაელი ავტორების გამო, უფრო ლილალურად იყენება განწყობილი მედეასადმი. „ტროას წიგნი“ მედეა შევინიერა ტიზიკურადაც, „აბგვარად მედეა თავისი სასამოვნო გარეგნობით, შრომანივით თეთრი და ხალასი სიკეთე და სიამოვნება შერწყმული იყო მასში ბუნებამ თანაბრად გადაანაწილა მის სახეზე თეთრი და წითელი“.

საინტერესოა, რომ ამ თხზულებაში არსად არ არის აფსირტებს ხსნება, და შესაბამისად მის მკვლელობას და მედეას როლს ამ ამბავში ღიდებიტი არ ასახელებს „ტროას დაცემაში“. საინტერესოა, რომ აქ მედეა აეტის ტახტის მემკვიდრე და მისი წასვლით აიეტი კარგავს არამხოლოდ საწმისს, არამედ ტახტის მემკვიდრესაც. აქ თითქოს ისე გამოდის, რომ მედეა, როგორც ტახტის ერთადერთი მემკვიდრე, საწმისთან ერთად არის მისი სამეფოს ბედნიერი მომავლის გარანტი და შესაბამისად, არამხოლოდ საწმისის, არამედ მედეას დაკარგვითაც მის სამეფოს ბედნიერი მომავლი აღარ უწევს.

лицаря, що одружиться з нею... Так Медея врятувала йому життя і гідність та зробила з нього великого завойовника, навіть якщо Медея це зробила за допомогою вправності та чаклунства». Знання Джейфрі Чосера про Колхіду досить загальні і базуються на найпоширеніших версіях міфу, і тому важко точно сказати, від якого саме автора він походить. Однак можна також зробити висновок, що чосерське сприйняття Колхіди не виходить за межі його джерел і що він не може пов'язати Колхіду з тогочасною Грузією. Більше того, для Чосера Колхіда - це острів в океані, хоч і знаходиться на сході від Троя, і тому його сприйняття у де в чому правильне, але це не слід відносити до його знань про Колхіду, ні до його знань різних джерел: «Багато хто скаже, що на острові, що називається Колхідою і знаходитьсь в морі на сході від Троя, можна побачити золоте руно, світло якого ні з чим не порівняти. Однак його постійно охороняє дракон та інші чудеса навколо нього, а також два бики, повністю виготовлені з латуни, які випускають полум'я. І багато чого іншого там було. Хоча це була історія, але кажуть, що кожен, хто хотів отримати руно, перш ніж він міг його отримати, мусив би пройти випробування биками та драконами. А правителем цього острова був цар Ает. Слід також зазначити, що «Легенда про славних жінок» - не єдиний твір, де Дж. Чосер згадує Медею. У попередніх роботах, таких як «Дім слави», він мимоіноді згадує Медею, де стає зrozумілим, що версія про вбивство Медесю своїх дітей йому відома, хоча, як відзначає дослідниця Рут Морс, Медея Чосера вбиває дітей «через Ясона» і для нього Медея - не зла чарівниця. Також, на думку вченого Ф. Персівала, Чосер замаскував міф таким чином, що від попередньої Медеї практично нічого не залишив.

Джон Лідгейт

Джон Лідгейт (1370-1451) розглядає питання про аргонавтів та Медею у своїх двох оповідях: «Книга про Трою» та «Па-



იასონი და მედეა. მხატვარი: გუსტავ მორო
Ясон та Медея. Художник: Густав Моро

რია: „ამგვარად კეტებსა (აიეტმა) ჭეშმარიტი უგუნურებით, რომელსაც თავიდან ჰქონდა ერთი პრობლემა, ხოლო გაზარდა და შექმნა ორი, სამუდამოდ დაკარგა ორთავე: თავისი საგანძურო, და მისთვის ძვირფასი ქალიშვილიც და ამრიგად ის სამუდამოდ დაკარგა მისთვის, ამასთან მისი მეგვიდრეებ, როდესაც ის (მედეა) წავიდა, როგორც ჩემი ავტორი (წყარო) ამბობს, არავინ მას არ დარჩა იმ დღიდან, რომ მისი სამეფო კვერთხი დაკავებინა და მისი მიწა ემართა“. მედესადმი ლიდგეიტის პოზიტური დამოკიდებულება ჩანს მის ფრაზაშიც, სადაც ის აღნიშნავს, რომ არ უნდა, ცუდი თქვას მედეს შესახებ და ურჩევნია მისი შექების გამო მოკვდეს და მოუწევდებს მკითხველს, მის დამოკიდებულებას მოთმინებით მოეკიდოს: „ჭეშმარიტად ვწუხვარ (არ მინდა), რომ როდესაც ინგლისურად ვთარგმნი ვამტკიცო მათ შესახებ იგივე ან რაიმე ცუდი ვთქა მათზე; მირჩევნია მისი შექებისთვის მოკვდე, ამიტომაც მოთმინებით მოეკიდეთ მათ“. როგორც ალწნმენეთ, მედე ჯონ ლიდგეიტის თხზულებაში „ტროას წიგნი“ მეფე აიეტის (კეტების) ტახტის მემკიდრედ არის დასახელებული. შესაბამისად, ავსირტეს ხენება აქ არსად არ არის და მით უმეტეს, მედეას დანაშაულისა, რომელიც მას მმის მკლელობაში მიუძღვის. ეს ვერსა, ლიდგეიტის, როგორც ჩანს, გუიდოს მიხედვით აქვს წარმოდგენილი, რომელთაში ასევე არ ჩანს, ავსირტეს ეპიზოდი. რაც შესება კოლხეთის პერცეფციას ლიდგეიტის თხზულებაში „ტროას წიგნი“, უნდა აღინიშნოს, რომ როგორც ჯევრი ჩოსერს, ლიდგეიტსაც საკმაოდ მწყალი წარმოდგენა აქვს, სად უნდა მდებარეობდეს იგი. ჩოსერივით მისთვისაც კოლხეთი კუნძულია. განსხვავებით ჩოსერისგან, რომელიც მეფე აიეტის ისტორიას საერთოდ არ ასენებს და ზოგადად კოლხეთის შესახებ არ მსჯელობს მაინცდამაინც, ლიდგეიტი გადმოგვცემს, რომ ამ კუნძულის (კოლხეთის) მმართველი მეფე აიეტი ბრძენი და გონიერია, თავის დროზე ბევრი ბრწყინვალე საქმე ჩაიდინა, დიდი პატივისცემა დაიმსახურა. ასევე მისთვის ცონბილია, რომ აიეტი მზის შვილია. საინტერესოა, რომ ის მოხსენიებულია არა მზის ღმერთისა, არამედ მზის შვილად. მეთხუთმეტე საუკუნის ინგლისში, რა თქმა უნდა, მკითხველისთვის შეიძლება გართულებულიყო იმის ასენა, რომ მეფე მზის ღმერთის, წარმართული ღმერთის შვილი იყო, ან ყოველ შემთხვევაში, შეიძლებოდა არაპოულარულად ჩაითვლა მსგავსი მოხსენება ლიდგეიტის და სწორედ ამიტომ არ მოიხსენია ღმერთის შვილად, ან უბრალოდ მისი ეპოქისთვის გაუგებრად ჩათვალა და ამიტომაც წარმოგვიდგინა როგორც უბრალოდ მზის შვილი: „ხოლო კოლხეთში, როგორც ამბეი გვამცნობენ, კუნძულზე დაცული (დამლული) იყო ცხარი, რომელსაც მთლიანად ოქროთი დაფარული საშმისი ჰქონდა და თავისი სიმდიდრის გამო ის საგულდაგულებდ დაცული იყო. მას დიდ უყადვებას აქცევდნენ, რათა არავის კავთავან არ შეძლებოდა რაიმე ცუდის ჩადენა. ამ კუნძულს ჰყავდა მმართველი კეთილშობილი მეფე, ღირსული მეომარი, კეთესი ერთვა მას სახელად და იყო ის კონიერი, პატივცემული და ბრძენი. ასაკში იყოს ის, მაგრამ თავის დროზე, როგორც წიგნები გვამცნობენ, ბევრი ბრწყინვალე საქმე ჩაიდინა, მშვიდობაშიც და ომშიც, დიდი პატივისცემა დაიმსახურა და ასევე ის იყო მზის შვილი“. საკუთრივ კოლხეთი და კოლხები აღწერილია ლიდგეიტთან, მოხსენიებულია მთავარი სამეფო ქალაქი, როგორც უკლაზე სახელგანთქმული, ღირსული და მდიდარი, ხოლო მისი მაცხოვრებელი, რომელიც იაკონიტებად მოხსენიებიან, ლიდგეიტის აზრით, უკლაზე მამაცნი არიან: „ად კუნძულზე, ად პატარა მიწაზე, რომელსაც კოლხეთი ეწოდებოდა, როგორც უკვე შეიტყვეთ, იქ იყო მთავარი სამეფო ქალაქი, იმ დროში უკლაზე სახელგანთქმული, ღირსული და მდიდარი. მის მცხოვრებლებს ერქვთ იაკონიტები, ისინი იყნენ უკლაზე მამაცნი ხოლო ნაგებობებზე და ქუჩებზე ამბობენ, რომ იყო დიდი კარგად ნაგები სახლებიც“. ჯონ ლიდგეიტის მეორე თხზულებაში „უფლისწულთა დაცემა“ მედეას სახე აბსოლუტურად სხვანაირად არის დახატული. როგორც აღვნიშნეთ, ეს განპირობებული უნდა იყოს

діння принців». З них «Книга про Трою» була написана порівняно рано - у 1412–29 роках, тоді як Лідгейт, мабуть, ще не зінав твору Джованні Бокаччо (1313–1755) *De mulieribus claris* (Про видатних жінок), а «Падіння принців» було написано пізніше, у 1431–38 рр., схоже, після того, як Лідгейт дізнатися про оповідь Бокаччо. Чому вартий уваги цей випадок, читав чи ні Лідгейт твори Бокаччо? При створенні своїх творів Джованні Бокаччо спирається не тільки на латинську версію, але і на грецьку, відповідно його ставлення до Медеї як позитивного персонажа було більш скептичним, на відміну від середньовічних авторів, більш відданих Медеї через прочитання римських авторів. У «Книзі про Трою» Медея прекрасна фізично: «Отже, Медея має приемний зовнішній вигляд, біла як лілія, істинне добро та задоволення зміщуються у ній. Природа рівномірно розподілила біле і червоне на її обличчі». Цікаво, що в цій оповіді ніде не згадується Апсірте, і відповідно Лідгейт в «Падінні Трої» не розповідає про її вбивство та роль Медеї у цій історії. Цікаво і те, що тут Медея є спадкоємицею престолу Аета, і з її від’їздом Ает втрачає не тільки руно, але і спадкоємцю престолу. Тут майже так виходить, що Медея разом з руном, як єдиний спадкоємець престолу, є гарантом щасливого майбутнього його царства, а отже, за втрати не тільки руна, але і Медеї, щасливого майбутнього у його королівства не буде: «Таким чином, із справжньою безрозсудливістю, Кетес (Ает), у якого спочатку була одна проблема, а потім розрослася і стало дві, втратив назавжди і свій скарб і свою дорогоцінну дочки, і таким чином назавжди втратив свою спадкоємцю, коли вона (Медея) пішла, як говорить мій автор (джерело), ніхто не залишився у нього з того дня, щоб перейняти його царський скіпетр та правити його землею». Позитивне ставлення Лідгейта до Медеї відображається і в його фразі, у якій він говорить, що він не хоче говорити погано про Медею і вважає за краще померти за її славлення і заликає читача бути терплячим до його ставлення: «Воїстину мені жаль/не хочу щось доводити про них або говорити щось погане, коли перекладаю англійською мовою; вважаю, за краще померти за її славлення, тому будьте терплячі до них». Як ми вже згадували, в оповідях Джона Лідгейта «Книга про Трою» Медею названо спадкоємицею трону царя Аета (Кетеса). Відповідно, загадки про Апсірте тут ніде немає, а тим більше про вину Медеї у вбивстві її брата. Ця версія Лідгейт, очевидно, представив відповідно до Гвідо, у якого також немає епізоду з Апсірте. Що стосується сприйняття Колхіди в «Книзі про Трою» Лідгейта, то слід зазначити, що, як і Джефрі Чосер, Лідгейт має досить розмите уявлення про те, де вона повинна знаходитися. Як і для Чосера, Колхіда для нього острів. На відміну від Чосера, який взагалі не згадує історію царя Аета і взагалі навіть не обговорює Колхіду, Лідгейт нам розповідає, що король Ает, правитель цього острова (Колхіди), мудрий та освічений, багато справ зробив свого часу і заслужив велику повагу. Також Лідгейт знає, що Ает - син Сонця. Цікаво, що про сина «бога Сонця», а як про сина Сонця. У Англії п'ятнадцятого століття, можливо, було важко пояснити читачеві, що цар був сином бога Сонця, язичницького бога, або ж у будь-якому випадку Лідгейт вважав, що таке посилання може бути непопулярним, і тому він не згадав про сина бога, або просто це було б незрозумілим його епосі, тому і представив Аета просто як сина Сонця: «А в Колхіді, як розповідають історії, на острові була скована вівця, яка мала повністю золоту шкіру, і через це багатство її ретельно охороняли. Її приділяли багато уваги, щоб ніхто не міг нічого поганого зробити. Острів мав благородного царя, гідного воїна, звали його Кетес, і він був шанованим, мудрим та освіченим. Нехай він був старий, але свого часу, як розповідають книги, він робив багато близких справ, здобув велику повагу і в мирі, і у війні, а також був сином Сонця.» Колхи і Колхіда окремо описуються Лідгейтом. Колхіда - як головне місто царства, найвідоміше, найдостойніше і найбагатше, а його мешканців називають яконітами, вони, на думку Лідгейта, дуже мужні: «На цьому острові, на цьому шматочку землі, який

საინტერესოა ლიდგანიტან თეზების, როგორც იაზონის კომპანიონის მოხსენიება, რომელიც მასთან ერთად ბრუნდება კოლხეთში. როგორც ჩანს, იგუა ლისხმება, რომ ათენში მეფე ევფეოსთან იაზონი და მედუსა ერთად ჩადიან და თეზების შემდეგ მათთან ერთად მიდის კოლხეთში აიეტისოვის ტახტის დასაბრუნებლად. „თევატრში, სახელად მარათონი, წარჩინებულმა თეზეებს მა გაიძარვა და შემდიდების კოლხეთში იაზონთან ერთად ჩავიდა“.

ამრიგად, მედეა შუა საუკუნეების ინგლისურენოვან
ლიტერატურაში წარმოგვიდება სრულიად ახალი სახით
— მედეა სიყვარულისთვის წამებული ქალი, რომელიც გუი-
თხველის პატივისცემას უნდა იმსახურებდეს, მაგრამ მისი
ეს იმიჯი ისევ უახლოვდება კლასიკურ, ბერძნულ ვერსიას,
როგორც კი იზრდება ცოდნა ანტიკურ სამყაროსთან დაკა-
ვშირებით. ბერძნული ლიტერატურის გაცნობა, ან უფრო
ზუსტად ჯოვანი ბოკაჩის მეშვეობით ბერძნულ ვერსია-
სთან ზიარებამ ინგლისურენოვან ლიტერატურაში შევაღალა
დამოკიდებულება მედეასადმი, რაც შესამჩნევი გახდა ჯონ
ლოდგეიტის შემოქმედებაში, ერთი ავტორის ხელში მედეამ
გაიარა ეს მეტამორფოზა. მკვლევარ რუთ მორსის აზრით,
ლიდგეიტის უარყოფითი პოზიცია როგორც მედეასადმი,
ასევე იაზონისადმი განპირობებულია მისი მორალური მსო-
ფლმხედველობით — ლიდგეიტის აზრით, მედეა იტანჯება
იმიტომ მისი ისტორია იწყება კოდივით.

მედებას თემა ინგლისურენოვან ლიტერატურში ამ ორი ავტორთა არ აძლიერება, ოდნავ მოგვიან ხანაში ეს თემა ისევ ინარჩუნებს პოპულარობას.

називали Колхіда, як уже відомо, було велике царське місто, на той час найвідоміше, найдостойніше і найбагатше. Його мешканців називали яконітами, вони були дуже мужніми, щодо вулиць та будівель, кажуть, що були добре збудовані великі будинки» У другому творі Джона Лідгейта «Падіння принців» образ Медеї змальований зовсім інакше. Як було зазначено вище, це слід пояснити тим, що Лідгейт у цьому випадку використав оповіді Джованні Боккаччо («Про видатних жінок»). Очевидно, Боккаччо був набагато більше обізнаний про Медею, у нього Медея є бывицею брата, як і в пізнішому оповіданні Лідгейта: «Після того як Ясон досяг своєї мети, він у страшному відчай покинув Аета і тишком забрав із собою Медею та її брата, який був спадкоємцем царя, але, як я дізnavся, вони залишили Колхіду, щоб віправити свою справу та наздогнати аргонавтів, а Медея жорстоко вбила і розчленила свого брата, як розповідає книга, і частини розкидала по полю». Загалом, пишучи «Падіння принців», Д. Лідгейт більше акцентує увагу на подальший долі Медеї після втечі з Колхіди, оскільки, здається, що драматичні епізоди, пов'язані з Медеєю, які йому стали відомі пізніше, не залишають його байдужим і він намагається довести нову версію Медеї до свого читача. Йому на той час уже відома версія, що Медея тікає до Афін і від місцевого царя народить сина Медуса: «Рятуючись від своєї нікчемності, завдяки ворожінню, вона знайшла свободу, втікши до Афін, де правив цар Егейський, дружиною якого вона стала. Невдовзі у неї народився син. І цю дитину, я пише мій автор, назвала відповідно до свого імені Медусом». Серед «переможених правителів» Лідгейт згадує царя Аета, якому престол повернули Ясон та Медея, які згодом повернулися до Колхіди. Автор зазначає, що більше нічого не знає про їхню долю: «Спочатку слід згадати про Аета та його страждання, як говорить мій автор «царя Колхіди і сина Сонця», якого Ясон і Медея, що повернулися до Колхіди, врятували від бідності й, використавши силу, повернули до царського палацу на трон. Про його кінець я більше нічого не знаю». Цікаво, як Лідгейт згадує Тесея, компаньйона Ясона, який повертається з ним до Колхіди. Схоже, мається на увазі, що Ясон і Медея прибувають в Афіни до царя Егейського, а Тесей потім відправляється з ними разом до Колхіди, щоб повернути престол Аетові. «У театрі на ім'я Марафон переміг відомий Тесей, а потім відбув до Колхіди разом з Ясоном». Таким чином, в середньовічній англійській літературі Медея постає перед нами зовсім у новій постаті: Медея - жінка, що страждає заради кохання, заслуговує на повагу читачів, але її образ наближається до класичної, грецької версії, коли поповнюються знання про стародавній світ. Ознайомлення з грецькою літературою, а точніше інтегрування грецької версії в англомовну літературу за допомогою Джованні Боккаччо, змінило ставлення до Медеї, що було помітно у творах Джона Лідгейта - у одного автора Медея пережила цю метаморфозу. На думку дослідниці Рут Морс, негативна позиція Лідгейта як до Медеї, так і до Ясона пояснюється його моральним світоглядом - Лідгейт вважає, що Медея страждає, оскільки її історія починається з гріха. Тема Медеї в англомовній літературі не обмежується тільки цими двома авторами, згодом ця тема знову набуває популярності.

Натія Піпія

საკრედიტო ამხანაგობები ძველ საქართველოში КРЕДИТНІ ТОВАРИСТВА СЕРЕДНІХ ВІКІВ У ГРУЗІЇ

როგორც მსოფლიოს პევრ ქვეყანაში, საქართველოშიც სავახშო კაპიტალი უძველესი დროიდან არსებობდა. ამჯერად ჩვენ XIII-XIII საუკუნეებზე შევჩერდებით.

თავიდანვე უნდა ითქვას, რომ XII-XIII საუკუნეების საქართველოში სავახშო კაპიტალი საკმაოდ ფართო მასშტაბებს სავახშო კაპიტალი უძველესი დროიდან არსებობდა საქართველოში ამხანაგობები, ე.წ. „ორტალები“ (მომდინარეობს მონღლოლური და მეპაიე კომპანიებს ნიშნავს), რომელთა არსებობა მძიმე ტვირთად დაანვა საქართველოს მოსახლეობას მე-13 საუკუნეში. ამ ამხანაგობებში ძირითადად ვაჭარ-მევახშენი იყვნენ გაერთიანებული.

მაგალითად, ამ „ორტალების“ საქმიანობა ხშირად ნამდვილ ყაჩალურ ხასიათს ატარებდა. ნერილობითი წყაროების მიხედვით, საქართველოში სავახშო კაპიტალი და ზოგადად მევახშობა განსაკუთრებული პოპულარობით არ სარგებლობდა. მიუხედავად ამასა, შეა საუკუნეების საქართველოში სავახშო კაპიტალის გამოყენება საკმაოდ ფართო ხორციელებით. იდენტური აზრი არსებობდა სავაჭრო საქმიანობაზეც. თუმცა უნდა აღნიშვნოს, რომ სავახშო კაპიტალი და ზოგადად მევახშობით დაკავებული ორგანიზაციები დიდ ტვირთად არ ანვებოდა საქართველოს მოსახლეობას, როდესაც ქვეყანაში შედარებით ეკონომიკური სტაბილურობა სულევდა, საგარეო მტერი კი არ ჩანდა.

ეს ვითარება შეიცვალა მე-13 საუკუნეში, საქართველოში მონღლოლთა ბატონობის დაფუძნების შემდეგ. ზემოთ ნახსენები „ორტალები“ განსაკუთრებით არაბოპულარული გახდა მონღლობის შემოსევებისას შედეგად ქვეყანაში მძიმე ეკონომიკური ფონის შექმნის შემდეგ, დიდი გადასხახდებასა და მორდვეული მეურნეობისას გამო, ქართველი ცეკვადალები მიდიოდენ „ორტალებში“ და მინიმალურ ფასად აქირავებდნენ თავიათი სოციალური სტატუსის განმსაზღვრულ საგანს, ყმა-მატულს. ამით „ორტალები“ ქვეყნის უმდიდრეს გაერთიანებებად იქცნენ, რაც, თავის მხრივ, აღატაკებდა როგორც ფეოდალებს, ასევე მოსახლეობას.

თითქოს ადამიანთა გარკვეული ჯგუფის ხელში დიდი ფულის კონცენტრაციას პოზიტიური ცვლილებები უნდა გამოეწვია, მაგრამ ეკონომიკა ამ წესებით იშვიათად მუშაობს. ამასთან დაკავშირებით საინტერესო პარალელების გავლება შეიძლება თანამედროვე საქართველოსთანაც, სადაც ბოლო წლების განმავლობაში საკმაოდ აქტუალური არის ფინანსური სიდენტიფირის გამო მოსახლეობაში ფარბვალინობის დონის ზრდა.

„ორტალები“ ფეოდალებისგან ყმა-მატულებს საკმაოდ დაბალ ფასში ყიდულობდნენ, შემდეგ კი დეირად ასაღებდნენ. ერთ-ერთი ისტორიული საბუთის (სიველის) მიხედვით, სოფელი ხოვლე, რომელიც აღბუღასა და მის შველებს ეკუთვნოდა, ამ უკანასკნელებმა 1259 წელს დააგირვევს და ეს აქტი ახლად შექმნილი სპეციალური საბუთით, თამასუქით, დასტურდება. თამასუქში მრავალი დეტალი ნახსენები. მათ შორის აღსანიშვაია სოფლის გამოხსნის ვადის ხანდაზმულობა. თუ დამგირვებლის მიერ მინის გამოხსნა გარკვეულ დრომდე არ მოხდებოდა, მგრივავებელს („ორტალს“) უფლება ეძლეოდა, მისთვის მისაღებ ნებისმიერ ფასად გაეყიდა აღბუღას ქონება. კონკრეტულ შემთხვევაში „ორტალმა“ მართლაც მიჰყიდა სოფელი სხვა მფლობელს.

საინტერესო, რომ აღბუღა და მისმა შვილებმა „ორტალს“ თავისი მინა 65 000 თერთულ მიაქირავეს (შეასყიდეს). შეიძლება იმის თქმაც, რომ რადგან ქონება ძირითადად „ორტალების“ ხელში იყო კონცენტრირებული, რეალურად მსყიდველურარიანები მხოლოდ ისინი იყვნენ, რაც ხელოვნურად ამცირებდა ოქროს, მინისა თუ სხვა სახის ქონების ფასებს.

„ორტალები“ - ეს სახელმიწოდება ისტორიულ წყაროებში

Як і в багатьох країнах світу, у Грузії лихварський капітал існував з давніх часів. Цього разу ми зупинимось на XII-XIII століттях.

Спершу слід зазначити, що в XII-XIII століттях лихварський капітал у Грузії набував досить широкого масштабу. У цей період існували спеціальні товариства, так звані «ортаги» (походить з монгольської та означає «пайовий компанійон»), існування яких було важким тягарем для грузинського населення в XIII столітті. У ці товариства в основному об'єднувалися торговці та лихварі, завдяки яким справа «ортагів» часто набувала по-справжньому розбійницького характеру. За письмовими джерелами, у Грузії лихварський капітал та лихварство загалом не користувалися особливою популярністю. Тим не менш, у середньовічній Грузії використання лихварського капіталу було досить поширеним. Існував ідентичний погляд і на торгівлю. Хоча, слід зазначити, що лихварський капітал та загалом організації, що займались лихварством, були важким тягарем для населення саме тоді, коли в країні була нестабільна економічна ситуація.

Потій почали розвиватися інакше в XIII столітті після встановлення монгольського панування в Грузії. Вищезгадані «ортаги» стали особливо непопулярними після того, як монголи вторглися в країну на фоні важкої економічної ситуації. Через високі податки та знищені господарства грузинські феодали йшли в «ортагі» та за мінімальну ціну здавали в оренду тих, хто визначав їхній соціальний статус, – кріпаків. Тим самим «ортаги» стали найбагатшим об'єднанням країни, що, у свою чергу, призвело до збідніння як феодалів, так і населення.

Здавалося б, концентрація великих грошей в руках певної групи людей мала б привести до позитивних змін, але економіка рідко працює за цими правилами. З цього приводу цікаві паралелі можна провести із сучасною Грузією, де протягом останніх років досить актуальним є зростання рівня заборгованості населення внаслідок фінансових труднощів.

«Ортаги» купували родові помістя у феодалів за досить низькою ціною, а потім дорого продавали. Згідно з одним із історичних документів (акт про передачу майна), село Ховле, яке належало Агбуга та його дітям, вони здали під заставу у 1259 році, і про це свідчить новостворений спеціальний акт - вексель. У ньому згадується багато деталей, серед яких варто відзначити продовження терміну вивільнення села із застави. Якщо заставодавець за визначеній термін не викупив землю, заставодержатель («ортаг») мав право продати майно Агбуга за будь-якою ціною. У цьому конкретному випадку «ортаг» спрівід продав село іншому власникові.

Цікаво те, що Агбуга та його діти свою землю «ортагові» здали в оренду за 65 000 тетрі. Також можна сказати, що, оскільки майно переважно зосереджувалося в руках «ортагів», насправді платоспроможними покупцями були лише ті, хто штучно знижував ціни на золото, землю чи інше майно.

Назва «ортаги» згадується в історичних джерелах лише з XIII століття, але можна з упевненістю сказати, що подібні організації існували у Грузії і раніше. «Ортаги», або, як їх часто називали, кредитні або кредитно-заставні товариства, були поширені не тільки в тогочасній Грузії, але й на всьому Близькому Сході.

Окрім надання кредиту під заставу нерухомості, «ортаги» також надавали гроші та товари на виплат. Є багато спільнотного між цими організаціями та сучасними кредитними установами.

Хоча «ортаги» завдавали великої шкоди грузинським феодалам, ці кредитні організації нагадували у своїй первинній формі примітивну форму банківських відносин, що склалася в тогочасній Грузії. Разом з розвитком «ортагів» у Грузії, у Західній Європі (а саме в Італії XII століття) зароджувалися перші банківські відносини. Відразу вони розпочали з торгівлі, а подальший розви-

მხოლოდ მე-13 საუკუნიდან ფიგურირებს, მაგრამ თამამად შეიძლება იმის თქმა, რომ მსგავსი ორგანიზაციები საქართველოში მანამდეც არსებობდა. „ორტალები“, ან როგორც მათ ხშირად უწოდებენ, საკრედიტო, გამსესხებელ-დამგირავებელი ამხანაგობები, მხოლოდ იმდროინდელ საქართველოში არ იყო გავრცელებული, არამედ დამახასიათებელი იყო მთელი მახლობელი აღმოსავლეთისთვის.

უძრავ ქონებაზე გირავნობით გაცემული სესხის გარდა, „ორტალები“ ასევე ნისიად იძლეოდნენ ფულსა და საქონელს. ამ ორგანიზაციებსა და თანამედროვე გამსესხებელ დანესებულებებს შორის პევრი მსგავსები იკვეთება.

მართალია, „ორტალები“ დიდი ზარალს აყენებდნენ ქართველი ფეოდალებს, ეს გამსესხებელი ორგანიზაციები, თავისი პირველადი ფორმით წააგავს საბანკო ურთიერთობების პრიმიტიულ ფორმას, რომელიც იმდროინდელ საქართველოში იყო განვითარების პარალელურად, დასავლეთ ევროპაში ისახებოდა პირველი საბანკო ურთიერთობები, რომლებიც იტალიაში XII საუკუნიდან იღებენ სათავეს. თავდაპირველად მათ ვაჭრობით დაიწყეს და შემდგომმა განვითარებამ ისეთი რთული მექანიზმი წარმოშვა, როგორიც არის ბანკი. იტალიელები ასევე ქმნიდნენ საბანკო ფილიალებს უცხოესების ტერიტორიაზე.

აღნიშნული მიმოხილვა ცხადყოფს, რომ მე-19 საუკუნის საქართველოში თანამედროვე ტიპის საბანკო ურთიერთობების ჩასახვამდე, ფართოდ იყო გავრცელებული საკრედიტო საქმიანობა. საინტერესო ისიც, რომ საქართველოს პარალელურად, გამსესხებელი ორგანიზაციები ევროპის სავაჭრო ქალაქ-სახელმწიფოებში, კერძოდ იტალიაში იქმნებოდა. ვარაუდის დონეზე შეიძლება იმის თქმა, რომ, რთული გეოპოლიტიკური ვითარება რომ არა, რომელშიც საქართველო მე-13 საუკუნიდან აღმოჩნდა, ეს გამსესხებელი ორგანიზაციები შესაძლოა უფრო რთულ, უკვე საბანკო დაწესებულებებად ქცეულიყვნენ. ასე მოხდა მე-19 საუკუნის საქართველოში, როდესაც ფულის შემნახველ-გამსესხებების ამხანაგობების შექმნა დაიწყო. რადგან ეს სტატია მაინც უფრო შორეულ ნარსულს ეხება, აյ მხოლოდ ზოგად დეტალებზე შევერჩდები და ვასენებ, რომ ერთ-ერთი პირველი გამსესხებელი ორგანიზაცია გახლდათ 1866 წელს დუშეთის მაზრის სოფელ მლეთაში გახსნილი ამხანაგობა. 1870-1880-იან წლებში ოცდაათამდე მსგავსი ამხანაგობა იყო დაარსებული (სად?). აღსანიშნავია ისიც, რომ მათი უმტესობა, თანხების სიმცირის გამო, მალევე იხურებოდა. მიუხედავად ამისა, 1900 წლისათვის მარტო დასავლეთ საქართველოში ფულის შემნახველ-გამსესხებელი 24 ამხანაგობა არსებობდა.

ამას მივყავართ უკვე ბანკების შექმნამდე, როდესაც ფულის შემნახველ-გამსესხებელი ამხანაგობების პარალელურად საქართველოში იქმნებოდა ბანკებიც. ასე, მაგალითად, 1866 წელს თბილისში გაიხსნა სახელმწიფო ბანკის განყოფილება, რომელსაც შემდგომ ბათუმსა და ქუთაისში ფილიალების გახსნა მოჰყვა. 1871 წელს კი დაარსდა თბილისის კომერციული ბანკი.

ემილ ავდალიანი

ТАМАР և ДАВИДЪ. ФАСАДЪ ЗЕРК. ТАМАР & ДАВИДЪ.



მეფე თამარის და დავით სოსლანის სახელით მოქრილი მონეტები

Монети, викарбувані на честь цариці Тамари і Давида Сослана ток подій дав поштовх для такого складного механізму як банк. Італійці також створювали філії банків на територіях зарубіжних країн.

Наведений вище огляд показує, що кредитна діяльність була широко розповсюджену до впровадження сучасних банківських операцій у Грузії XIX століття. Цікаво також, що паралельно з Грузією у європейських торгових містах-державах, зокрема в Італії, були створені кредитні організації. Можна припустити, що якби не складна геополітична ситуація, в якій Грузія опинилася починаючи з XIII століття, ці кредитні організації могли б стати більш складними системами, перетворившись на банківські установи. Так сталося у Грузії XIX століття, коли почали створюватись ощадно-кредитні товариства. Оскільки ця стаття стосується більш далекого минулого, ми тут зупинимося на загальних деталях, і зауважимо, що однією з перших кредитних організацій було товариство, відкрите в 1866 році в селі Млета, що в Душеті. На 1900 рік лише в західній Грузії існувало 24 ощадно-кредитні товариства.

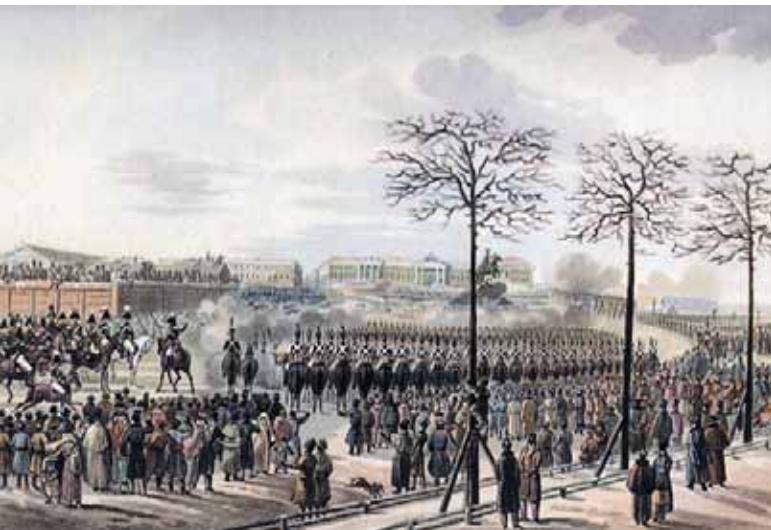
Це нас приводить до того, копі парадельно з ощадно-кредитними товариствами в Грузії створювались і банки. Наприклад, у 1866 р. у Тбілісі відкрилось відділення Державного банку, а потім також у Батумі та Кутаїсі. У 1871 році в Тбілісі був заснований Комерційний банк.

Еміль Аваліані



1832 წლის ქართველთა შეთქმულება რუსეთის ნინებაომფებ ЗМОВА ГРУЗИН ПРОТИ РОСІЇ В 1832 РОЦІ

1832 წლის შეთქმულება ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა XIX საუკუნის პირველი ხანების ეროვნულ-განმანავისუფლებელ მოძრაობაში. იგი ჩამოადგენდა საქართველოს პროგრესული ძალების ორგანიზებულ ცდის ქართული სახელმწიფო მოძრაობის აღდგენისათვის. შეთქმულებამ, დამარტინის მიუხედავად, ლრმა კვალი დამჩნია 30-40-იანი წლების საზოგადოებრივ პოლიტიკურ მოძრაობას და სათავე დაუდო იმ იდეებს, რომლებიც 60-80-იან წლებში ხალხის იდეური ცხოვრების ნიშანს ვეტენ წარმოადგენდა.



კარლ კოულმანის „დეკემბრისტთა აჯანყება“

Карл Коулман “Повстання декабристів”

შეთქმულების აღმოცენება. შეთქმულების პირველი კერძი აღმოცენდა პეტერბურგშა და მოსკოვში. იქ იმულებით გადასახლებულ ქართველ ბატონიშვილთა ოჯხები ვერ შეურიგდნენ თავიათ ხვედრის და იბრძოდნენ ბაგრატიონთა სამეფო ტახტის აღდგენისათვის.

ამ ბრძოლას ბიძგი მისცა ერთი მხრივ დეკაბრისტთა შეიარაღებულმა გამოსვლამ პეტერბურგში, მერორ მხრივ ოცანი წლების ეროვნულ-განმანათავისუფლებელი მოძრაობის აღმავლობამ ევროპის ქვეყნებში. ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენის იდეები ედონ საფუძვლად დაკით, იულობ, თეიმურაზ და იოანე ბატონიშვილთა საქმიანობას. 20-იანი წლების დამდევიდან ამ იდეალის მითავენი გახვენენ დიმიტრი იულიანის მე და იქრაპორ გიორგის მე ბიაში სისტემატურად იკრიბებოდნენ ერიზბარ და ზაქარია ერისთავები, დიმიტრი და ვახტანგ ორბელიანები, ლუარასაბ და ივანე ჩოლოეაშვილები, დავით ჯორჯაძე, სოლომონ დოდაშვილი, სოლომონ რაზმაძე და სხვები. მათი საუბარი შეეხებოდა საერთო ეროვნული მოძრაობის მიმდინარეობას და იმ მძიმე ხვედრს, რომელშიც სამშობლო იმყოფებოდა. ამ საუბრებში თანდათან მწიფდებოდა ცარიზმის კოლონიური მმართველობის დასამხობად შეიარაღებული გამოსვლის იდეა. დავით ჯორჯაძის გადმოცემით მიმდინარეობდა „ბასი თავისუფლების შესახებ“, დიმიტრი ბატონიშვილს ნიმუშად ასეთი თავისუფლებისა მოყავდა „საფრანგეთი და მისი კანონები, ხან თავისუფალი ქალაქები“. შეთქმულების პირველი აქტივისტები პეტერბურგში თანდათან აფართოებდნენ თანამოაზრეთა წრეს. პეტერბურგში ქართველთა ფარულ

Змова 1832 року - найвизначніша подія у національно-визвольному русі першої половини XIX ст. Це була організована спроба прогресивних сил Грузії відновити грузинську державність. Змова, незважаючи на поразку, залишила глибокий слід у суспільно-політичному русі 30–40-х років та заклали основи переконань, які стали визначними ознаками ідейного життя народу в 60–80-х роках.

Виникнення змови. Перші іскри змови виникли в Петербурзі та Москві. Представники грузинського царського роду, аристократи, заслані до Росії, не могли примиритися зі своєю долею і боролися за відновлення царського престолу Багратіоні. Ця боротьба з одного боку була викликана декабристським збройним виступом в Петербурзі, з іншого боку - піднесенням національно-визвольного руху в європейських країнах у 20-х роках.

На ідеях відновлення державності Грузії ґрунтувалася діяльність членів царської родини Давида, Юлона, Теймураза та Іоане. З початку 20-х років лідерами цього ідеалу були Багратіоні: Дімітрі, син Юлона, та Окропірі, син Георгі. У Петербурзі в квартирі Дімітрі регулярно збиралася Елізбар та Закарія Еріставі, Діміტрі та Вахтанг Орбеліані, Луарсаб та Іване Чолокашвілі, Давид Джорджадзе, Соломон Додашвілі, Соломон Размадзе та інші. Їхні бесіди стосувалися прогресу спільногого європейського руху та тієї важкої долі, яка спіткала їхню батьківщину. У цих розмовах поступово дозрівала ідея збройного виступу з метою повалення царського колоніального правління. За словами Давида Джорджадзе, проходили «теплі/дружні бесіди про свободу», Діміტрі Багратіоні прикладом такої свободи запропонував «Францію та її закони, тодішні вільні міста». Перші в Петербурзі активісти-змовники поступово розширявали коло своїх прибічників. Таємну діяльність петербурзьких грузинів у Москві підтримував Окропірі Батонішвілі/Багратіоні, який також мав групу поспідовників. Діяльність таємної організації, створеної в 1825 році в Петербурзі, з 1827 року була перенесена до Тбілісі. Цього ж року до столиці Грузії повернувся Соломон Батонішвілі/Багратіоні, один із найактивніших учасників змови. З Москви спеціально прибули Окропірі Багратіоні та Ал. Чолокашвілі. Під їхнім керівництвом тут незаконно систематично збиралося велике коло змовників, які обговорювали ідеологічні та організаційні питання. Тбіліська організація мала зв'язок з Петербурзькою та Московською. Листвання відбувалося таємними знаками. Автором секретного алфавіту був священик Філаделфос Кікнадзе, який також склав устав змовників «Акт свідомої дії». У 1829-30 рр. організація змовників розширилася. До неї увійшли Георгі та Елізбар Еріставі, Григорі, Александре та Мамука Орбеліані, Діміტрі Кіпіані, Йасе Палавандішвілі, Тамар Батонішвілі, Георгі Автанділашвілі та інші. Штаб таємної групи складався з трьох чоловіків: Александре Орбеліані, Елізбар Еріставі та Соломон Додашвілі. Змовники також заснували філіали у районних містах. Генерал та поет Александре Чавчавадзе знав і підтримував діяльність змовників. З ними пов'язані були генерал-губернатор Тбілісі Петро Завілейський, за походженням поляк, французыкий консул Летельє та інші. Загальна кількість змовників перевищувала 150 осіб. Змовники покладали велиki надії на польський національний рух 1830 року. У зв'язку з польським повстан-

საქმიანობას მოსკოვში მხარი აუბა ოქროპირ ბატონიშვილმა, რომელმაც აგრეთვე თანამგრმნობთა ჯგუფი გაიჩინა. პეტერბურგში 1825 წლის შექმნილი საიდუმლო წრის საქმიანობამ 1827 წლიდან თბილისში გადმოინაცვლა. ამ წლის დაბრუნდა საქართველოს დედაქალაქში სოლომონ ბატონიშვილი, შეითქმულთა ერთერთი ყველაზე აქტიური მოღვაწე. მოსკოვიდან თბილისში საგანგებოდ ჩამოვიდნენ თქროპირ ბატონიშვილი და აღ. ჩოლოყაშვილი. მათი თაოსნობით აქ თავი მოიყრა შეთქმულთა ფართო წრემ, რომელიც სისტემატურად იკრიბებოდა არალეგალურად და მსჯელობდა იდეურ და ორგანიზაციულ საკითხებზე. თბილისის წრეს კავშირი ჰქონდა პეტერბურგისა და მოსკოვის წრეებთან. მიმოწერა საიდუმლო ნიშნებით წარმოებდა. საიდუმლო ანბანის ავტორი იყო მღვდელი ფილადელფონ კინაძე, რომელმაც აგრეთვე შეთქმულთა საწესებზე დოკუმენტი „აქტი გონიური“ შეადგინა.

1829-30 წლებში შეთქმულთა წრე გაფართოვდა. მასში ჩატანები გიორგი და ელიზაბეტ ერისთავები, გრიგოლ, ალექსანდრე და მამუკა ორბელიანები, დიმიტრი ყიფიანი, იასე ფალავანდიშვილი, თამარ ბატონიშვილი, გიორგი ავთანდილაშვილი და სხვები. ფარული ჯგუფის შეაბი შედეგებიდა სამი კაცისაგან. ესენი იყენებ ალქანდრე ორბელიანი, ელიზარ ერისთავი და სოლომონ დოდაშვილი. შეთქმულებმა ფილიალები გააჩინეს სამართლო ქალაქებშიც. შეთქმულთა საქმიანობას იცნობდა და თანაუგრძნობდა პოეტი-გენერალი ალექსანდრე ჭავჭავაძე. შეთქმულებასთან დაკავშირებული იყენებ თბილისის გენერალ-გუბერნატორი პეტრე ზავილესკი, წარმოშობით პოლონელი, საფრანგეთის კონსული ლეტელი და სხვები. შეთქმულთა საერთო რაოდენობა 150 კაცს აღემატებოდა.

შეთქმულები დიდ იმედებს ამყარებდნენ 1830 წლის პოლონეთის ეროვნულ მოძრაობაზე. პოლონეთის აჯანყებასთან დაკავშირებით საქართველოდან გაიწვიეს მთავარმართული გენერალი პასკევიჩი. იმპერიის სამხედრო ნაწილები პოლონეთის წინააღმდეგ ომში იყო ჩაბმული. ეს გარემოება შეთქმულთ წარმატების იმედებს უსახავდა. ეს იმედები ამაო გამოდგა, ცარიზმა შეძლო პოლონეთის აჯანყების ჩახმობა, რამაც შეთქმულთა საქმიანობა ერთგვარად შეანერა, მაგრამ იგი კვლავ გაცხოველდა 1832 წლიდან. ამ წლის ზაფხულში შეკრებებმა შიიღო სისტემატური ხასიათი.

შეთქმულთა პოლონეთი. 1832 წლის შეთქმულება კონიუნქტურული მიზეზების გამო ზოგ მკლევართა მიერ მიჩნეული იყო რევენტულად. მათი აზრით შეთქმულება მიზნად ისახავდა ერევლებ მეორის დროინდელი სახელმწიფო ბრიობის აღდგენას, რაც თითქოს „ისტორიის ჩახმის უკუღმა მოტრიალებას“ მოასწავებდა. შემდგომმა კვლევა-ძიებებმა ცხადყო, რომ ეს მოსაზრება მცდარია, რომ შეთქმული წინ იყურებოდნენ და საქართველოს მომვალი წარმოდგენილი ჰქონდათ XIX საუკუნის 20-30 იანი წლების სახელმწიფო ბრივი სისტემათა დადებითი გამოცდილების გათვალისწინებით.

შეთქმულთა პირველი მოთავრი დიმიტრი და ოქროპირი განახათლებლურ იდეებს თანაუგრძნობდნენ. ახლო წრეში დიმიტრი ბატონიშვილს „ქართველ ვოლტერს“ ეძახდნენ. ქვეყნის რესპუბლიკური წყობა იტაცებდა ოქროპირ ბატონიშვილსაც.

შეთქმულთა წრე იდეურად ერთგვაროვანი არ ყოფილა. ერთ ნაწილს მირითად ამოცანად მიაჩნდა მონარქიული წყობილების აღდგენა. მეორე ნაწილი რესპუბლიკურ მმართველობას უჭერდა მხარს. რესპუბლიკური იდეების მოთავე იყო სოლომონ დოდაშვილი, რომელიც დაბალი წოდებიდან იყო გამოსული და დიდებაროვანი არისტოკრატიის პრივილეგიებს არ თანაუგრძნობდა. მონარქისტური პროგრამის მომხრებსაც არ სურდათ საქართველო მცელებურ რეკიმს



გეორგიევსკის ტრაქტატი

Георгіївський трактат

ням з Грузії відкликали головнокомандуючого генерала Паскевича. Військові частини імперії вели війну проти Польщі. Ця обставина давала змовникам надію на успіх. Але ці сподівання були марними: царизм зміг придушити польське повстання, що уповільнило діяльність змовників, але воно все-таки відродилося з 1832 року. Влітку цього ж року збори стали систематичними.

Програма змовників. Змову 1832 року з кон'юнктурних причин деякі дослідники розглядали як реакційну. На їхню думку, змова була спрямована на те, щоб відновити державність часів Ерекле II, що ніби виходило «обертанням колеса історії». Подальші дослідження показали, що це припущення було помилковим, а змовники рухалися вперед і уявляли майбутнє Грузії у світлі позитивного досвіду державних систем 20-30-х років XIX століття.

Перші вожді змовників, Дімітрі та Окропірі, підтримували просвітницькі ідеї. У вузькому колі Діміტრі Батонішვілі (Багратіоні) називали «грузинським Вольтером». Окропірі Багратіоні цікавила республіканська система країни. Коло змовників не було ідеально однорідним. В однієї частини основним прагненням було відновлення монархічного порядку, інша частина підтримувала республіканське правління. Соломон Додашვілі, який походив із низких чинів і не підтримував привілеї шляхетної аристократії, виступав за республіканські ідеї. Прихильники програми монархістів не бажали повернення Грузії до старого режиму. На їхню думку, незалежна Грузія повинна була базуватися на європейському політичному порядку разом зі своїми міністерствами та представницькими установами, а правління Грузії мало б будуватися згідно з правилами конституційної монархії. У двопалатній системі правління під верхньою палатою мали на увазі царя і його міністрів. Нижня палата складалася з зібраних депутатів з усіх районів Грузії. Царем припускали обрати борця за незалежність Грузії - Александру Батонішვілі (Багратіоні). Уже були розподілені портфелі міністрів (військовий міністр - Александре Чавчавадзе, міністр фінансів - Ніко Палавандішвілі, міністр внутрішніх справ і освіти - Ягор Чілашвілі, міністр закордонних справ - князь Бебуташвілі, міністр юстиції - Мухранбатоні та інші). За свідченнями змовника Заала Автанділашвілі, на другий день після перемоги повстання повинен був скликатися «сейм», і до обрання царя правління Грузією мало бути передане членам сейму. Потрібно було негайно організувати регулярну армію. Змовники створили державний гімн, а їхні дружини пошили державні прапори.

На фоні тієї епохи республіканська програма лівого крила змовників викликає особливий інтерес. Лідера цього

დაბრუნებოდა. მათი აზრით დამოუკიდებელი საქართველო ეპროპის პოლიტიკური წყობის ყაიდაზე უნდა მოწყობილიყო თავისი სამინისტროებით, თავისი წარმომადგენლობითი დაწესებულებით. საქართველოს მმართველობა მათი აზრით აეწყობოდა კონსტიტუციური მონარქიის ყაიდაზე. მმართველობის თრადალატიან სისტემაში ზედა პალატად იგულისხმებოდა მედე და მისი მინისტრები. ქვედა პალატად დეპუტატთა საკრებულო საქართველოს ყველა მაზრიდან. მეფედ ნავარაუდევი იყო საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში ნაცადი ალექსანდრე ბატონიშვილი. უკვე განაწილებული იყო მინისტრთა პორტფელებიც (სამხედრო მინისტრი – ალექსანდრე ჭავჭავაძე, ფინანსთა მინისტრი – ნიკო ფალავანდიშვილი, შინაგან საქმეთა და განათლების – იაგორ ჭილაშვილი, საგარეო საქმეთა – თავადი ბებუთაშვილი, იუსტიციის – მუხრანბატონი და სხვა). შეთქმულ ზაალ ავთანდილაშვილის ჩვენებით აჯანყების გამარჯვების მეორე დღესვე უნდა მოწევულიყო „სეიმი“ და ვიდრე მეფეს აირჩევდნენ, საქართველო მმართველობა სეიმის წევრებისათვის უნდა ჩაებრაზინათ. დაუყოვნებლივ უნდა მომხდარიყო მუდმივი ჯარის ორგანიზაცია („რეგულის გაწყობა“). შეთქმულების შმრუშავებული პეტოვნული პიმინი, შეთქმულმა ქალებმა ეროვნული დროშებიც მოქარებეს. იმ ეპოქის ფონზე განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს, შეთქმულთა მემარცხენე ფრთის რესპუბლიკური პროგრამა. ამ ფრთის მესვეურს, იმ დროის უნიჭირეს ფილოსოფის, არ იტაცებდა მონარქიული რეჟიმი. იგი არ თანაუგრძობდა წოდებრივ პრივილეგიებს და ყველაზე მეტად აწუხებდა საქართველოს მოსახლეობის უდიდესი უმრავლესობის – გლეხობის ბედ-იღბლი. სოლომონის აზრით საქართველოს მომავალი წყობილება მეფობა უნდა ყოფილიყო. მმართველობის ფორმად იგი „რესპუბლიკის ნაირსახეობას“ მიუთითებდა.

ორთავე ფრთას რუსეთთან საქართველოს მომავალი ურთიერთობა წარმოდგენილი ქონდა 1783 წლის ტრაქტატის პირობებში. საშინაო საქმეებში ქვეყანა სუვერენული იქნებოდა, რუსეთთან მისი დამოკიდებულება საგარეო სფეროებით იყარებლიდა.

შეინიშნება შეთქმულების იდეური ნათესაობა რუს დეკაბრისტთან. რუსეთის ბედნიერებისათვის წამებული მოდვაწენი – დეკაბრისტები აღტაცების იწვევდნენ რუსეთის პორტუგრესულად მოაზროვნება დამიანებში. შეთქმულთა ზოგი წევრი დეკაბრისტთა გამოსკლის მონაწილეობიც იყო. ზუქარია ჩოლოვაშვილი დაახლოებებული იყო პეტეტლოთან, რომელიც რესპუბლიკურ წყობას უქრება მასრის. საქართველოში გადმოსახლებული დეკაბრისტები ალექსანდრე და პავლე ბესტუევები, ვლადიმერ ღოდევაშვილი, ვლადიმერ ტოლსტიო, ალექსანდრე განგებლიმვილი და სხვები ახლოს იყნენ შეთქმულებთან. განსაკუთრებით ალექსანდრე ჭავჭავაძის ოჯახთან, სადაც სისტებატურად ეწყობოდა ქართველ ინტელიგენციასთან შეხვედრები.

შეთქმულების გადამწვეტი ეტაპი. ჩავარდა. სასჯელი. 1832 წლის დამდეგიდან შეთქმულთა საქმიანობა გაცხოველდა. დიდმნიშვნელოვანი მოვლენა იყო გაზეთ „თბილისის უწყებანის“ ლიტერატურული დამატების, „სალიტერატურონი ნაწილი ტფილისის უწყებათანის“, გამოცემა. მისი რედაქტორი სოლომონ დოდაშვილი ჟურნალის ფურცლებზე, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იყო ცენზურის პირობებში, პროპაგანდას უწევდა ეროვნულ განმანთავისუფლებელ იდეებს, საჯანყებო განწყობილებას. შეთქმულებს მაჩნდათ, რომ დადგა ხელსაყრელი მომენტი გამოსვლისათვის: მუსლიმურ სამყაროში დაიწყო მღელვარება. ეგვიპტის ფაშა ისმალეთს უტევს, ევროპისა და რუსეთის ყურადღების ცენტრი გადატანილია კონსტანტინებოლზე, რუსეთი ამზადებს



ალექსანდრე ჭავჭავაძე

Александр Чавчавадзе

крила, талановитого філософа того часу, не приваблював монархічний режим. Він не підтримував класових привілеїв і найбільше хвілювався долю переважної більшості грузинського населення - селян. На думку Соломона, майбутньою організацією Грузії повинна бути монархія, а формою правління він називав «різновидність республіків».

Обидва крила майбутні відносини Грузії з Росією уявляли в умовах трактату 1783 року. У внутрішніх справах країна була б суверенною, її залежність від Росії обмежувалася б лише закордонними сферами.

Існувала ідеологічна схожість змовників з російськими декабристами. Закаровані за щастя Росії діячі - декабристи викликали захоплення у прогресивно налаштованих людей імперії. Деякі змовники також були учасниками виступів декабристів. Закарія Чолокашвілі близько спілкувався з Пестелем, який підтримував республіканську організацію. Декабристи, заслані до Грузії (Олександр та Павло Бестужеви, Володимир Одоєвський, Валеріан Голіцин, Володимир Волховський, Володимир Толстой, Александре Гангеблішвілі та інші) були близькими зі змовниками. Особливо з родиною Александре Чавчавадзе, де регулярно проводилися зустрічі з грузинською інтелігенцією.

Вирішальний етап змови. Провал. Покарання.

З 1832 року діяльність змовників ожila. Вагомою по-діюю стало видання літературного доповнення до газети «Тбіліські відомості» - «Літературна частина тифліських відомостей». На сторінках журналу його редактор Соломон Додашвілі, наскільки це можливо було за умов цензури, пропагував ідеї національного визволення, настрай протестів. Змовники відчували, що настав момент для виступу: в мусульманському світі почалися масові заворушення. Египетський паша атакує Османську імперію, а увага Єв-

საეკსპედიციო კორპუსს ბოსფორისა და დარდანელის სრულებრივ დაპატრონებისათვის. ევროპაში ისევ გაზაღებულია ეროვნულ-განმანთავისუფლებელი მოძრაობა.

ропи та Росії переноситься на Константинополь, Росія готує експедиційний корпус для заволодіння Босфорським та Дарданелльським проливами. В Європі національно-визвольний рух знову в самому розпалі.

Влітку змовники переходять до практичної підготовки повстання. Гіоргі та Дімітрі Еріставі спеціально прибули з Петербурга, щоб посилити діяльність ядра змовників. День повстання призначений на 20 листопада - день виборів лідера/кемпінгів дворянства. Цього дня був розроблений конкретний план дій, відомий як «Розпорядження першої ночі». Згідно з цим документом, повстання малорозпочатися у Тбілісі. Його приводом був виступ проти «солдатства». У попередні дні спеціальні особи повинні були поширити інформацію про те, що уряд змушує селян вступати до армії, та налаштувати населення проти цього. Міські чиновники високого рангу повинні були поїхати на бенкет до родини Александра Орбеліані, і там би з ними розправились. О першій годині ночі вогні, церковні дзвони, музика оголосили б місту про початок повстання. По тривозі зібране населення повинно було скласти присягу на вірність відновленню незалежності Грузії. Основними пунктами повстання були: захоплення в'язниці було завданням Дімітрі Орбеліані, напад на казарми російських солдатів - Гіоргі, син Реваза, Еріставі. окремими групами проводились напади на склад зброї (арсенал), продуктові магазини, продуктові магазини, скарбницю тощо. За припущенням змовників перемога в Тбілісі надихнула б дворянство Картлі-Кахеті. Вони всіх би вивели на повстання, що стало б основовою регулярної армії. Командувачами регулярної армії були обрані Александре Чавчавадзе, Іване Апхазі, Гіоргі Еріставі. Країну негайно очолив би тимчасовий уряд, який би поступово здійснював заходи з розбудови грузинської держави згідно з новими правилами. Змовники не змогли виконати задумане до 20 листопада. Повстання було відкладене на місяць. Перші дні



იოანე ბატონიშვილი
Іоанн Багратіоні



ალექსანდრე ბატონიშვილი
Александр Багратіоні

ვა მისი შემსუბუქება. როზენს არ აწყობდა აჯანყებისათვის მიეცა ცარიზმის წინააღმდეგ პოლიტიკური გამოსვლის ხასიათი, რადგან ამით მისი რეპუტაცია იღახებოდა. შეთქმულება მან მონათლა რამდენიმე პირის ბოროტ განხრახვად, ამასთან ხაზებასმით მიუთითა საიმპერატორო ტახტისადმი ქართველი თავადაზნაურობის ერთგულებაზე. რუსეთის იმპერატორს, რომელიც უმაცრესი ღონისძიებებით უსწორდებოდა ყველა სახის გამოსვლას ტახტის წინააღმდეგ, ცხადით ქართველ შეთქმულთათვის უმკარესი სასჯელის მისაღებად ხელი არ აუკანკალდებოდა. მაგრამ რიგი გარემოებანი მას აიძულებდა ლმობიერება გამოიყინა. სწორედ ამ დროს კავკასიის მთიანეთში მიმდინარეობდა შეუპოვარი ბრძოლა რუს დამპრუბთა წინააღმდეგ და ცარიზმს სჭირდებოდა ქართველი თავადაზნაურობის მხარდაჭერა. მეორეც, ცარიზმი სწორედ ამ ხანებში გაუსწორდა უსასტიკები ზომებით პოლონეთის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის მოთავებს, რამაც ევროპაში საკაოდ შეარყია მისი ავტორიტეტი. ქართველთა შეთქმულების პოლიტიკურ აქტად გამოხვადება და მისთვის მორიგი ანგარიშსწორება ამ გულისწყობობას კიდევ უფრო გააღრმავებდა. ალ. ორბელიანს კარგად აქვს შენიშნული ცარიზმის ჩანაფირი. მოგონებებში იგი აღნიშნავს: „იქამდისინ ოსტატი არაან რუსეთის მთავრობა, რომ იძულებულ ქმნილთა და შეწუხებულების – ყველას ათებვინებს, შეთქმულები და სხვანიც მრავალი ალაპარაკეს, რომ რაც მოხდა, ეს მამულის გამოხსნის შეთქმა არ არის, სხვას მნიშვნელობას აძლევდნენ, რადაც სხვა მიზეზებს. ეს რუსეთის მთავრობის საიდუმლო არის, რომელიც იმან უნდა იცოდეს და სხვა არავინ, რისთვისაც სდებდა სხვა მიზეზებსა“. ცარიზმის კავკასიაში გაბატონებას არ თანაუგრძობდნენ ინგლისი და საფრანგეთი. ნიკოლოზ პირველს არ აწყობდა გამჟღავნებინა, რომ მისი მმართველობა შეუთავსებული იყო ხალხის ინტერესებთან და საქართველო მიიღობოდა სახელმწიფო დამოუკიდებლობისათვის. ამიტომ მოხდა, რომ სენატმა მსჯავრდებული შეიწყალა. მთავარი დამნაშვენი სხვდასხვა ვადით რუსეთში გადაასახლეს. ლიოზბარ ერისთავი გადაასახლეს ფინებით ალ. ორბელიანი – ორენბურგში, ს. დოდაშვილი – ვიატკაში, ალ. ჭავჭავაძე – ტამბოვში, ს. რაზმაძე – პეტაში, დ. ყიფანი – ვოლოგდაში, დ. ერისთავი პოლონეთში და სხვა. ასევე დაფანტა მთავრობამ შეთქმულებაში გამდავნებული ქართველი ბატონიშვილები.

1832 წლის შეთქმულების ისტორიული მნიშვნელობა. 1832 წლის შეთქმულება ქართველი ინტელიგენციის პირველი ორგანიზებული შეიარაღებული გამოსვლის ცდა ქართველი სახელმწიფოებრიობის აღსადგენად. იგი არსებოთად განსხვავდებოდა წინა პერიოდის მასობრივი აჯანყებისაგან იმით, რომ გარკვეულ პროგრამას შეიცავდა და ითვალისწინებდა საქართველოს

грудня відзначалися особливо інтенсивними діями. Змовники щоночі таємно збиралися в квартирі Александре Орбеліані та уточнювали деталі виступу. На заключному етапі один із учасників змови Іасе Палавандішвілі здав організацію. 9 грудня під час доносу губернатору міста – своєму братові Ніко Палавандішвілі – він детально розповів про план змовників, назвав учасників. Уряд почав заарештовувати керівників повстання наступного дня. Затриманих доставили до казарми Авлабарі. Надзвичайна комісія уряду наказом імператора Миколи I розпочала розслідування справи змовників. Урядова комісія ретельно дослідила їхню діяльність. В'язні вели себе гідно. Вони намагалися приховати своїх прибічників. «Як би нас не катували, не видавайте! – таким був їхній девіз, але неможливо було приховати все через донос. Через це лідери змовників вирішили, що краще буде надати своїй діяльності примітивного характеру та приховати його політичну програму основу. 10 лютого 1834 року всіх звинувачених судили в Тбілісі згідно з «військовим статутом». Основними винуватцями були визнані Ел. Еріставі, Ал. Орбеліані, С. Додашвілі, Мола Замана, Л. Орбеліані, Д. Паушенко, Вахт. Орбеліані, Сол. Размадзе, Г. Еріставі, З. Чолокашвілі. Всіх засудили до смертної кари. Головнокомандуючий Розен відправив вирок до Петербурга, просячи його полегшення. Розена не влаштовувало, щоб повстанню надали характеру політичного виступу проти царизму, оскільки це підірвало б його репутацію. Змову він охрестив зловмисними намірами кількох осіб, разом з тим підкреслив вірність грузинського дворянства імператорському престолу. У російського імператора, який найкорстішим заходами придушував будь-які виступи проти престолу, звичайно ж, рука не здригнулася б при застосуванні найсуровішого покарання для грузинських змовників. Але низка обставин змусила його проявити милість. Саме в цей час у горах Кавказу йшла тяжка боротьба проти російських загарбників, а царизму потрібна була підтримка грузинського дворянства. По-друге, тоді ж царизм жорстоко придущив боротьбу Польщі за незалежність, що підірвало його авторитет у Європі. Оголошення грузинської змови як політичного акту та подальша розплата за це ще більше поглибили б цей гнів. Ал. Орбеліані добре охарактеризував задум царизму. У спогадах він пише: «Такі вже майстри у російському уряді, що усіх змусили говорити, змовників та багатьох інших, що те, що сталося, не було змовою задля визволення батьківщини, іншого значення надали, якісь інші причини знайшли. Це таємниця російського уряду, яку тільки він повинен знати і більше ніхто, для чого він і винайшов інші причини».

Англія та Франція не симпатизували царському правлінню на Кавказі. Миколу I не влаштовувало розкриття того, що його правління несумісне з інтересами народу і що Грузія прагнула до державної незалежності. Тому сенат помилував засуджених. Головних винуватців Соломон Додашвілі



დამოუკიდებელ სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციას ევროპული განმანათლებლობის პრინციპების მიხედვით. შეთქმულებაში ჩაბმული იყო XIX საუკუნის 20-30-იანი წლების მთელი მოწინავე ქართველი ინტელიგენცია. ამდენად შეთქმულება იმის ნათელი მოწმობაა, რომ ეროვნულ-განმანათლისუფლებელი ბრძოლის იდეები თანდათან იდგამდა ფესვებს საქართველოში. შეთქმულებისათვის მზადების მთელი პერიოდი ხასიათდებოდა ეროვნული თვითშეგნების გაღვივებისათვის ბრძოლის სულისკვეთებით. განსაკუთრებით საყურადღებო მოვლენა იყო ქართული პრესის საქმიანობა. ურნალი „სალიტერატურონი ნაწილი ტფილისის უწყებათანი“, რომელიც შეთქმულთა პოლიტიკური ორგანო იყო, ემსახურებოდა ქართული კულტურის წინსვლას, ქართული ენის, ლიტერატურის აღორმინების საქმეს. იგი თავის გარშემო იკრებდა და რაზმავდა ერის რჩეულ შვილებს, აღვივებდა მათ საბრძოლო განწყობილებს. ურნალის ფურცლებზე დაბეჭდილი პეტრიცისტური წერილები, ლექსები, მოთხოვნები განმსჭვალული იყო სამშობლოს თავისუფლებისათვის თავგანწირვის სულისკვეთებით „ქამი არს მტერი მამულის მივცეთ მახვილსა ლესულსა!“ - ნათქვამია გივი ამილახვარის აღსარებაში, რომელიც გრ. ორბელიანის მიერაა დაწრილი და გამიზნული იყო ურნალში დასაბეჭდად. რედაქტორის არქეზში, რომელიც დაპატიმრების დროს ჩამოართვეს ს. დოდაშვილს, არის მოსახლეობაში გასავრცელებლად გამიზნული პროკლამაციები და საამბოხო ლექსები, ერთ-ერთ ანონიმურ ლექსში, რომელსაც მკვლევრები ითანხ ბატონიშვილს მიაწერენ, იმდროინდელი საქართველოს ვითარება ასეა დახატული: „სკვით ჩაგვართვეს მოლად ქვეყანა, არც კი მოგვცეს კაცი ერთი; ქართლ-კახეთსა არ დაჰჯერდნენ, ზედ დაიდვეს იმერეთი. მწირობაში დავგლახავდით, შემწე არ გვყვავს არცა ერთი, შევთხოვთ ზენას სამართალსა, ვნახოთ ვითა განსჯის ღმერთი.“ 1832 წლის შეთქმულება ეხმაურებოდა ევროპის მცირე ერების ეროვნულ-განმანათლისუფლებელ მოძრაობას. იგი მჭიდრო კავშირში იყო პოლონელი ხალხის ბრძოლასთან ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის. ასეთი ხასიათის მოძრაობები უპირისპირდებოდა ცარიზმის იმპერიულ ინტერესებს, ბიძგს აძლევდა ცარიზმის კოლონიური პოლიტიკის წინააღმდეგ ბრძოლას და ზოგ შემთხვევაშა აიმუშებდა მას ერთგვარად შეემსუბუქებინა კოლონიური ჩაგვრის უღელი. 1832 წლის შეთქმულებაზ ბიძგი მისცა მომდევნობა თავიბის ეროვნული სულისკვეთებისათვის გაღვივებას. ამის ნათელი მოწმობაა ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და მისი თაობის გამოსვლა საზოგადოებრივ ასპარეზზე. ნ. ბარათაშვილის გენიალურ მხატვრულ ქმნილებებს საფუძვლად ედო შეთქმულთა იდეოლოგია. შეთქმულებმა იღლია ჭავჭავაძის შეფასებით ცხოვრების ხნულში ჩათესეს ის კეთილშობილური იდეალები, რომლებმაც იხარ და ნაყოფი გამოიღო 60-70-იან წლებში. იღლია 70-იანი წლების ქართულ პრესის, რომელიც ეროვნულ იდეალებს ნერგავდა, მიიჩნევდა სოლომონ დოდაშვილის მემკვიდრედ.

პაატა და აკაკი სურგულაძეები

на різні терміни. Елізбар Еріставі був засланий до Фінляндії, Ал. Орбელіані - в Оренбург, С. Додашვілі - у В'ятку, Ал. Чавчавадзе - до Тамбова, С. Размадзе - до Пензи, Д. Кіпіані - до Вологоди, Д. Еріставі до Польщі та ін. Уряд вислав у різні куточки також представників грузинського царського роду, які були причетні до змови.

Історичне значення змови 1832 року.

Змова 1832 року - спроба грузинської інтелігенції першого організованого збройного перевороту з метою відновлення грузинської державності. Він суттєво відрізнявся від масових повстань попереднього періоду тим, що містив певну програму і передбачав незалежну державну організацію Грузії за принципами європейського просвітництва. У змові брала участь уся передова грузинська інтелігенція 20-30-х років XIX століття. Таким чином, змова є наочним свідченням того, що ідеї національно-визвольної боротьби поступово вкорінювались у Грузії. Уесь період підготовки до змови характеризувався духом боротьби за підняття національної самосвідомості. Особливо достойною уваги була діяльність грузинської преси. Журнал «Літературна частина Тифлісських відомостей», який був політичним органом змовників, слугував просуванню грузинської культури, відродженню грузинської мови та літератури. Він збирав своє коло та об'єднував обраних дітей нації, піднімаючи їхній бойовий настрій. Публіцистичні листи, вірші та оповідання, надруковані на сторінках журналу, були пройняті духом самопожертви за свободу Батьківщини. «Настав час ворога землі рідної зустріти з гостро наточеним мечем!» - було сказано в сповіді Гіві Амілахварі, яка була згодом написана Гр. Орбеліані і призначена для публікації в журналі. У редакційному архіві, який був конфіскований у Додашვілі під час його арешту, були знайдені прокламації для розповсюдження серед населення та вірші для розпалювання протестів. В одному з анонімних віршів, авторство якого дослідники приписують Іване Батонішвілі (Багратіоні), тогочасна ситуація в Грузії описана наступним чином: «Скіфи захопили всю країну, не лишивши нам нічого; Картлі та Кахетія вони не вдовольнились, ще Імеретія прибрали до рук. Ми їх побили б меншістю, але жодного діяча (героя) не маємо, в неба справедливості благаємо, побачимо, як розсудить Бог». Змова 1832 року стала відповідю на національно-визвольний рух малих народів Європи. Він був тісно пов'язаний з боротьбою польського народу за національну незалежність. Рух такого характеру протистояв імперським інтересам царизму, давав поштовх до боротьби проти його колоніальної політики і в деяких випадках змушував царизм якимось чином полегшити ярмо колоніального гніту.

Змова 1832 року дала поштовх до підняття національного духу наступного покоління. Яскравим доказом цього є вихід Ніколоза Бараташвілі та його покоління на публічну арену. Геніальні художні твори Бараташвілі ґрунтувалися на ідеології змовників. За оцінкою Іллі Чавчавадзе, змовники у борозну життя посіяли ті благодородні ідеали, які проросли і дали плоди в 60-70-х роках. Іллі вважав грузинську пресу 70-х років, послідовницею Соломона Додашвілі, яка насаджала національні ідеали.

Пაата та Акакі Сургуладзе

გიორგი ქართველიშვილის ისტორია ГИОРГИ КАРТВЕЛИШВИЛИ

XIX საუკუნის გამოჩენილ ქართველ მენა-
რეეთა შორის განსაკუთრებული ადგილი ღარი-
ბი იჯახიდან გამოსულ ანტრეპრენიორსა და ფი-
ლანტროპს, გიორგი ქართველიშვილს, უქირაკს.

ფორმალური განათლების უქონლობას ხელი არ შეუძლია მისთვის, წერა-კითხვა გაეცვრცელებინა. უმისიღ დღეს „ვეფუსიტყაოსანიც“ სხვა იქნებოდა. გიორგი ქართველიშვილი დაბადებული 1827 წელს თბილისში, დავით ქართველიშვილის ოჯახში. ოჯახი ფინანსურ პრობლემებს განიცდიდა, სავარაუდოდ, ამ მიზეზით მან უმაღლესი განათლება ვერ მიიღო, თუმცა გაუნათლებლობას ხელი არ შეუძლია, მსხვილ სავაჭრო საქმიანობაში ჩაბმულიყო. სამერიკანში კარიერის ბოლოს მისი საკუთრება იყო სამი მსხვილი ქარხანა შედა ქართლში, სოფელ ატენსა და ხანდისში. პარალელურად თევზის სავაჭრო ჰქონდა, თუმცა ძირითადი სამერიკანში საქმიანობა სხორცედის გადამუშავება გახსლდათ. ყველაზე მსხვილი და ცნობილი ატენის ხეობაში მდებარე ხე-ტყეის გადამუშავებელი ქარხანა იყო, რომელიც ქართველმა მენარმებ თავის კომპანიონ ზეზემანთან ერთად დაარსა. ატენის ქარხანა საქართველოში პირველი სანარმო გახსლდათ, რომელიც ორთქლის ძრავებზე მუშაობდა. დამუშავებული ხე-ტყეის ტრანსპორტირებსათვის ქართველიშვილმა ატენიდან გორამდე რკინიგზა ააგო. სხორცედ ქართველიშვილის ქარხანაში დამუშავებული ხე-ტყე ხმარდებოდა კავკასიის რკინიგზის მშენებლობას. ქართველიშვილისა და ზეზემანის ქარხანაში 50-მდე ადამიანი იყო დასაქმებული, ქარხნის ზლიური შემოსავალი 30-40 ათას მანეთს შეადგენდა, რაც იმ დროს საქმაოდ სოლიდურ კაპიტალად ითვლებოდა იმდროინდელი სხვადასხვა საგაზითო სტატიიდან ჩვენ ასევე მოგვეპოვება ინფორმაცია, რომ ქართველიშვილის ატენის ქარხანაში მუშებს ყველანაირი პირობები ჰქონდათ, რათა სამუშაოები ხარისხიანდ წარემართათ. ქართველიშვილის სამერიკანში ალლოზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ 1889 წელს ატენის ხეობაში დატრანსპორტირებიდან თავის დაწერება მანიც მოახერხა. იგი პირველი გილდიის ვაჭრის წოდებას ატარებდა, რაც რუსეთის იმპერიაში, კომერციის დარგში უმაღლეს აღიარებად ითვლებოდა. გიორგი ქართველიშვილის სახელთან არის დაკავშირებული ერთ-ერთ ყველაზე ცნობილი ქართული გაზეთის „ივერიას“ დაფინანსება. დღეს თბილისში არსებობს რომის ქუჩა. ცნობილი ქართველი მენარმე სხორცედ ამ ქუჩაზე, ერთ-ერთ ლამაზ სახლში ცხოვრობდა. საინტერესოა ისიც, რომ გაზეთ „ივერიას“ რედაქცია ერთ დროს მდებარეობდა რომის ქუჩაზე, იმავე სახლის ერთ-ერთ ქუჩაზე. ქართველიშვილის სახელთანაა ასევე დაკავშირებული ქართული კულტურისთვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესა საქმე: 1881-1882 წლებში ფილანთორობმა შოთა რუსთაველის „ვეფუსისტყაოსანიც“ სხვა იქნებოდა.



გიორგი ქართველიშვილი
Гиорги Картвелишвили

Серед видатних грузинських меценатів XIX століття особливе місце займає вихоць із бідної родини, підприємець та філантроп Гіоргі Картьвелішвілі.

Відсутність формальної освіти не завадила йому поширювати грамотність. Без нього поема Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі» сьогодні була б зовсім іншою. Гіоргі Картвелішвілі народився в 1827 році в родині Давида Картвелішвілі у Тбілісі. Сім'я опинилася у фінансових труднощах, імовірно, з цієї причини він не здобув вищої освіти, хоча її відсутність не завадила йому займатися ве-



ликою торгівлею. Наприкінці своєї підприємницької кар'єри він володів трьома великими фабриками в Шіда Картлі, в селах Атені та Хандісі. У той же час він займався рибою торгівлею, але його основною підприємницькою діяльністю була переробка деревини. Найбільша й найвідоміша фабрика по переробці деревини знаходилася в долині Атені, яку грузинський підприємець заснував разом зі своїм компаньйоном Зеземаном. Атенська фабрика була першим виробництвом у Грузії, яке працювало на парових двигунах. Для перевезення обробленої деревини Картвелішвілі побудував залізницю від Атені до Горі. Для будівництва Кавказької залізниці використовували деревину, оброблену саме на фабриці Картвелішвілі. На виробництві Картвелішвілі та Зеземана працювало близько 50 осіб, річний дохід фабрики становив 30-40 000 рублів, що на той час вважа-

лося досить солідним капіталом. За інформацію з різних того-часних газетних статей довідуємося про те, що робітники на фабриці Картвелішвілі в Атені мали всі умови для якісної роботи. Про чуття Картвелішвілі у підприємництві говорить той факт, що, незважаючи на сильну стихію, що вразила Атенську долину в 1889 році і майже повністю знищила деревообробну фабрику, він все-таки зміг подолати і уникнути багатьох труднощів. Він носив звання торговця Першої гільдії, що вважалося найвищим визнанням Російської імперії в галузі торгівлі.

З ім'ям Гіоргія Картвелішвілі пов'язане фінансування однієї з найвідоміших грузинських газет «Іверія». І сьогодні в Тбілісі існує Римська вулиця, на якій, в одному з гарних будинків, жив відомий грузинський підприємець. Цікаво, що редакція газети «Іверія» колись теж знаходилась на Римській вулиці. З Картвелішвілі також пов'язана одна з найважливіших справ для грузинської культури: у 1881-1882 роках меценат почав піклуватися про публікацію поеми Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі». У 1884 р. за його пропозицією було створено комісію для роботи над порівнянням та узгодженням текстових варіантів. Членами комісії були Ілля Чавчавадзе, Іване Мачабелі та Рафіел Еріставі. Проілюструвати книгу було запропоновано Михаю Зічи, який уже публікував «Витязя у тигровій шкурі» з ілюстраціями в 1888 році. Це досить клопітке та фінансово важке завдання, яке коштувало 12 000 рублів, повністю взяв на себе Гіоргі Картвелішвілі. Ілюстрована версія відомого грузинського епосу була вперше опублікована в Грузії. Нова «Витязь у тигровій

ნის“ გამოცემაზე დაიწყო ზრუნვა. 1884 წელს მისი წინადაღებით შეიქმნა კომისია, რომელსაც ტექსტის ვარიანტების შეჯერება-დადგენაზე უნდა ემუშავა. კომისიის წევრები იყვნენ ილია ჭავჭავაძე, ივანე მაჩაბელი და რაფიელ ერისთავი. წიგნის დასასურათებლად მოწვეულ იქნა მიხაი ზიჩი, რომლის ილუსტრაციებით გაფორმებული „ვეფხისტყაოსანი“ უკვე 1888 წელს გამოიცა. ეს საკმაოდ შრომატევადი და ფინანსურად რთულ საქმე, რომლის განსახორციელებლად 12,000 მანეთი დაიხარჯა, სრულად იტვირთა გიორგი ქართველიშვილმა. ცნობილი ქართული ეპოსის ილუსტრირებული ვერსია საქართველოში პირველად გამოიცა. ილუსტრირებული „ვეფხისტყაოსანი“ იმდენად ლირებული იყო, რომ ის იგზავნებოდა ყველა ცნობილ დაწესებულებაში და ასევე საზღვარგარეთ. გიორგი ქართველიშვილის ინიციატივით რუსულად ითარგმნა „ვეფხისტყაოსანი“ და ერთი ეგზემპლარი გიორგი ქართველიშვილმა პირადად გადასცა საჩუქრად იმ დროს საქართველოში სტუმრად ჩამოსულ რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე III-ის მეუღლე. მიუხედავად იმისა, რომ „ვეფხისტყაოსანი“ ქართველიშვილიშვილი გამოცემა ფინანსურად მოგებიანი არ იყო, გიორგი აქტიურად აგრძელებდა მეცენატობას. გ. ქართველიშვილის სახელს „უკავშირდება“ ცნობილი ქართველი გეოგრაფიისა და ისტორიკოსის ვაჟუშტი ბატონიშვილის ნაშრომების გამოცემა. 1885 წელს ქართველიშვილმა გამოსცა ვაჟუშტი ბაგრატიონის „საქართველოს ისტორია“, რომლის დასაბეჭდად გამზადება და რედაქტორება დიმიტრი ბაქრაძემ ითავა. 1889 წელს კი, ასევე გ. ქართველიშვილის თაოსნობით, მოსე ჯანაშვილის „საქართველოს ისტორია“ დაბეჭდა. ცნობილია, რომ გ. ქართველიშვილი ყდულობდა ნიგნებს და ურიგებდა ნიგნის ყიდვის შესაძლებლობას მოკლებულ ადამიანებს; ის ასევე ეხმარებოდა პირველ ქართულ თეატრს. გ. ქართველიშვილის სახელს „უკავშირდება“ გაზეთ „დროების“ გამოცემის დაფინანსება. როდესაც გაზეთის რედაქტორი სერგეი მესხი ავადმყოფიბის გამო დაკისრებულ მოვალეობას ვეღარ ასრულებდა, გაზეთის დახურვის საშიშროება გაჩნდა. მართალია, ივანე მაჩაბელს სურდა გაზეთის შეძენა და გამოცემა, მაგრამ მას საკმარისი თანხა არ გაჩნდა... სწორედ გ. ქართველიშვილმა გადაწყვიტა დახმარების განევა. ის ორ წლის განმავლობაში, 1885 წელს გაზეთის დახურვამდე, მისი გამოცემელი გახლდათ. ასევე ცნობილია, რომ გ. ქართველიშვილი ეხმარებოდა თბილიში არსებულ ობილთა გამგებას. უცრა მეტიც, ფილანტოპონი „ქართველთა შორის ხერა-კიოხვის“ გამავრცელებელ საზოგადოებასაც „აქტიურად უქერდა მხარს. ცნობილია, რომ 1882 წლის 17 ივნისს გ. ქართველიშვილი არჩეულ იქნა აღნიშნული საზოგადოების ხაზინადრად (თანამდებობა, რომელიც მან 1887 წელს, პირადი გადაწყვეტილების საფუძველზე, დატოვა). მან ასევე დააფინანსა საზოგადოებისთვის როგორც კანცელარიის მოწყობა, ასევე სტამბის შეძენა. ასეთია გიორგი ქართველიშვილის სამენარქეო და ფილანტოპიული მოღვაწეობის მოკლე ისტორია. მისი ცხოვრება კარგად ასახავს იმ რთულ სოციალურ, ეკონომიკურ და კულტურულ პროცესებს, რომლებიც XIX საუკუნის მეორე ნახევრის საქართველოში მიმდინარეობდა.

ემილ ავდალიანი



ვეფხისტყაოსანის ილუსტრაცია. მხატვარი მიხაი ზიჩი

Ілюстрація: Витязь у тигровій шкурі. Художник: Михай Зічі

шкурі» була настільки значущим творінням, що її відправляли до всіх відомих установ, а також за кордон. За ініціативою Гіоргія Картвелішвілі поема була перекладена російською мовою, а один із примірників він особисто передав дружині російського імператора Олександра III, яка перебувала в той час у Грузії. Незважаючи на те, що видання «Витязя у тигровій шкурі» Картвелішвілі не було фінансово вигідним, Гіоргі активно продовжував меценатство. Також з його ім'ям пов'язана публікація праць відомого грузинського географа та історика Вахушті Батонішвілі. У 1885 р. Картвелішвілі опублікував «Історію Грузії» Вахушті Багратіоні, редакцією та підготовкою до видання якої керував Дімітрі Бакрадзе. А у 1889 р., також під керівництвом Картвелішвілі, була опублікована «Історія Грузії» Моше Джанашвілі. Відомо, що Г. Картвелішвілі купував та роздавав книги тим людям, які не мали можливості купити. Він також допомагав першому грузинському театрі. Картвелішвілі займався фінансуванням видання газети «Дроб». Коли редактор газети Сергі Месхі не зміг виконувати свої обов'язки через хворобу, виникло питання про закриття газети. Іване Мачабелі хотів купити видавництво та випускати газету, але у нього не було достатньо суми. Саме Картвелішвілі вирішив допомогти. Він був її видавцем протягом двох років аж до закриття газети у 1885 році. Відомо також, що Г. Картвелішвілі допомагав комітетові сирітських будинків у Тбілісі. Більше того, меценат активно підтримував «Грузинське товариство з розповсюдження грамотності». Відомо, що 17 червня 1882 р. Картвелішвілі був обраний скарбничим зазначеного товариства (посада, яку він залишив в 1887 році за особистим рішенням). Він профінансував створення канцелярії організації, а також придбання друкарні. Така коротка історія підприємництво та благодійної діяльності Гіоргія Картвелішвілі. Його життя добре показує ті складні соціальні, економічні та культурні процеси, що відбувалися в Грузії протягом другої половини 19-го століття.

Еміл Авдаліані

საქართველოს პოლიტიკური სისტემა 1918-1921 წლებში ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА ГРУЗІЇ 1918-1921 РОКІВ

1918 წლის 26 მაისს საქართველომ აღიდგინა სახელმწიფო დამოუკიდებლობა. დამოუკიდებელი საქართველოს პირველი ნაბიჯი იყო ქართულ რეალობაზე დამყარებული პოლიტიკური სისტემის ჩამოყალიბება თავის ყველა ასპექტით. დამოუკიდებლობის აქტიდან გამომდინარე საქართველოს

26 травня 1918 р. Грузія відновила незалежність держави. Першим кроком незалежної Грузії було встановлення політичної системи з усіма її аспектами на основі грузинської реальності. Відповідно до Акту про незалежність, у будь-якій сфері державної політичної системи повинні враховуватися

01	02	03	04	05	06
ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ
ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ
ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ
ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ	ІСТОРІЯ

პოლიტიკური სისტემის ყველა სფეროში გათვალისწინებული უნდა ყოფილყო საქართველოს ყველა მოქალაქის დემოკრატიული უფლებები, განურჩევლად მათი სესისა, ეროვნებისა, თუ რელიгійній აღსარებლობისა. უმდელესი საკანონმდებლო ორგანიზაცია უნდა ყოფილყო დამფუძნებელი კრება, რომლის შეკრებამდე საქართველოს მართვა-გამგების საქმეს უძლვებოდა ეროვნული საბჭო, რომელშიც შედიოდებოდა ეროვნულ უმცირესობათა ნარმომადგენლებიც, ხოლო დროებითი მთავრობა პასუხისმგებელი იყო საბჭოს წინაშე.

ამრიგად საქართველოს უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოს შეადგენდა ეროვნული საბჭო. ეროვნულმა საბჭომ დაამტკიცა დროებითი მთავრობა, რომელიც ძირითადად სოციალ-დემოკრატებით იყო დაკომპლექტებული, თუმცა მასში სხვა პარტიების ნარმომადგენლებიც შედიოდნენ. 1918 წლის 26 მაისს დამოუკიდებლობის აღდგენის დროს შეიქმნა ასეთი მართვის სისტემა:

демократичні права всіх громадян Грузії, незалежно від їхньої статі, національності чи віросповідання. Вищим законодавчим органом повинні були бути Установчі збори, до засідання яких Грузію керувала Національна рада, куди входили також представники національних меншин, а тимчасовий уряд ніс відповідальність перед Радою.

Таким чином, вищим законодавчим органом Грузії була Національна рада. Вона затвердила тимчасовий уряд, до складу якого входили переважно соціал-демократи, але були також представники інших партій. Під час відновлення незалежності 26 травня 1918 року була створена така система управління:

ეროვნული საბჭო						
(უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანო)						
Національна рада						
(Найвищий законодавчий орган)						
Голова правління та Міністр внутрішніх справ						
მთავრობის თავმჯდომარე და შინაგან საქმეთა მინისტრი						
სამხედრო მინისტრი Міністр військових справ	განათლების მინისტრი Міністр освіти	გზაათა მინისტრი Міністр шляхопроводів	იუსტიცіის მინისტრი Міністр юстиції	ფინансів та ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრი Міністр фінансів і торгівлі	მინისტრ праці та землеробства	საგარეო საქმეთა მინისტრი Міністр закордонних справ



საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დროშა და გერბი
Прапор та Герб Демократичної Республіки Грузія

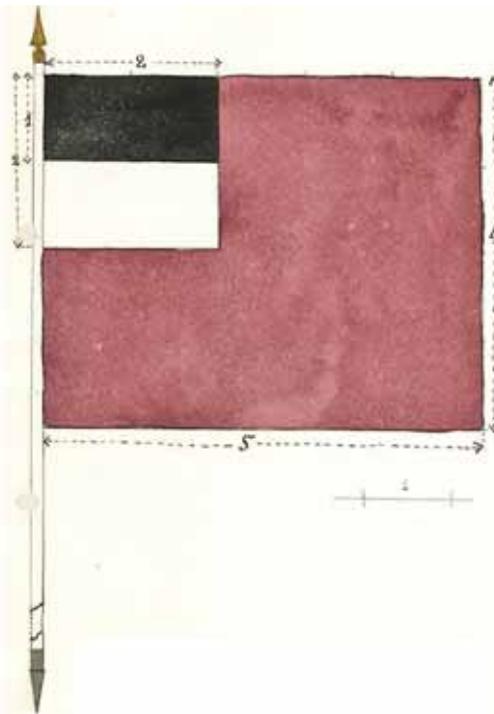
ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარედ აირჩიეს კარლო ჩეხეიძე, ხოლო მთავრობის თავმჯდომარე გახდა წითელი რამიშვილი, რომელიც შემდეგ წითელი უორდანიაზ შეცვალა.

1918 წლის 13 სექტემბრის კანონით საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ერის წარმომადგენლებმა უცლება მიიღეს ეროვნულ საბჭოში აერჩიათ 26 წარმომადგენლები. სომხებმა მიიღეს 10 ადგილი, აზერბაიჯანელებმა - 4, აფხაზებმა - 3, რუსებმა - 2, ოსებმა - 2, ქართველმა ებრაელებმა - 2, ებრაელებმა - 1, ბერძნებმა - 1, გერმანელებმა - 1.

საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მოქალაქედ ითვლებოდა ის, ვინც მანერილი იყო რესპუბლიკის ტერიტორიის რომელიმე ადმინისტრაციულ ერთეულზე 1914 წლის 19 ივლისა მდე (პირველ მსოფლიო ომამდე).

საქართველოს შეიარაღებული ძალები შედგებოდა რეგულარული ჯარისა და ლაშერისაგან. რეგულარულ ჯარში განვითარება უნდა წარმოებულიყო უწყვეტად, ხოლო ლაშერი შეივსებოდა - შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ყველა მოქალაქე ოციდან ორმოც წლამდე ვალდებული იყო მუდმივ ჯარში სამსახურით პირადად მოეხადა სამხედრო ბეგარა (ვალდებულება). როდესაც სახელმწიფო არის დემოკრატიული, მოქალაქების განვითარება უნდა ხდებოდეს მოქალაქების სურვილით და არ უნდა იყოს სავალდებულო, მაგრამ იქიდან გამომდინარე, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა ახალი სახელმწიფო იყო და ამასთანავე მისი არსებობა საფრთხის ქვეშ იდგა, საჭირო გახდა სავალდებულო სამხედრო სამსახური, რათა ქვეყანას შეძლებოდა თავის დაცვა მტრისგან. ამ ვითარებიდან გამომდინარე ეს კანონი დემოკრატიულ პრინციპებს არ არღვევდა.

1918 წლის 8 ოქტომბერს ეროვნულ საბჭოს ენოდა საქართველოს პარლამენტი. ამ იდეას ბევრი მონინააღმდეგ ჰყავდა, მათ სურდათ, რომ უფრო ქართული ისტორიის და ტრადიციის შესაბამისი სახელი დაერქვათ, მაგალითად საბჭო,



Головою Національної ради було обрано Карло Чхеїძе, а головою правління призначили Ноє Рамішвілі, якого потім замінив Ноє Жордані.

Згідно з законом від 13 вересня 1918 року представники різних націй отримали право обрати 26 представників до Національної ради. Вірмени отримали 10 місць, азербайджанці - 4, абази - 3, росіянини - 2, осетини - 2, грузинські євреї - 2, євреї - 1, греки - 1, німці - 1.

Відповідно до законодавства Грузії, громадянином Демократичної Республіки Грузія вважався той, хто був приписаний на будь-якій адміністративній одиниці території Республіки до 19 липня 1914 року (до Першої світової війни).

Збройні сили Грузії складалися з регулярної армії та найманців. Регулярну армію доводилося набирати постійно, а найману наповнювали залежно від обставин. Кожен громадянин Демократичної Республіки Грузія віком від двадцяти до сорока років зобов'язаний був особисто проходити військову службу (обов'язок) у регулярній армії. Коли держава є демократичною, служба в армії має здійснюватися з волі громадян і не повинна бути примусовою, але, оскільки Демократична Республіка Грузія була новою державою, і її існування було поставлено під загрозу, обов'язкова військова служба стала необхідною для того, щоб країна могла захищатися від ворога. Виходячи з розвитку подій, цей закон не порушував демократичних принципів.

8 жовтня 1918 р. Національна рада змінила назву на Парламент Грузії. Ця ідея мала багато противників, бо вони хотіли, щоб назва відповідала грузинській історії та традиціям, наприклад, рада або палата. Еквтіме Такаишвілі (тоді депутат) хотів, щоб залишилася Національна рада, але врешті було вирішено, що назва буде змінена на Парламент Грузії.

Парламент Грузії існував до лютого 1919 року. У лютому відбулися вибори до Установчих зборів, які мали стати новим вищим законодавчим органом.

Право голосування мали чоловіки старше 20 років. Досягненням також уважалось те, що жінки теж мали

დარბაზი. ექვთიმე თაყაიშვილს (იმდროინდელ დეპუტატს) სურდა ისევ ეროვნული საპტო ყოფილიყო, მაგრამ საბოლოოდ მაინც გადაწყდა, საქართველოს პარლამენტი დარქმეოდა. საქართველოს პარლამენტმა იარსება 1919 წლის თებერვლამდე. თებერვალში ჩატარდა დამფუძნებელი კრების არჩევნები, რომელიც ახალი უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანო უნდა გამხდარიყო.

არჩევნებში მონაწილეობის უფლება ეძლეოდათ მამაკაცებს 20 წლის ასაკდან. მიღწევდა ითვლებოდა ისიც, რომ არჩევნებში მონაწილეობის უფლება ქალებსაც ენიჭებოდათ. არჩევნები ტარდებოდა თანასწორი, პირდაპირი და ფარული ხმის მიცემით. სულ უნდა არჩეულიყო დამფუძნებელი კრების 130 წევრი. დემოკრატიული პრინციპებიდან გამომდინარე არჩევნებში მონაწილეობის უფლება მიიღო „დაშნაკუფუტუნის“ (რომელიც სომხური პარტია იყო) პარტიამ, მიუხედავად იმისა, რომ სომხეთ-საქართველოს ომი ახალი დამთავრებული იყო.

1919 წლის 21 მარტს დამფუძნებელმა კრებამ დაამტკიცა ახალი მთავრობა, რომელიც მთლიანად სოციალ დემოკრატებისაგან შედგებოდა. მთავრობის თავმჯდომარე კვლავ ნოე ჟორდანია გახდა.

ახალი მთავრობის შემადგენლობა ასეთი იყო: ევგენი გეგეჭირი – საგარეო საქმეთა და იუსტიციის მინისტრი, ნიურამიშვილი – შინაგან საქმეთა, სამხედრო და სახალხო განათლების მინისტრი, კონსტანტინე კანდელაკი – ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრი. მთავრობის თავმჯდომარე ამავე დროს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენელი იყო.

აქედან გამომდინარე, დამფუძნებელი კრების არჩევნების შედეგად საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა ერთპარტიული სისტემით დაკომპლექტდა და სამინისტროებიც შვიდის მაგივრად ოთხ მინისტრზე გადანაწილდა.



კარლო ჩხეიძე
Карло Чхеидзе



ნოე ჟორდანია
Ноэ Жорданія

право участі у голосуванні. Вибори проводилися рівним, прямим та таємним голосуванням. Треба було обрати 130 членів Установчих зборів. Відповідно до демократичних принципів, у виборах право на участь мала вірменська партія «Дашнакцутун», незважаючи на те, що вірменсько-грузинська війна тільки закінчилася.

21 березня 1919 року Установчі збори затвердили новий уряд, що складався повністю з соціал-демократів. Ноэ Жорданія знову став головою уряду.

До складу нового уряду входили: Евгені Гегечкорі - міністр закордонних справ та юстиції, Ноэ Рамішвілі - міністр внутрішніх справ, військової та громадської освіти, Костантіне Канделакі - міністр фінансів і торгівлі. Глава уряду був водночас найвищим представником Демократичної Республіки Грузія.

Отже, в результаті виборів до установчих зборів уряд Демократичної Республіки Грузія був укомплектований однопартійною системою, і міністерства були розподілені між чотирма міністрами замість семи.

Щодо адміністративного поділу Грузії, він був наступним: Тбіліська губернія мала сім областей, Кутаїська губернія – 7 областей, Сухумська область, Закатальська область. З 1920 р. Батумська область відокремилася, а потім Сухумська, Батумська і Закатальська області отримали статус автономного краю. Губернію керував губернський комісар, областю – обласний комісар та повітом – повітовий комісар.

У 1919 р. було прийнято рішення про створення земських зборів, котрі обирались би громадянами Грузії. Земські

რაც შეეხება საქართველოს ადმინისტრაციულ ერთეულებად დაყოფას, იგი შემდეგნაირი იყო: თბილისის გუბერნია შვიდი მაზრით, ქუთაისის გუბერნია შვიდი მაზრით, სოხუმის ოლქი, ზაქათალის ოლქი. 1920 წლიდან ცალკე გამოიყო ბათუმის ოლქი, ხოლო შემდეგ სოხუმის ოლქმა, ბათუმის ოლქისა და ზაქათალის ოლქმა ავტონომიური მხარის სტატუსი მიიღეს. გუბერნიის მართველი იყო გუბერნიის კომისარი, ოლქისა – ოლქის კომისარი, ხოლო მაზრისა – მაზრის კომისარი.

1919 წელს გადაწყდა ჩამოყალიბებინათ საერობო კრებები, რომელსაც საქართველოს მოქალაქეები აირჩივდნენ. საერობო კრება უნდა ყოფილიყო სამეურნეო და მართვა გამგეობის ადგილობრივი ორგანო. იმისთვის რომ ადგილობრივი მმართველობა არ გაძლიერებულიყო და ქვეყნიდან გამოყოფისენ არ გასჩენდა სწრაფვა, ამისათვის შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაევალა საერობო კრების ბიუჯეტის განხილვა და დამტკიცება, ანუ საერობო კრებებს არ მიეცათ უფლება თვითონ გადაწყნილებინათ საკუთარი ბიუჯეტი სხვდასხვა სფეროზე. საერობო კრება უნდა შემდგარიყო ხმოსნებისგან.

ახლად არჩეული სამაზრო ერობის კრების პირველი სხდომა უნდა გახსნა ქალაქის თავს, ხოლო რომელ მაზრა-შიც საქალაქო თვითმართველობა არ არსებობდა – სამაზრო კომისარს. ხმოსნები წესის თანახმად ფიცს დებდნენ და განსაზღვრავდნენ აღმასრულებელი ორგანოს – გამგეობის შემადგენლობასა და თანამდებობის პირთა ჯამაგირებს, შემდევ კი ირჩევდნენ გამგეობის თავმჯდომარესა წევრებს.

არჩევნებში მონაწილეობა მიიღო ხმის უფლების მქონე მოსახლეობის 30-40 %-მა, თუმცა არჩევნები მაინც ჩატარებულად ცნეს. საერობო კრებები მრავალპარტიული იყო, თუმცა უმრავლოსობას მაინც სოციალ-დემოკრატები შედაგენდნენ. მაზრის ერობებს ეგალიტოდათ ჩამოყალიბებინათ სათემო ერობება, რომლებსაც ძალიან შეზღუდული ფუნქციები გააჩნდათ, ძირიადად დაფინანსების უქონლობის გამო.

1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში ჩამოყალიბებული იყო პოლიტიკური მართვის განვითარებული სისტემა, რომლის მთავარი სახელმწიფო ორგანოები ემყარებოდა ადგილობრივი მართვის სისტემებს, რაც საშუალებას ქმნიდა ყოფილიყო ერთიანი ცენტრალური მართვის სისტემა და ამასთანავე ცალკეულ ერთეულებს აერჩიათ თავიანთი ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოები.

მანუჩარ გუნცაძე

збори повинні були стати місцевим органом управління. Щоб місцеве управління не нарощувало силу і щоб у нього не виникло бажання відокремлення від країни, Міністерству внутрішніх справ було доручено розгляд та затвердження бюджету земських зборів, тобто останні не мали права перерозподіляти власний бюджет на різні сфери. Земські збори повинні були складатися з тих, хто має право голосу.

Перше засідання новообраних повітових земських зборів



კონსტანტინე კანდელაკი

Константіне Канделакі

повинен був відкривати міський голова, а якщо в якомусь повіті не було міського самоврядування – то відкривав повітовий комісар. Згідно з правилами, учасники зборів складали присягу та визначали виконавчий орган – склад правління та заробітні плати, а потім обирали членів правління.

У виборах взяло участь всього 30-40% населення, яке мало право голосу, але вибори все ж зарахували. Земські збори були багатопартійними, але соціал-демократи все-таки мали більшість. Повітові земські збори мали завданням створити громадові збори, які мали дуже обмежений функціонал, в основному через відсутність фінансування.

У Демократичній Республіці Грузія з 1918 по 1921 р. була створена розвинена система політичного управління, основні державні органи якої спиралися на системи місцевого врядування, що дозволяло створити єдину систему центрального управління, і водночас для окремих одиниць були обрані свої органи місцевого самоврядування.

Манучар გუნცაძე

საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ლეონიდე (ოქროპირიძე)

(1919 – 1921 ੬੬)

КАТОЛИКОС-ПАТРІАРХ ГРУЗІЇ ЛЕОНІДЕ (ОКРОПІРІДЗЕ)

(1919–1921 PP.)

საქართველოს კაოლინიკოს-პატრიარქი ლეონიდე (ერისკა-ცობაში ლონგინოზ თერიოპინიქე) დაბადა 1862 წელს გორის მაზრის სოფელ თისევში. 1867 წელს ლონგინოზი ჩაირიცხა თბილისის სასულიერო სემინარიაში, მაგრამ ბიძამისის, ეპისკოპოს ალექსანდრეს, რჩევით სასწავლებლად გადავიდა სტავროპოლის სემინარიაში. სემინარის დამთავრების შემდეგ მან სწავლა განაგრძო კიევის სასულიერო აკადემიაში. 1887 წელს ლონგინოზი ბერად აღიკვეცა. ერთი წლის შემდეგ მან დაამთავრა კიევის სასულიერო აკადემია. ბერად აღიკვეცისას სახელად მას ლეონიდე უწოდეს.

1888 წელს ბერია ლეონიდე დაინიშნა კავკასიაში ქრისტიანობის აღმდგენელი საზოგადოების მიერ დაარსებული სკოლების ინსპექტორად. მან დიდი ლენილი გაიღო საქართველოს მთანეთში სწავლა-განათლებისა და ქრისტიანობის გასავრცელებლად. ლეონიდე განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა ჰერეთს. მას ადარდებდა, რომ აქ ფეხს იყოფებდა ისლამი და ადგილობრივი მუსლიმანი სასულიერო პირები ფარულად დევნიდნენ ქრისტიანობას. მან მიმართა ხელი-სუფლებას წინადადებით, რომ ჰერეთში ქრისტიანობის გა-სავრცელებლად მეჩეთთან არსებული სკოლები დაქვემდებარებოდა განათლების სამინისტროს გამგებლობას, ხოლო რუსული ენა დაედგინათ სავალდებულო საგნად. ლეონიდემ იცოდა, რომ რუსეთის ხელისუფლება ქართული ენის გავრცელებას ხელს არ შეუწყობდა, ხოლო რუსულის გავრცელება გამოიწვევდა ადგილობრივი მოსახლეობის გაქრისტიანებასა და ქართული ცნობიერების შენარჩუნებას, რის შემდეგაც უკვე შესაძლებელი გახდებოდა ქართული ენის გავრცელება.

1891-1897 წელს მუშაობდა ქართლ-კახეთ-იმერეთის ნმ. სი-ნოდის კანტორის ნევრად.

1897 წლიდან კი მამა ლეონიდე დავით გარეჯის წმ. იოანე ნათლისმცემლის მონასტრის წინამძღვარი ხდება.

1898 წლის 17 აპრილს მღვდელ-მონაზონი ლეონიდე ხელდასხმულ იქნა ეპისკოპოსად. ეპისკოპოს ლეონიდეს მთავარი მიზანი გახდა საქართველოს მართლადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა, რისთვისაც მან დაიწყო აქტიური ბრძოლა. ავტოკეფალიის აღდგენისთვის მისი თანამებრძოლი იყო ეპისკოპოსი კირიონი. 1905 წლის ივნისში მონვეულ იქნა ქართველი სამღვდელოების კრება, რომელმაც დაადასტურა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის აუცილებლობა. ამ ფაქტმა გააღიზიანა საქართველოს ეგზარქოსი ალექსი და თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორი არქიმანდრიტი ნიკანდრო, რომელთაც ძალის გამოყენებით დაარჩიეს საეკლესიო კრება. რუსეთის ხელისუფლება იძულებული გახდა, რომ საქართველოდან გაეწვია ეგზარქოსი ალექსი და არქიმანდრიტი ნიკანდრო.

1906 წელს პეტრებურგში დაინიშნა სხდომა, სადაც უნდა გადაწყვეტილიყო საქართველოს ეკლესიის აგზოვეფალი-ის საკითხი. სხდომაზე სიყვითი გამოვიდნენ ეპისკოპოსები ლენინგრად და კირიონი. ისინი ამტკიცებდნენ, რომ საქართველოში მძღვანელადიდებული შესანიშნებობლად საკითხი იყო ავტოკეფალიის აღდგენა. მუცეული ლენინგრადი განაცხადა, რომ ავტოკეფალიის აღდგენის შემთხვევაში ეკლესიის სა-თავეში იქნებოდა ისეთი ადამიანი, როელსაც ეცოდნებოდა თავისი სამწისოს ენა, ჩეულება და ფსიქოლოგია. მიუხედა-ვად ამისა, სხდომაზე დადგინდა, რომ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა საჭირო.

ამ სხდომის შემდეგ დაიწყო ავტოკუთხალის აღდგენის



კათოლიკოსი ლეონიდე
Католикос Леоніде

Католикос-патріарх Грузії Леоніде (Лонгіноз Окропірідзе в миру) народився у 1862 році в селі Дісеві Горського повіту. У 1867 році Лонгіноз був заразований до Тбіліської духовної семінарії, але, за порадою дядька єпископа Александре, перейшов до Ставропольської семінарії. Закінчивши семінарію, він продовжив навчання у Київській духовній академії. У 1887 році Лонгіноз прийняв чернечий постриг під ім'ям Леоніде, а через рік закінчив Київську духовну академію.

У 1888 році чернець Леоніде був призначений інспектором шкіл на Кавказі, заснованих відновленням Християнським товариством. Він зробив великий внесок у поширення освіти та християнства у високогір'ї Грузії. Леоніде приділяв особливу увагу Хереті. Він засмучувався, що там укорінився іслам, а місцеві мусульманські священнослужителі таємно переслідували християнство. З метою розповсюдження християнства в Хереті, він звернувся до влади з пропозицією, щоб школи, які знаходяться біля мечеті, підпорядковувались Міністерству освіти, а російська мова стала б обов'язковим предметом. Леоніде зізнав, що російська влада не буде пропагувати грузинську мову, а поширення російської мови призведе до християнізації місцевого населення та збереження грузинської свідомості, що у подальшому

მსურველთა შევიწროება: ეპისკოპოსი კირიონი გადასახლეს. ეპისკოპოსი ლეონიდეც შეავიწროეს, მაგრამ ის მაინც განაგრძობდა ბრძოლას. ის ცდილობდა ქართველებში რწმენის გაღვივებას ისტორიული მაგალითების საფუძველზე. მას არ მოსწონდა საზოგადოებაში გავრცელებული ტენდენცია პროვინციალზმისა.

1908 წელს მეუფე ლეონიდეს სამართავად ჩაბარებეს გურიისა და ოდიშის ეპარქია. 1917 წლის თებერვალში რუსეთში მომხდარი მოვლენების შემდეგ ქართულ სამღვდელოებას გაუჩინდა იმედი, რომ შეძლებდნენ ავტოკეფალიის აღდგენას. 1917 წლის 12 მარტს უნდა აღვლენილიყო სამშვიდობო პარაკლისი მცხეთის სვეტიცხოვლის საკათედრო ტაძარში. დღის 12 საათზე ეპისკოპოსმა ლეონიდემ განაცხადა, რომ აღდგენილი იყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალია. კათალიკოსის არჩევამდე ეკლესიის უნდა ეხელობდანელა მას. ასევე შეიქმნა აღმასრულებელი კომიტეტი, რომელშიც სასულიერო პირებთან ერთად საერო პირებიც შევიდნენ.

13. მარტს ამიერკავკასიის განსაკუთრებულ კომიტეტს („ოზაკომს“) ეუწყა ამ ფაქტის შესახებ. 14 მარტს მეუჟღე ლე-ონიდემ ეგზარქოს პლატონს განუცხადა, რომ ეგზარქისის თანამდებობა გაუქმდებულია. ეგზარქოსმა საჯმის სათავისო დეპოზიტი დაუკავშირდა, ამიერკავკასიის საეგზარქოსოს დაარსებით სცადა, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა.

იმავე წლის 1 ივნისს რუსეთის დროებითა მთავრობამ დაამტკიცა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია.

მეუფე ლეონიძეს 1917 წლის 13 აგვისტოს მიენიჭა მიტ-
როპოლიტის სასულიერო ხარისხი და სამართავად თბილი-
სის ეპარქია გადაეცა, მისი კურთხევა კი თბილელ მიტროპო-
ლიტად 15 აგვისტოს მოხდა.

1917 წლის 8-17 სექტემბერს ჩატარდა საკოლესიო კრება, რომელსაც უნდა აერჩია პატრიარქი. კათოლიკოს-პატრიარქის თანამდებობაზე ორი კანდიდატი იყო: თბილელი მიტროპოლიტი ლეონიდე და ეპისკოპოსი კირიონი. ხმათა უმრავლესობით კათოლიკოს-პატრიარქად აირჩიეს ეპისკოპოსი კირიონი, ხოლო ლეონიდე კვლავ თბილელ მიტროპოლიტად და პატრიარქის თანამოსაყდრევდ დარჩი. მიუხედავად იმისა, რომ ორივე მათგანს საქართველოსთვის უკეთესი მომავალი სურდა, მათ შორის მაინც მოახერხეს უთანხმოების ჩამოგდება.

მიტრობოლიტი ლეონიდე იყო საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტიური მომხრე და ის ესწრებოდა 1918 წლის 26 მაისს დამოუკიდებლობის აღდგენის გამოცხადებას. 1918 წლის 10 ივნისს, როდესაც საქართველოსა და ოსმალეთს შორის დაიდო ზავი, მიტრობოლიტ ლეონიდეს სურდა, რომ ერთ-ერთ მუხლად ყოფილიყო ბათუმის ოლქის, ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრების ეკლესიებისა და ქრისტიანული მოსახლეობის საქართველოს ეკლესიის სამწევოში დაპრუნება, მაგრამ სამწუხაროდ მისი აზრი არ იქნა გათვალისწინებული.

1918 წლის 27 ოვნისს მარტყოფის მონასტერში მოკლეს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კირიონ მეორე, რომლის მკვლელობაც ბოლომდე გამოიუძიებელი დარჩა. 28 ნოემბერს შეიკრიბა საკათალიკოს საბჭო, რომელმაც მატროპოლიტი ლეონიდე აირჩია კათოლიკოს-პატრიარქად. საბჭოს წევრთა გარკვეული ნანილი ნინააღმდეგი იყო ასე მოკლე ხაზში ახალი პატრიარქის არჩევისა, მაგრამ ქვეყანაში შექმნილი მძიმე ვითარების გამო გადაწყდა, რომ ახალი პატრიარქი ყოფილიყო თბილელი მიტროპოლიტი ლეონიდე. ამას მიემსრო საქართველოს ეკლესის იმდროინდელი ეპარქიების მმართველი მრავლერმა დარღვებიკ.

1919 წლის 23 თებერვალს მოხდა მისი ინტრონიზაცია სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად მცხე-თას სვეტიცხოვლის საკათედრო ტაძარში. მისი პატრიარქად კურთხევის შემდეგ პრობლემები შეიქმნა ცხუმა-აფაზეთის

надасть можливість поширити грузинську мову.

1891–1897 рр. був членом контори Святого синоду Картлі-Кахеті-Імереті.

З 1897 року отець Леоніде стає настоятелем Монастиря Св. Іоана Хрестителя в Давід-Гареджі.

17 квітня 1898 року ієромонах Леоніде був посвячений в єпископи. Головною метою єпископа Леоніде було відновлення автокефалії Грузинської православної церкви, за що він розпочав активну боротьбу. Його соратником у цій боротьбі був єпископ Кіріон. У червні 1905 р. було скликано засідання грузинського духовенства, яке підтвердило необхідність відновлення автокефалії Грузинської церкви. Цей факт роздратував екзарха Грузії Алексія та ректора Тбіліської духовної семінарії архімандрита Нікандро, які силою розігнали церковне зібрання. Російська влада була змушенна відкликати з Грузії екзарха Алексія та архімандрита Нікандро.

У 1906 р. в Петербурзі відбулася нарада, на якій обговорювали питання автокефалії Грузинської церкви. На зустрічі виступили єпископи Леоніде та Кіріон. Вони стверджували, що для збереження православ'я в Грузії необхідне відновлення автокефалії. Єпископ Леоніде заявив, що, у випадку відновлення автокефалії, церквою повинна керувати та людина, яка знає мову, звички та психологію своєї пастви. Незважаючи на це, на сесії було встановлено, що відновлення автокефалії Грузинській церкві не потрібне.

Після цього засідання почався тиск на охочих відновлення автокефалії: єпископ Кіріон був відправлений у заслання. На єпископа Леоніде також тиснули, але він продовжував боротьбу. Він прагнув прищепити віру грузинам на основі історичних прикладів. Йому не подобалася поширення в суспільстві тенденція провінціалізму.

У 1908 р. єпископ Леоніде передали в управління єпархії Гурії та Одіші. Після подій лютого 1917 року в Росії у грузинського духовенства з'явилась надія, що вони зможуть відновити автокефалію. 12 березня 1917 року в кафедральному соборі Светціховелі у Мцхеті повинна була відбутися служба заради миру. О 12 годині дня єпископ Леоніде оголосив, що автокефалія Грузинської православної церкви відновлена, а він буде Місцеблюстителем Католикоса до канонічних виборів і тимчасово очолить церкву. Також було створено виконавчий комітет, до складу якого входили духовенство та миряни.

13 березня Особливий Закавказький комітет («Озаком») повідомили про цей факт. 14 березня єпископ Леоніде заявив Екзарху Платону, що позиція екзарха скасована. Екзарх намагався повернути цю справу з вигодою для себе, заснувавши Закавказький екзархат, але нічого не вийшло.

1 липня того ж року Тимчасовий уряд Росії затвердив автокефалію Грузинської церкви.

Єпископ Леоніде був назначений митрополитом з уドостоєнням титулу «Тбілелі» 13 серпня 1917 р. та отримав в управління Тбіліську єпархію, а посвячення відбулося 15 серпня.

8-17 вересня 1917 р. на церковних зборах обирали патріарха. На посаду католикоса-патріарха були два кандидати: митрополит «Тбілелі» Леоніде та єпископ Кіріон. Єпископ Кіріон був обраний католикосом-патріархом за більшістю голосів, а Леоніде залишився митрополитом і соратником патріарха. Хоча вони обидва бажали ліпшого майбутнього Грузії, між ними все-таки змогли бути суперечності.

Митрополит Леоніде був активним прихильником незалежності Грузії та брав участь у її проголошенні 26

ეპარქიაში, მაგრამ უწმიდესი თავად ჩავიდა აფხაზეთში და პირადად მოაგვარა პრობლემა.

კათოლიკოს-პატრიარქ ლეონიდეს პრობლემები შეექმნა საქართველოს ხელისუფლებათანაც. ხელისუფლებამ გადაწყვიტა, სასულიერო სასნავლებლები ეკლესიისთვის ჩამოერთმია და განთლების სამინისტროსთვის გადაეცა, მაგრამ ასევე განაზრობა მონასტრებისთვის მიწების ჩამორთმევა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ ბერები უსახსროდ დარჩებოდნენ. უწმიდესი პირადად შეხვდა საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარეს ნოე უორდანიას, რომელიც დაპირდა ამ საქმის მოგვარებას, მაგრამ რეალურად არაფერი გაუკეთებია.

1921 წლს, როდესაც რუსეთის საოკუპაციო ჯარები შემოიჭრნენ საქართველოში, ხატები და საეკლესიო საგანძური გადაიტანეს ქუთაისში, სადაც ჩავიდა პატრიარქიც. როდესაც ხელისუფლება ემიგრაციაში წავიდა, გადაწყდა, რომ საგანძურიც თან უნდა წაეღოთ, ეკლესიას კი არაფრის გაეთება არ შეეძლო. ამის შემდეგ გადაწყდა ლეონიდეს თბილისში დაბრუნება.

1921 წლის 11 ივლისს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ლეონიდე სასმელი წყლით მოინაბლა და გარდაცვალა. ის 17 ივლისს დაკრძალეს თბილისის სიონის საკათედრო ტაძარში. მოუხედავად იმისა, რომ რუსეთის საოკუპაციო ჯარები თბილისში იყვნენ, მის დაკრძალვას მაინც უამრავი ხალხი დაესწრო.

კათოლიკოს-პატრიარქი ლეონიდე იყო ადამიანი, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალობის აღდგენისა და ქრისტიანობის განმტკიცებას საქართველოში.

травня 1918 року. 10 липня 1918 р., коли між Грузією та Османською Імперією було укладено перемир'я, митрополит Леоніде хотів, щоб одним із пунктів було повернення до пастви грузинської церкви християнського населення та церков Батумської області, повітів Ахалціхе та Ахалкалакі, але, на жаль, його думку не врахували.

27 червня 1918 року в монастирі Марткопі був убитий католикос-патріарх Грузії Кіріон II, розслідування якого так і залишилось незавершеним. 28 листопада була скликана рада католикосів, на якій митрополит Леоніде був обраний католикосом-патріархом. Деякі члени ради виступили проти обрання нового патріарха за такий короткий час, але через складну ситуацію в країні було вирішено, щоб новим патріархом став митрополит «Тбілелі» Леоніде. Тогочасне духовенство, що керувало єпархіями грузинської церкви, підтримало його кандидатуру.

23 лютого 1919 року його було престоловано католикосом-патріархом усієї Грузії у Кафедральному соборі Светціховелі у Мцхеті. Після його посвячення патріархом виникли проблеми у Цхумсько-Абхазькій єпархії, але Його Святість сам поїхав до Абхазії і особисто вирішив проблему.

У католикос-патріарха Леоніде також виникли проблеми з владою Грузії. Влада вирішила забрати богословські школи у церкви та передати їх Міністерству освіти, також мала намір конфіскувати землю у монастирів, це означало те, що ченці залишаться безхътками. Його Святість особисто зустрічався з Головою уряду Грузії Ное Жорданія, який пообіцяв врегулювати цю справу, але насправді нічого не зробив.

У 1921 році, коли російські окупантійні війська вторглися в Грузію, ікони та церковні скарби були перенесені до Кутаїсі, куди приїхав і патріарх. Коли уряд емігрував, було вирішено вивезти і скарби, церква нічого не могла зробити. Після цього було прийнято рішення про повернення Леоніде до Тбілісі.

11 липня 1921 р. католикос-патріарх всієї Грузії Леоніде отрійся питною водою і помер. Його поховали 17 липня в Сіонському кафедральному соборі в Тбілісі. Хоча російські окупантійні війська перебували у місті, на його похоронах були присутні багато людей.

Католикос-патріарх Леоніде був людиною, яка заклада фундамент для відновлення автокефалії Грузинської церкви та утвердження християнства в Грузії.

**1921 წლის 25 თებერვალი – საქართველოს ისტორიის „ნითელი“ წარსული
25 ЛЮТОГО 1921 РОКУ – «ЧЕРВОНЕ» МИНУЛЕ ІСТОРІЇ ГРУЗІЇ**

საქართველოს ეროვნული საბჭოს მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან (1918 წლის 26 მაისი) სამ წელში, 1921 წელს საბჭოთა რუსეთის ხელმძღვანელობამ, სალის გამოყენებით საქართველოს დაყრდნობის გადაწყვეტილება მიმდინარეობდა. რუსეთის მეფეობის ეტაპზე არმიის ნინააღმდევე ოშში 1921 წლის 17 თებერვალს ქართველ იუნკერთა სამხედრო სასწავლებლის 500-კაციანი რაზმი ჩაერთო 20-25 ხლოს ახალგაზრდები, რომლებმაც ქვეყნის დასაცავად თავი გასწირეს.

ვინ იყვნენ იუნკერები?

უფრო ზუსტად კი, ქართული სამხედრო სკოლის შექმნის იდეა, მენეჯერიული მთავრობის სამხედრო სამინისტროს ეკუთხონდა. ამ იდეის განხორციელება იმ დროის ბრწყინვალე მხედართუფროსს, გერერალ გიორგი კვინიტაძეს, დაევალა. სახელი „იუნეკერები“ სკოლის კურსანთქებს რუსული არმიიდან ინტრციით გადამოჰყვა. სასწავლებელში მოხვედებისა გასაუბრებისა და ჭიდინიური შემომავრების შედეგად ხდებოდა. სწავლების კურსი ირ წელს მოიცავდა – პირველ წელს საერთო სამხედრო საქმეს ასწავლიდნენ, მეორე წელს კი – სპეციალიზებულ საგნებას. სამხედრო სკოლის სახელი და მისი მნიშვნელობა არ გამოპაპრებით საქართველოს დაუძინებელ მტრებსაც. ამის დასტურია 1920 წლის მაისის დასაწყისში განხორციელებული თავდასხმა. აზერბაიჯანის იოლი გასაბჭოებით გათამამატებული ბოლშევიკები წითელი დროშის აღმართვას საქართველოშიც ესწრაფვოდნენ. წითელ ხიდზე წამოწყებული იერიშის პარალელურად დაგეგმილი იყო ამბობის მოწყობა თბილისიც. გვევთ თანახმად, ბოლშევიკებს პირველი იგიში, სამხედრო სკოლა უნდა განიხიარალებინა, შემდეგ კი, ხელში ჩაეგდოთ მთავრობა. ამ გაბედული გეგმის განხორციელება თავზეხელალებულ ბოლშევიკს, სამეგრელოს წითელი რაზმების მეთაურს, საშა გეგეჭკორს, ჟერნდა დავალებული. თავდასხმა 2 მაისს, ღამით მოხდა. რამდენიმე ათეულმა ბოლშევიკმა თავდაპირველად მოახერხს მძინარე იუნერების დატყვევება და იარაღის საცავის ხელში ჩაგდება. თუმცა პოლკოვნიკ ალექსანდრე ჩხეიძის გამბედადაც ქმედდებათა შედეგად იუნერებმა მალევე მოახერხეს გუშაგთა განიარაღება და კონტრიერიშზე გადასვლა. საბოლოოდ, სკოლამ თავდასხმა ლირსულად მოიგორეს. შეტაკების შედეგად მოკლეს 3 თავდასხმელი, სამი დატყვევებული ბოლშევიკი კი კი, მეორე დღეს სკოლას ეზოში საჯაროდ დახვრიტეს. იუნერთაგან დაიღუპა ერთი და დაიწრა ერთი კურსაპიტი. რამდენიმე საათის შემდეგ იუნერთა სიმამაცეზე მთელი თბილისა ლაპარაკობდა. თავდასხმის მოგერიება სამხედრო სკოლას მთავრობის თავმჯდომარემ, ნორ ჟორდნინაში, პირდად მიულოცა. თუმცა, ნამდვილი დიდება ახალგაზრდა ოფიცერთა ქართულ სასწავლებელს ავადსახსენებელი 1921 წლის თებერვლის მინურულს ელოდა.

კოჭორ-ტაბახმელას ბრძოლები

დაგალება ახლად დანიშნული მთავარსარდლის, გენერალ კვინიტაძისაგან 17 თებერვალს მიიღო. დაგალების მიხედვით, ორ ათეულამდე ოფიცერს, იუნკერთა ასეულ-სა და ნაცვალთა ათასეულს, მონინალმდევე კოჯორსა და შავნაბადას შინასტერს შორის არსებულ ფრონტზე უნდა შეეკავებინა. მეტობოლთა ეს რაოდნენბა ამ მანავეოთის ეფექტურად დასაცავად აშენარად მცირე იყო, მაგრამ გენერალ კვინიტაძეს არანაირი რეზტროი არ გააჩნდა. ყველაფერი იუნკერთა სიმბმაცესა და უნაზე იყო დამოკიდებული. იუნკერები საბრძოლო დაგალების შესასრულებლად და თბილისის მისადგომების დასაცავად 17 თებერვალს დილითვე გაეშურნენ. თბილისის ქუჩებში ხალხი ცრემლითა და ყვავილებით მიაცილებდა თხელ პალტოვებში გამოწყობილ, მწყობ-

У 1921 році, через три роки після проголошення незалежності Національною радою Грузії (26 травня 1918 р.), керівництво радянської Росії прийняло рішення про вторгнення в Грузію. У війні проти одинадцятої російської армії, 17 лютого 1921 року, 500 юнаків від 20 до 25 років у складі загону грузинського юнкерського воєнного училища пожертували собою захищаючи свою країну.

Хто такі юнкери?

Точніше, ідея створення грузинського військового училища належала міністерству військових справ уряду меншовиків. Реалізація цієї ідеї була доручена видатному полководцю того часу, генералу Георгію Квініадзе. Назва «юнкери» для курсантів училища по інерції перейшла від російської армії. Для вступу в училище проходили співбесіду та фізичний огляд. Курс складався з двох років: на першому році вивчали загальну військову підготовку, а на другому - спеціалізовані предмети. Назву військової школи та її значення не залишили без уваги навіть вороги Грузії. Про це свідчить напад на початку травня 1920 року. Більшовики, натхненні легкою радянізацією Азербайджану, прагнули підняти червоний пропал і в Грузії. Паралельно з атакою на Червоному мості, у Тбілісі також планувався напад. Згідно з планом, більшовицькі підрозділи спочатку повинні були роззброїти військову школу, а потім захопити уряд. Реалізацію цього сміливого плану очолював більшовик Саша Гегечкорі, керівник червоного загону Мегрелії. Напад стався в ніч на 2 травня. Кільком десяткам більшовиків спочатку вдалося захопити сплячих юнкерів та заволодіти складом зброї. Однак, завдяки сміливим діям полковника Александре Чхеїдзе, юнкери швидко обезбройли караульних і перейшли до контратаки. Нарешті, школа гідно відбила напад. В результаті зіткнення були вбиті три нападники, а трохи захоплених більшовиків наступного дня розстріляли на шкільному подвір'ї. Один з курсантів загинув, а один був поранений. Через декілька годин про мужність юнкерів говорив у весь Тбілісі. Глава уряду Ное Жорданія особисто привітав військову школу з відбиттям нападу. Однак справжня слава чекала на юнкерське офіцерське училище наприкінці лютого 1921 року.

Битви в Коджор-Табахмелі

17 лютого новопризначений головнокомандуючий генерал Квінітадзе отримав доручення. Згідно з завданням, на чинному фронті між монастирями Коджорі та Шавнабада ворога повинні були затримати близько двох десятків офіцерів, сотні юнкерів і тисячі змінних військових. Кількість бійців була явно недостатньою для ефективного захисту цієї ділянки, але у генерала Квінітадзе не було ніякого резерву. Все залежало від сміливості та здібностей юнкерів. Рано вранці 17 лютого курсанти вирушили для виконання бойового завдання та охорони околиць Тбілісі. На вулицях столиці люди зі слізами та квітами проводжали одягнених в тонкі пальта 20-23-річних хлопців. Відразу ж після прибууття на бойові позиції юнкерам довелося відбивати першу атаку «червоних». Одинадцятій армії не вдалося прорватися до позицій юнкерів ні за допомогою бакинських курсантів, ні зусиллями Бориса Дзнеладзе, першого грузинського комсомольця. Грузинські воїни стали як скеля на околицях Коджор-Табахмелі. Після відбиття декількох нападів поспіль курсанти вирушили у контратаку і вирвали у противника важливі висоти на підступах до Тбілісі. Під час однієї з контратак приступ юнкерів був серйозно відбитий вогнем із

რი ნაბიჯით მიმავალ 20-23 წლის ბიჭებს. პირველი „წითელი“ იურიშების მოგერიება მამაც იუნკერებს საპრძოლო პოზიციებზე ასვლისთანავე მოუწიათ. იუნკერთა პოზიციების გარღვევა მეთერთმეტე არმიამ ვერც ბაქოელი კურსანტებისა და ვერც პირველი ქართველი კომუნისტების, ბორის ძელაძის გარჯის შედეგად მოაერხა. ქართველი მეომრები სალ კლდესავით ალიმართენებ კოჯორ-ტაბახმელას მიდამოები. ზედიზედ რამდენიმე იურიშების მოგერიების შემდეგ, იუნკრები კონტრიირიშზე გადავიდნენ და თბილისის კარიბჭემდე იოლად მოლწეულ მტერს მნიშვნელოვანი სიმაღლეები გამოჰყლიჯეს ხელიდან. ერთ-ერთი კონტრიირიშის დროს, იუნკერთა შეტყო სერიოზულად შეაფერხა მოხერხებულ სიმაღლეზე განალებებულმა მონინაალმდეგის ტყვიამაფრქვევის ცეცხლმა. იუნკრებმა გადაწყვეტილება სწრაფად მიიღეს და პირდაპირი იურიშით გაემართნენ წითელარმიელთა ავადმოგრიალე „მაქსიმისაკენ“. მოიერიშეებს მალევე გამოეყო მაშინდელ თბილისში ფეხბურთის საუკეთესო მოთამაშე და შეუდარებელი მორბენალი, 22 წლის შალვა ერისთავი. მან თვალის დახამხამებაში აირბინა აღმართი, ტყვიითა და ხიშტით განგმირა შემოგებებული მტერი და საკუთარი სხეულით დაადუმა „მაქსიმის“ ლულა. შალვა ერისთავის ეს გმირობა მდღებში მთელ საქართველოს მოედო. მოგრებში კი მას მხოლოდ ქართული ეგირგაციის ჩრებში იგონებდნენ. საძროა პროპაგანდამ ოცი წლის შემდეგ მთელ მსოფლიო მოსდომი წითელარმიელ მატროსოვის ანალოგიური თავდადება.

საბედისწერო ბრძანება

საბედისწერო ბრძანება ნინა ხაზის დატოვების შესახებ 24 თებერვლის დამეს გაიცა. იუნკერები მცხეთისაკენ დახეული ჯარების არიერგარდს იცავდნენ. ბათუმამდე უკან დახევისას ისინი არაერთხელ ჩაერთვნენ ბოლოვეკიებთან შეტაკებაში. საბოლოოდ, მარტის მიწურულს, ბათუმიდან ვემით სტამბულში ჩავიდნენ, იქიდან კი საბერძნეთის, საფრანგეთისა და პოლონეთის სამედრო სასწავლებლებში გადანაწილდნენ. ბევრმა მათგანმა გმირული ბრძოლის მაგალითები ჩანერა უცხო ქეყუნების ისტორიაში. 26 თებერვალს, თბილისის გასაბჭოების მეორე დღეს, ქალაქის მოსახლეობამ რუსთაველის პროსპექტზე დიდი სამგლოვიარო პროცესის მოაწყო. ნინ მოპერაციაზე შავი კუბოება, რომლებშიც ქართველ ჭაბუკათა გვამები ესვენა, ხოლო უკან, ნელი ნაბიჯით მდუმარე და თავჩაქინდრული ხალხი მოაბიჯებდა. „ეს სანახაობა იმდენად ტრაგიკული იყო, რომ გაოცებასას შეერთებული მოკრძალების გრძებისა ინვევდა კომუნისტებისა და წითელარმიელების რიგებში და ახალ ადმინისტრაციას აზრიდაც არ მოსულია ამ პროცესისათვის ხელი შეეხალა“ იხსენებდა ამ ტრაგიკული მოვლენების შემსწრე გერონტი ქიქოძე. დღევანდვილი პარლამენტის შენობის ქვეშ დღემდე განისვენებენ კოჯორ-ტაბახმელზე დაღუპული ათი იუნკერი და 20 წლის მოწყალებისა და მარო მაყამილი. მათგან ერთ-ერთი, ტყვიამფრქვევისაგან დაფლეთილ, შალვა ერისთავის სხეულია. ერთ-ერთი მათგანი ჩოხატაურელი იუნკერი, 22 წლის მაკარ სოლომონის ძე ბურჭულაძე, იყო, რომლის მშობლიურ სოფელ სამებაში გადმოსვენება მთელმა სოფელმა 1927 წელს ბოლშევიზმის პირსის ხალის შეძლო. მაშინ ლენინურმა რევოლუმბა საბათო მომენტის სამშობლოსათვის თავდადებული გმირის იბელის საფლავინ განადგურების დადგენილება მიიღო. ეს ამბავი შეიტყო სოფლის მაშინდელმა დირექტორმა სეფე ბურჭულაძემ, რომელმაც დამით ყველა ფეხზე დააყენა. დილით კი სოფლის სასაფლაოზე მისულ ბოლშევიკებს სამასი კაცი დაახვედრა ნინ. მომხვდურმა უკან დაიხა და საფლავი კიდევ ერთხელ გადარჩა. მისი განადგურების პირველი მცდელობა 1923 წელს იყო, როცა ბოლშევიკებმა საფლავის ობელისკი დაცხრილეს. მემორიალურ დაფას ტყვიის კვალი ახლაც ამჩნევია. როგორც ამბობენ, გასროლა სისასტიკით გამორჩეულმა წითელმა მეთაურმა იბოლაძემ მოახდინა. მასვე მიუღია „მტრების“ ადგილზე დახვრება.



1921 წელი. იუნკერთა სასწავლებელი

1921 წელი. შეკლის სასწავლებელი

кулемета, який противник встановив на висоті. Курсанти швидко прийняли рішення і пішли прямим наступом на червоноармійського гуркочучого «максима». Тоді ж від бійців відокремився 22-річний Шалва Еріставі, у тодішньому Тбілісі найкращий футbolіст і незрівнянний бігун. Він у мить піднявся на гору, ударив кулею та багнетом ворога, що вибіг назустріч, та власним тілом примусив замовчати «максима». Звістка про геройзм Шалви Еріставі поширилась по всій тогочасній Грузії. Пізніше про нього згадували лише в грузинських еміграційних колах. Через дводцять років радианська пропаганда всьому світу розповідала про аналогічну самопожертву/відданість червоноармійця Матросова.

Доленосний наказ

Фатальний наказ залишили лінію фронту поступив у ніч на 24 лютого, коли юнкери захищали а'єргард військ, що відступили до Мцхети. Під час відступу до Батумі вони неодноразово вступали в сутички з більшовиками. Нарешті, до кінця березня юнкери прибули судном із Батумі до Стамбула, звідти були розподілені у воєнні училища Греції, Франції та Польщі. Багато хто з них показав приклади геройчної боротьби в історії зарубіжних країн. 26 лютого, на наступний день після радянської навали в Тбілісі, жителі міста організували велику похоронну процесію на проспекті Руставелі. Попереду несли чорні труни, в яких лежали мертві тіла грузинської молоді, а позаду повільно і тихо йшли люди з похиленими головами. «Це видовище було настільки трагічним, що разом з потрясінням воно викликало почуття поваги з боку комуністів та червоноармійців. Нова адміністрація навіть і не думала заважати цій процесії», - згадував свідок цих трагічних подій Геронті Кікодзе. Десять курсантів, 20-річні найманці та Маро Макашвілі, які загинули у Коджор-Табахмелі, досі поховані під нинішньою будівллю парламенту. Один із них - Шалва Еріставі, тіло якого було розірване кулеметом. До загиблих також належав юнкер із Чохатаури, 22-річний Макар (син Соломона) Бурчуладзе, односельчани якого все-таки змогли перепоховати його тіло у рідному селі Самеба у 1927 році, у криваві часи більшовизму. У той час ленінський революційний комітет прийняв постанову про знищенні обеліску на могилі героя, що загинув за свою батьківщину. Про це дізвався тодішній сільський голова Сефе Бурчуладзе, який вночі всіх підняв на

ტის მანდატი, რასაც დიდი გულმოდგინებითაც ასრულებდა, თურმე. მოგვიანებით გურიაში ჩადენილი მევლელობებისა და ხალხის ანიოკების გამო ობოლაძე ოზურგეთში მოკლეს. ეროვნული გმრის საფლავის დაცვა ძალიან ქვირად დაუჯდა სოფელ სამების მკვიდრ მოსახლეობას, რომელიც ყოველ ჯერზე საშინელი რეპრესიებით ისჯებოდა. კონტრვეოლუციური საქმიანობის ბრალდებით ბევრი დახვრიტეს, მრავალიც გადასახლეს. ზოგმა კი გაქცევით უშველა თავს და სოფელი განახვრდა კიდეც, მაგრამ. ხალხის თავგანნირვას ღვთის სასწაულებრივი მაღლი მოჰყვა და საფლავი გადარჩა.

გმირი

დაიბადა 1899 წელს, თბილისის გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ, სანავლა მოსკოვის უნივერსიტეტში ოურიდიულ ფაკულტეტზე განაგრძო, მაგრამ არ დაუმთავრებია. 1921 წელს სამშობლოში დაბრუნდა, საარტილერიო ნაბილში ჩაირიცხა და მტერს კოჯორთან დახვდა. აი რას წერდა იგი მას ფრონტიდან:

„უსაშინლესი ჯოჯოხეთია. რუსები უმონებლოდ გვიტევენ ცეცხლითა და მახვილით. თავის ნამონევა არ შეიძლება. ტყვიამფრქვევი ცელავს ყველაფერს, ჩვენ კი ვაზნები გამოგველა. შევსება არ ჩანს. მეორე დღე, ლუკა არ აგვილია. რა ლომივით ბიჭები დაცენრი, ძებლია ატანა. მამა, შენ ხომ იცი ჩემი ხასიათი. საქართველოს მტრების სიძულვილი ბენ ჩამინერგება ბაგშემიდანვე. საფუძვლიანად კი რუსეთში ყოფილის შემძლდა იგი. ჯერჯერობით ცოცხალი ვარ, ვნახოთ რას მოიტანს მომავლი. იარალი გვინდნა, იარალი!

ცარიელი ხელებით რა უნდა გააკეთო. იყინება ყველაფერი. ქარბუქი ძვალასა და რბილში გადის. ტანსაცმელი მაინც გვერნდეს შესაფერი. დარწმუნებული ვარ, გავიმარჯვებთ. დედას ეს წერილი არ წაუკითხო! გარედანაც ვახერ გაფრთხილებას. არ დამიჯერე, როცა გიაბბობ, რა გასაჭირს ვთან სამშობლოსთვის.

შენი მაკარი, 22 თებერვალი, 1921 წელი“.

ორი დღის შემდეგ შეუპოვარ გმირს გულში ტყვია მოხვდა, რომელმაც ჯერ ჯებეში შენახული დედის ფოტოსურათი გახსრითა, თითქოს დედა შვილს ნინ გადაეფარაო. მაკარის ოჯახს გვერდით მთელი სოფელი ამოუდგა. სეფე ბურჭულაძის ვაჟი ვლადიმერი კი მაკარის მამას ცხედრის მოსაძებნადაც გაჟყვა. იუნკერთა გაყინული სხეულები ძნელი ამოსაცნობი გამხდარიყო, მაგრამ მაკარი დედის ფოტოსურათით იცნეს და სოფელში გადასვენება. სამშობლოსათვის თავდადებული დიდი პატივით დაკრძალეს. მადლიერმა თანასოფლებებმა გმირს საშმეტრიანი ობელისკიც დაადგეს, რომელს პატარა საცავში, როგორც რელიეფა, შენიახეს იუნკერის სისხლიან ტანსაცმელი, წელიელი და დედის ნატყვიარი ფოტოსურათი. მარმარილოს მემორიალურ დაფაზე კი შემდეგი ნარჩერა ამოტვიფრეს: „1899 / 5 / 1 - 1921 / 24 / II. აქ განისაზნება სტუდენტი მაკარ სოლომონის ქ ბურჭულაძე, რომელიც გმირულად დაცა ბრძოლის ველზე კოჯორი-ტაბახელას მიმართულებით სამშობლოს თავისუფლებისათვის ბრძოლაში. დაუვინებარი იქნება მისი სახელი“. მაშინ სოფლის სასაფლაოზე წმინდა სამების სახელის ძველი ტაძარი იდგა. მაკარი მის გვერდით დაკრძალეს და ობელისკიც აღმართეს. ქვის სამეტრიანი ცვეტი ქვისავე ჯვრით გვირგვინდებოდა და ერთ პატარა საცავს ითვეს და რომელშიც წამებული იუნკერის პირადი ნივთები ინახებოდა. მემორიალური დაფის ზემოთ, სავარაუდო სახატე უნდა ყოფილიყო. ბოლშევიკების თავდასხმების შედეგად ჯვარი დამტკრეულია, სახატე ცარიელია, დაფა ნატყვიარია, ხოლო საცავი გაძარცული. აღარც ის ძველი სამების ტაძარი დგას, რომელიც ბოლშევიკების ჯერ უმღვდლოდ დაუტოვებით, მერე სატუსაღოდ გადაუქცევიათ და საფლავის დამცველები შიგ შეუყრიათ, ბოლოს კი მთლიანად დაუნგრევიათ.

წყარო: gurianews.ge

ноги. Вранці більшовиків на сільському кладовищі зустріло триста чоловіків, і тим довелося відступити. Перша спроба знищити могилу була в 1923 році, коли більшовики обстріляли обеліск. І досі видно сліди куль на меморіальній дошці. Кажуть, що стріляв особливо жорстокий червоний командир Оболадзе. Також йому дали мандат стріляти «ворогів» на місці, що він, як виявилося, виконував з великим завзяттям. Пізніше Оболадзе вбили в Озургеті через масові вбивства та пограбування населення у Гурії. Захист могили національного героя дуже дорого коштував корінним жителям села Самеба, які щоразу зазнавали страшних репресій. Багато людей було вбито за звинуваченням у контрреволюційній діяльності, багатьох заслано. Комусь навіть вдалося втекти, і населення села зменшилось наполовину, але жертва людей принесла Божу благодать – і могила залишилась на місці.

Герой

Народився в 1899 році, після Тбіліської гімназії вивчав право в Московському університеті, але не закінчив. Повернувшись на батьківщину в 1921 році, вступив до артилерії і зустрів ворога в Коджорі. Ось що він написав з фронту батькові:

«Це найгірше пекло. Росіяни нещадно атакують нас ногам і мечем. Голову неможливо підняти. Кулемет косить все, а наши патрони закінчились. Поповнення не видно. Другий день нічого не їсти. Які тільки хлопці гинуть, важко витримати. Тату, ти знаєш мій характер. Ненависть до ворогів Грузії ти вселив у мене з дитинства. Особливо під час моого перебування в Росії я їх зненавидів. Я ще живий, по-дивимось, що принесе майбутнє. Зброя потрібна, зброя!»

Що робити з порожніми руками. Все мерзне. Хуртовина проникає в шкіру і кістки. Якби ще одяг був відповідний. Я впевнений, що ми переможемо. Мамі не читай цього листа! На конверті теж пишу попередження. Ти не повіриш, коли я тобі розповім, що я терплю заради Батьківщини.

Тей Макар, 22 лютого, 1921 року».

Через два дні в серце незламного героя влучила куля, яка спершу пробила foto його матері, що він зберігав в кишені, так ніби матір прикрила сина. Все село було поруч із родиною Макара. Син Сефе Бурчуладзе, Владімері, пішов разом з батьком Макарі шукати його тіло. Замерзлі тіла курсантів було важко віднайти, але Макарі відніали за фотографією матері та перевезли до села. Загиблого за Батьківщину поховали з величими почестями. Вдячні жителі села встановили триметровий обеліск, у невелике сковище якого поклали закривалений одяг, листи та пробиту кулею фотографію матері. На мармуровій меморіальній дошці викарбовано такий напис: «1899/5 / 1 - 1921/24 / II. Тут почиває студент Макар (син Соломона) Бурчуладзе, який героїчно впав на полі битви Кожорі-Табахмели у боротьбі за свободу своєї Батьківщини. Його ім'я не забудеться у віках». Тоді на сільському кладовищі стояв старий собор Святої Трійці. Макарі поховали поруч і спорудили обеліск. Триметрова колона з каменю була увінчана кам'яним хрестом, і в ній була невелика сковища, в якій зберігалися особисті речі загиблого юнкера. Над меморіальною дошкою, мабуть, було місце для ікони. Після нападів більшовиків залишились розбитий хрест, порожнє місце для ікони, дошка зі слідами від куль і розграбоване сковище.

Та й старого собору вже немає. Тоді ще більшовики залишили його без священиків, потім переробили у в'язницю, куди кинули захисників могили, і врешті-решили повністю знищили.

Джерело: gurianews.ge

ФОТО 03АБЕ (03АБЕ პავანიშვილის ბიოგრაფია)

ВЕЛИКИЙ ІВАНЕ (З БІОГРАФІЇ ІВАНЕ ДЖАВАХІШВІЛІ)

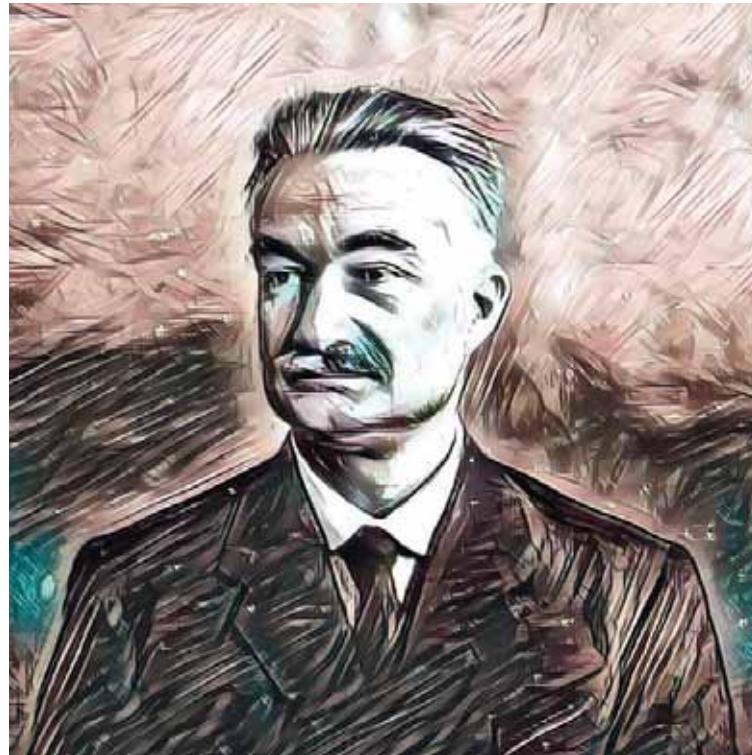
„მეცნიერების დიდი ქურუმი“, სწორედ ასე მოიხსენიებს ივანე ჯავახიშვილს ცნობილი ქართველი მეცნიერი აკადიმიური შანიძე. ჩვენი მიზანია ამ მოკლე წერილით კიდევ ერთხელ გავიხსენოთ ეს ბუმბერაზი ადამიანი და ამით პატივი მივაგოთ მის ხსოვნას, მის მეცნიერულ მოღვაწეობასა და დამსახურებას. ეს წერილი, რა თქმა უნდა, მხოლოდ ზოგაში წვეთია ამ ადამიანის შესახებ. მისი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის გადმოცემას რამდენიმე ტომი თუ უყოფა. დიდი ქართველი მეცნიერი, საზოგადო მოღვაწე, ქართული ისტორიოგრაფიის თვალსაჩინო ნარმომადგენელი, არაერთი ფუნდამენტური ნაშრომის ავტორი, ივანე ჯავახიშვილი, დაიბადა 1876 წლის 23 აპრილს (ძვ.სტ. 11 აპრილი), ალექსანდრე ჯავახიშვილისა და სოფიო ვახვაშიშვილის ოჯაშში, ექვსი დედმამიშვილიდან, ერთი და და სუთი მმ. ივანე მეგბაშ შორის უველაზე უფროსი გახლდათ. თბილისის პარველი გიმაზიის დამთავრების შემდეგ სწავლის გასაგრძელებლად რუსეთში გაემგზავრა. სხვადასხვა დროს სწავლობდა პეტერბურგისა და ბერლინის უნივერსიტეტებში. ფლობდა რამდენიმე უცხო ენას. როდესაც ამ ადამიანის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას ვეცნობით ხშირად გვხვდება სიტყვები „დამფუძნებელი“, „დამარსებელი“. ის გახლდათ ჭეშმარიტი მამულიშვილი, ქართული საისტორიო მეცნიერების სხვადასხვა დარგის ჩამომალიბერლი, ადამიანი, რომელმაც ქართული ისტორიოგრაფია სრულიად სხვა საფეხურზე აიყვანა.

მისი უზარმაზარი მეცნიერული მექვიდრეობა ამის თვალ-ნათელი დადასტურებაა. წყაროების კრიტიკული განხილვის მეთოდის დანერგვა სწორედ მის სახელს უკავშირდება, აღნიშნავდა: „ისტორიკოსები მოვალენი არიან უპირველესად კრიტიკულად განიხილონ უველა ის ცნობა, რომელზედაც დამყარებულია ჩვეულებრივი წარმოდგენა წარსულ ცხოვრებაზე“. ივანე ჯავახიშვილი შეისწავლის არა მხოლოდ პოლიტიკურ ისტორიას, არამედ სამართლის ისტორიას, სოციალურ-კონივერსალი ისტორიას, დიდია მისი წვლილი დამხმარე ისტორიული დისციპლინების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში. მეცნიერი არ შემოიფარგლა მხოლოდ ერთი მიმართულებით. მან საზოგადოებრივი ცხოვრების მრავალ სფეროში დაგვიტოვა ნაშრომი. იქნება ეს პოლიტიკა, კონომიკა, სოციალური ყოფა, კულტურა და მრავალი სხვა. რაც შეეხება პირად ცხოვრებას, 1906 წელს ჯვარი დაიწერა ანასტასია ჯაბაჟურ-ორბელიანზე, შვილებს სამშობლოს სიყვარულით ზრდიდნენ, სამივე მათგანმა მეცნიერული მოღვაწეობა განაგრძო. ქართველი ისტორიკოსები მართებულად აღნიშნავენ: „სამა დიდმა მოღვაწენამ ეკლესიის ავტოკოფალიის აღდგენამ, უნივერსიტეტის გახსნამ და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენამ განსაზღვრა ქართველი ერთს მომავალი, საქართველოს უახლესი ისტორია“. ივანე ჯავახიშვილი პირველი ქართული უნივერსიტეტის დაარსების მთავარი სულისამდგელი, მეცნიერი ასაბუთებდა სასწავლო-სამეცნიერო დაწესებულების გახსნის აუცილებლობას საქართველოში. მანამდე უნივერსიტეტის გახსნის არაერთი ცდა,

სამწუხაროდ წარუმატებელი აღმოჩნდა. ეს მოხერხი მხოლოდ რუსეთის იმპერიის დაშლის შემდეგ. სწორედ 1917 წლიდან დაიწყო აქტიური მზადება ამისათვის. მონდომებამ, შრომამ თავისი შედეგი გამოიღო, 1918 წლის 26 იანვარს (ახ. სტ. 8 თებერვალს), დიდი ქართველი მეფის დავით აღმშენებლის ხელში დღეს, მაშინდელი წერითის ქუჩის 40 ნომერში მდებარე გიმაზიის შენობაში, ამიერკავკასიაში პირველი უნივერსიტეტი გაიხსნა. საგანმანათებლო კერის გახსნას უამრავი ადამიანი დაესწრო. 30 იანვარს (ახ. სტ. 12 თებერვალი) პირველი საჯარო ლექცია თავად ივანე ჯავახიშვილმა

«Великий жрецъ науки» - саме так згадує Іване Джавахішвілі відомий грузинський вчений Акакі Шаніძє. Цим коротким листом ми хотіли б ще раз згадати цю легендарну людину і вшанувати його пам'ять, наукові праці та заслуги. Цей текст, звичайно, тільки крапля в морі, бо, для того щоб розповісти про його життя, знадобиться багато томів.

Великий грузинський учений, громадський діяч, видатний представник грузинської історіографії, автор багатьох фундаментальних праць Іване Джавахішвілі народився 23 квітня 1876 року (11 квітня за старим стилем) в сім'ї Александре Джавахішвілі та Софіо Вахахішвілі. У родині було шестero дітей: одна сестра і п'ятеро братів. Іване був старшим із братів. Закінчивши першу гімназію в Тбілісі, він поїхав до Росії, щоб продовжити навчання. У різний час він навчався в університетах Санкт-Петербурга та



ივანე ჯავახიშვილი

Іване Джавахішвілі

Берліна. Володів кількома іноземними мовами. Коли ми знайомимось із життям та діяльністю цієї людини, ми часто зустрічаемо слова «засновник», «основоположник». Він був справжнім сином своєї батьківщини, засновником різних галузей грузинської історичної науки, людиною, яка підняла грузинську історіографію на зовсім інший рівень. Його величезна наукова спадщина є очевидним підтвердженням цього. Впровадження методу критичного вивчення джерел пов'язане саме з його ім'ям. Він говорив: «Історики зобов'язані спочатку критично вивчити всі дані, на яких базується звичайне уявлення про минуле життя». Іване Джавахішвілі вивчатиме не лише політичну історію, а й історію права, соціально-економічну історію - його внесок у становлення та розвиток допоміжних історичних дисциплін дуже великий. Вчений не обмежувався лише одним напрямком. Він залишив нам праці в багатьох сферах суспільного життя: полі-

წაიკითხა „ადამიანის პიროვნება და მისი მნიშვნელობა ძველ ქართულ საისტორიო-საფილოსოფოსო მწერლობასა და ცხოვრებაში“. უნივერსიტეტის ინტერესებიდან გამომდინარე ჯავახიშვილმა უარი თქვა პირველ რექტორობაზე. ამ თანამდებობაზე პეტრე მელიქიშვილის კანდიდატურა პირველმა თავად წარადგინა. აქედანაც ჩანს ამ ადამიანის დიდზუნებოვნება. თავად კი ერთადერთი სიბრძნისტეტყველების ფაცულტეტის დეკანი გახდა. 1918 წლის სექტემბრიდან თბილისის ქართულ უნივერსიტეტი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტად გამოცხადდა. ხოლო 1919 წლის დეკემბერში ჯავახიშვილი უნივერსიტეტის რექტორად აირჩიეს. „ყოველი განათლებული ეროვნებისთვის, რომელსაც თვითშემეცნება მოეცოცხა, აუცილებლად საჭიროა იცოდეს, რასაკვირველია, უტყუარი, ჭეშმარიტი ისტორია და არა გაზიადებული, ყალბი“. ამ პრინციპს ემყარებოდა მისი სამეცნიერო, პედაგოგიური მოღვაწეობა. მისი ხელშეწყობით უნივერსიტეტის ბაზაზე აღიზარდა ისტორიკოსთა ბრწყინვალე თაობა. 1921 წლის თებერვალში განხორციელებულმა რუსეთის არმიის ინტერვენციამ და ჩვენი ქვეყნის ოკუპაციამ რადიკალურად შეცვალა. როგორც საქართველოს ისე მეცნიერის ცხოვრება. თებერვალის ამბების მონაბილეთა მოვრნებებმა შემოგვინახა ივანე ჯავახიშვილის მიმართვა სტუდენტებისადმი: „შვილები! ჩემი მოვალეობაა თქვენ ნიგნისა და კალმისკენ მოგიწოდოთ, მაგრამ ერთს ცხოვრებაში არის ისეთი მომენტები, როცა საჭიროა ყველაფერი განზე გადასდო და იარაღით ხელში მტერს მიეგებო. და აი, მეც თქვენ დღეს იარაღისკენ მოვაწოდებთ“. ბოლშევიკური რევულის დამარქების შემდეგ ჯავახიშვილი საშობიბლოში დარჩა და აგრძელებდა თავს საქამანობას, მაგრამ „ბოროტების იმპერიის“ ხელი მასაც გადასწვდა. ის აქტიური წინააღმდეგი იყო უნივერსიტეტის ავტონომიის გაუქმების, ამის გამო 1926 წელს გადააყენეს რექტორობიდან. შემდეგ ესეც არ აკმარეს და 1931 წელს უნივერსიტეტის დამარსებელს, გამოყონილი ბრალდებით უნივერსიტეტი დაატოვებინებს. საბჭოთა იდეოლოგია ავიწროებდა იმ მეცნიერებებს რომლებიც ვერ გადავიდნენ საბჭოურ იდეოლოგიაზე. კრიტიკის მთავარი ობიექტი ხშირად გამხდარა ჯავახიშვილი. 1930-იან წლებში მოეწყო დისკუსიები ყოველივე ამის საჩვენებლად, ამ სხდომების სტენოგრაფიული ანგარიში 2004 წელს გამოაქვეყნეს მერად ვაჩანაძემ და ვახტანგ გურულმა. ამ მასალებში კარგად ჩანს, როგორ აბსურდულ ბრალდებებს უყენებდნენ დიდ მეცნიერს. თუ ამ დისკუსიებს თვალს გადავავლებთ, გავეცნობით სარაქიშო მასალას, დავრწმუნდებით, რომ მას საერთო არაფერი ჰქონდა მეცნიერებასთან და ის უფრო პოლიტიკური ბრალდებების სამსჯავროს წარმოადგენდა. ამ დისკუსიის დროს განაცხდეს, – „ივანე ჯავახიშვილის ირგვლივ თავს იყრის მემარჯვენე პროფესურა, საბჭოთა ხელისუფლებისადმი მტრულად განწყობილი ხალხი“, დაიწყო ერთგარი მორალური ტრიარი მის წინააღმდეგ. მეცნიერი თავად ამბობდა: „მე საზოგადოებში ადარ გამომესვლება, რადგან ხალხი უხერხულ მდგომარეობაში ვარდება და ვგრძნობ ამავე დროს, ჩემი რეცენიათ“. კომუნისტების „რეფორმებს“ ვარც უნივერსიტეტი გადაურჩა, მთავრობამ 30-იანი წლების დასასწაულში დაიწყო მასზე ექსპერიმენტების ჩატარება, ჯერ იყო და რამდენიმე ნაწილად დაყვეს უნივერსიტეტი. შემდეგ ისევ აღადგინეს. მოგვიანებით ივანე ჯავახიშვილისადმი დამოკიდებულება რადიკალურად იცვლება, 1937 წელს დაინიშნა სახელმწიფო მუზეუმის ისტორიის განყოფილების გამგედ, 1939 წელს აირჩიეს სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსად. სამწუხაროდ მეცნიერმა ამ ამბების შემდეგ დიდხანს ვეღარ იცოცხება, არა შემთხვევით, რომ ქართული ისტორიოგრაფიის კორიფე ლექციის კითხვის დროს გარდაიცვალა. 1940 წლის 18 ნოემბერს, ხელოვნების მუსაკთა სახლში, სოლოლაკში, 9 სთ და 40 წუთზე დღი მეცნიერის გულისცემა შეწყდა, ის 1 საათისა და 15 წუთის განმავლობაში კითხულობდა ლექციას.

тика, економіка, соціальне життя, культура та інше. Що стосується особистого життя, то в 1906 році Іване повінчався з Анастасією Джамбакур-Орбеліані, дітей виховували з любов'ю до своєї Батьківщини, усі троє продовжили наукову діяльність. Грузинські історики справедливо назначають: «Три основні події - відновлення церковної автокефалії, відкриття університету та відновлення державної незалежності - визначили майбутнє грузинської нації, найновішу історію Грузії». Іване Джавахішвілі - головний прихильник заснування першого грузинського університету, вчений обґрунтував необхідність відкриття в Грузії науково-навчального закладу.

До того часу багато спроб відкрити університет, на жаль, не були успішними. Це сталося лише після розпаду Російської імперії - саме з 1917 року почалася активна підготовка. Бажання і праця принесли свої результати - перший університет Закавказзя було відкрито 26 січня 1918 р. (8 лютого за старим стилем), у день пам'яті великого грузинського царя Давіда Агмашенебелі, у приміщенні гімназії на вулиці Цкнеті, 40. Багато людей відвідали церемонію відкриття освітнього закладу. 30 січня (12 лютого за старим стилем) Іване Джавахішвілі провів свою першу публічну лекцію на тему « Особистість людини та її значення у давньогрузинській історико-філософській писемності та житті ». Виходячи з інтересів університету, Джавахішвілі відмовився від посади першого ректора, на цю посаду першим представив кандидатуру Петре Мелікішвілі. І тут можна побачити велич цієї людини. Сам він став деканом філософського факультету. З вересня 1918 р. Тбіліський грузинський університет був оголошений Тбіліським державним університетом. У грудні 1919 р. Джавахішвілі був обраний ректором університету. « Для самопізнання кожній освіченій нації, звичайно ж, обов'язково потрібно знати справжню, достовірну історію, а не прикрашену, фальшиву ». На цьому принципові базувалася його наукова та педагогічна діяльність. За його підтримки на базі університету виховувалося видатне покоління істориків. Втручання російської армії у лютому 1921 р. та окупація нашої країни докорінно змінили життя як Грузії, так і вченого. Спогади учасників лютневих подій зберегли звернення Іване Джавахішвілі до студентів: «Діти! Мій обов'язок - закликати вас до книги та пера, але в житті нації бивають такі моменти, коли потрібно все відкласти в сторону і взяти зброю проти ворога.

І ось я сьогодні закликаю вас до зброй! ». Після встановлення більшовицького режиму Джавахішвілі залишився на батьківщині і продовжив свою роботу, але рука « імперії зла » добразя і до нього. Він активно виступав проти скасування університетської автономії, та у 1926 році через це був відсторонений від ректорства. Цього більшовикам було мало, і у 1931 році засновника університету, за вигаданим звинуваченням, змусили покинути університет. Радянська ідеологія тиснула на тих науковців, які не змогли переїхти на радянську ідеологію. У 1930-х роках проходили дискусії, де основним об'єктом критики часто був Джавахішвілі, у 2004 р. стенограми цих сесій оприлюднили Мераб Вачнадзе та Вахтанг Гурулі. Ці матеріали показують, які абсурдні звинувачення висували великому вченому. Прослухавши ці дискусії, переглянувши архів, переконуємося, що звинувачення не мають нічого спільнога з наукою. У ході диспути було сказано: « В оточенні Іване Джавахішвілі збирається права професура, люди, вороже налаштовані до радянської влади ». Проти нього почався своєрідний моральний терор. Сам учений говорив: « Я більше не з'явлюся на публіці, тому що люди бентежаться і тоді я відчуваю, що мене соромляться ». Університет не зміг пережити комуністичні « реформи ». На початку 1930-х уряд почав експериментувати з навчальним закладом: спочатку його розділили на кілька частин, а потім знову об'єднали. Згодом ставлення до Іване Джавахішвілі радикально змінилося: у 1937 р. його призначили керівником

ივანე ჯავახიშვილი მის მიერვე დაარსებული უნივერსიტეტის ეზოში დაკრძალეს.

ივანე ჯავახიშვილის სახელს უკავშირდება ნიკო მართაძე ერთად განხორციელებული სინას მთის სამეცნიერო ექსპედიცია, რომელმაც უამრავი ახალი ხელნაწერი გააცნო საზოგადოებას. 1913 წელს ჯავახიშვილმა სოფელ ლამისყანაში, ჯამბაკურ ორქელიანის ბიბლიოთეკაში მაცვლია „ქართლის ცხოვრების“ უძველეს ნუსხას ე.ნ. ანასულ ქართლის ცხოვრებას, (დედოფლალი ანა იურ კახეთის მეფის ალექსანდრე I-ის (1476-1511) მეუღლე). გიორგი ჩიტაიას ეკუთვნის სიტყვები: „ივანე ჯავახიშვილი ჭეშმარიტად ქართული მეცნიერების ამღორძინებელია“, აკაკი შანიძეს კი – „შენ არაჩეულებრივი მოვლენა იყავ ჩვენს ცხოვრებაში, შენმი თანაბრად შეზავებული იყო ბუნება დიდი მეცნიერისა და დიდი ადამიანისა“. ფასდაუდებელია მისი სამეცნიერო მემკვიდრეობა, მან ქართული მეცნიერება განვითარა სხვადასხვა მიმართულებით: პალეოგრაფია, სამართლის ისტორია, ეკონომიკური ისტორია, წყაროთმცოდნეობა, ნუმიზმატიკა-მეტროლოგია, დიპლომატიკა, ისტორიული გეოგრაფია და სხვ. დაუშვებელია ჯავახიშვილის მიერ ჩატარებული კოლოსალური შრომის დაუნახაობა და დაუფასებლობა. აუცილებელია, დავაფასოთ ასეთი ადამიანის მოღვაწეობა, დღეს მისი სახელობის სახლ-მუზეუმი ფუნქციონირებს ვასპის მუნიციპალიტეტის სოფელ ხოვლეში. 1989 წლიდან თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი ივანე ჯავახიშვილის სახელს ატარებს, მეცნიერი გამოსახულია ქართული ფულის ბანკოტზე, ქვეყნაში არსებობს მისი სახელობის რამდენიმე ქუჩა, ასევე ყოველწლიურად ტარდება მისადმი მიძღვნილი კონფერენციები და სემინარები. მის მოღვაწეობას, ცხოვრებას ეძღვნება მონოგრაფიები, სტატიები. ასეთი ქართველის დაფასება სწორედაც რომ თითოეული ჩვენგანის ვალია. სახარება გვამცნობს „ვინაიდან მრავალი არიან წვეულნი და მცირედნი რჩეულნი“ (მათე, 22-14). სწორედ ამ რჩეულთა რიცხვს განეკუთვნება დიდი ივანე ჯავახიშვილი. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე ნათელია თუ რაოდენ განუზომელია ივანე ჯავახიშვილის როლი ქართული მეცნიერებისადმი, ამ ნერილში გვსურდა მოკლედ გვეჩვენებინა ის ლირსებები და დამსახურებები რაც მეცნიერს აქვს თავისი ქვეყნისადმი.

ალექსანდრე და ვიტალი მაჭავარიანები

відділу історії Державного музею, у 1939 р. обрали академіком Академії наук СРСР. На жаль, вчений не міг довго жити після цих подій. Не є випадковим, що корифей грузинської історіографії помер читаючи лекцію. 18 листопада 1940 року о 9:40 серце великого вченого зупинилося в Сололакі в Будинку художника, де він читав лекцію протягом 1 години та 15 хвилин. Івана Джавахішвілі поховали у дворі заснованого ним університету. Ім'я Іване Джавахішвілі пов'язане з науковою експедицією на Синайські гори з Ніко Марі, яка представила публіці безліч нових рукописів. У 1913 році, у бібліотеці Джамбакура Орбеліані в селі Ламіскана Джавахішвілі знайшов стародавній документ з «Життя Картлі», так зване «життя Картлі від Анни» (цариця Анна була дружиною царя Кахеті Александре I (1476-1511)). Гіorgi Чітая належать слова: «Іване Джавахішвілі - це справжній майстер відродження грузинської науки», а Акакі Шаніძе сказав: «Ти був надзвичайною подією в нашому житті, у тобі однаково поєднувалися природно великий вчений і велика людина».

Його наукова спадщина безцінна, він розвинув грузинську науку в різних напрямках: палеографія, історія права, економічна історія, джерелознавство, нумізматика-метрологія, дипломатія, історична географія та ін. Неможливо не побачити та не оцінити колосальну працю Джавахішвілі. Обов'язково треба цінувати діяльність такої людини! Сьогодні його будинок-музей функціонує у селі Ховле Каспійського муніципалітету. З 1989 р. Тбіліський державний університет носить ім'я Іване Джавахішвілі, вчений зображеній на грошовій купюрі Грузії, його ім'ям названо кілька вулиць у країні, також щорічно проводяться присвячені йому конференції та семінари. Його діяльністі та життю присвячені монографії і статті. Завданням кожного з нас є поцінювання такого співігізника. У Євангеліє говориться: «Бо багато покликаних, але мало вибраних». (Від Матвія, 22-14). Саме до числа цих вибраних належить Іване Джавахішвілі. З вищевикладеного видно, що роль Іване Джавахішвілі в грузинській науці незмірна. У цьому листі ми хотіли коротко представити якості і заслуги вченого перед своєю країною.

Александре та Віталі Мачаваріані



ივანე ჯავახიშვილი მუშაობისას
Іване Джавахішвілі під час роботи

გურამ დოჩანაშვილი 80 წლისაბ 80 РОКІВ ГУРАМУ ДОЧАНАШВІЛІ

2019 წელს გამოჩენილ ქართველ მწერალს გურამ დოჩანაშვილს 80 წელი უსრულდება. ქვემოთ მომზღვილულია მისი მოკლე ბიოგრაფია და ძირითადი ნაშრომების სია. გურამ დოჩანაშვილი – თანამედროვე ქართველი კლასიკოსი მწერალი, თანამედროვე ერთ-ერთი უდიდესი ქართველი შემოქმედი. გურამ დოჩანაშვილის მთავრი თანხმუნი სიყვარული, სიკეთე, შეუძოვარი ბრძოლა ბორიტების ნინა-აღმდევ და თავისუფლების ეკნ სწრაფა. მისი შემოქმედება თარგმნილია მრავალ ენაზე, მისი ნანარმოებები საუფლებლად და ცელებს კიბეტა კლებს.

ბიოგრაფია

გურამ დოჩანაშვილი დაიბადა 1939 წლის 26 მარტს ქ. თბილისში. მომავალი მწერლის მამა, პეტრე დოჩანაშვილი, იყო ექიმი, ხოლო დედა, გულანარა ემხვარი – დიასახლისი. გურამ დოჩანაშვილი იზრდებოდა თბილისში, რუსთაველის გამზირზე, ზემელზე, სოლოლაკში და ვერაზე. ბებია, მერი (ფაცა) კორძაა, ბაბუა, სილოვან ემხვარი (აკაკი წერეთლის დის შვილიშვილი), ბებია მამის მხრიდან, ოლდა გუსევი, მომავალ მწერალს არ აკლებდნენ მზრუნველობასა და სიყვარულს. უნივერსიტეტში სწავლისას გურამ დოჩანაშვილმა გაიცნო თავისი მომავალი მეუღლე, ნათელა სეფიაშვილი, რომელთანაც იქორნინ 1964 წელს.

მწერლის ცხოვრებაში განსაკუთრებული და მხნაშენელოვანი იყო 1966 წელი: 7 აპრილს დაიბადა მისი პირველი შვილი, ქათო, გამოიცა პირველი ნიგნი, „მთას ვადალმა“. 1968 წელს მიიღეს გურამ დოჩანაშვილი მწერალთა კავშირში მიიღეს, ამავე წლის 29 მაისს დაიბადა მისი უმცროსი ვაჟი, ირაკლი, რომელიც 1990 წელს ტრაგიკულად დაიღუპა. ეს მძიმე დღეები მას სასულიერო პირებმა და უახლოესმა მეგობრებმა გადაატანინეს, რამაც განსაკუთრებულად დაახლოედა უფალთან და ეკლესიასთან, უფალმა კი მალე გამოუყავნავის ის, ვინც მისი ცხოვრება კვლავ გაახალისა. „ბაბუა გიშა, იმიტომ რომ ჩემზე გიჟდება“, – აბბონა მისი შვილიშვილი, თინათინ ჭყასახლი. გურამ დოჩანაშვილის პირველი მოთხოვები დაიბეჭდა შურნალ „ცისკარში“ 1961 წელს. მწერალი არის ლიტერატურული პრემია – „საბას“ ლაურეატი ნომინაციაში – „ლიტერატურის განვითარებაში შეტანილი განსაკუთრებული ნგლილისთვის“. 2010 წლის 17 დეკემბერს გურამ დოჩანაშვილის ბოლო ნანარმოების, ავტობიოგრაფიულ შინაგანის რომანის „რაც უფრო მახსოვეს, და შეტად მაგონდება“ პრეზენტაცია გამართა. რომანი გურამ დოჩანაშვილის ბავშვობისა და ახალგაზრდობის პერიოდს მოიცავს. მწერალი ნიგნზე სამი-ოთხი წლის განმავლობაში მუშაობდა. პრეზენტაციას დაქანონირთვის მერი გიგი უგულავა, რომელმაც ქართველ ხალხს ახალი წიგნის დაბადება მიულოცა. წიგნის პრეზენტაცია მწერალს კომპოზიტორმა ვაჟა აზარაშვილმაც მიულოცა.

განათლება

1946 წელს მომავალი მწერალი სასწავლებლად მიაბარეს ვაჟთა პირველ სკოლაში. მისი თანაკლასელები და უახლოე-



გურამ დოჩანაშვილი ახალგაზრდობაში
გურამ დოჩანაშვილი 1961 წელი

Біографія

Гурам Дочанашвілі народився 26 березня 1939 року в Тбілісі. Батько майбутнього письменника Петре Дочанашвілі був лікарем, а мати Гульнара Емхварі - домогосподаркою. Гурам Дочанашвілі ріс у Тбілісі, на проспекті Руставелі, у кварталах Земелі, Сололакі та Вера.

Бабуся Мері (Паса) Кордзая, дідусь Сілован Емхварі (внучатий племінник Акакія Церетелі), бабуся з батькової сторони Ольга Гусєва оточили майбутнього письменника турботою та любов'ю. Під час навчання в університеті Гурам Дочанашвілі познайомився зі своєю майбутньою дружиною Наталією Сепіашвілі, з якою одружився в 1964 році.

1966 рік був особливим та важливим роком у житті письменника: 7 квітня народилася його перша дитина Кето, вийшла його перша книжка «Там, за горою». У 1968 році Гурама Дочанашвілі прийняли до Спілки письменників. 29 травня того ж року народився його молодший син Іраклі, який трагічно загинув у 1990 році. У ті важкі дні разом з ним були духовні наставники та найближчі друзі, що по-особливому зблизило його з Богом та Церквою, і Господь незабаром послав йому ту, хто приніс радість у його життя. «Дідусь божевільний, бо він божеволіє від мене», - каже його внучка Тінатін Чкуаселі.

Перші оповідання Гурама Дочанашвілі були опубліковані в 1961 році в журналі «Ціскарі». Письменник є лауреатом літературної премії «Саба» у номінації «За особливий внесок у розвиток літератури». 17 грудня 2010 року відбулася презентація останнього твору Гурама Дочанашвілі, автобіографічного роману, під назвою «Що пам'ятаю найбільше та згадую більш за все». Роман висвітлює дитинство та юність Гурама Дочанашвілі. Письменник працював над книгою протягом трьох-четирьох років. У презентації взяв участь тодішній міський голова Тбілісі Гігі უгулава, який привітав грузинський народ із народженням нової книги. Композитор Важа Азарашвілі також привітав письменника з презентацією твору.

Освіта

У 1946 році майбутнього письменника віддали на навчання до першої юнацької школи. Його однокласниками та найближчими друзями були Мераб Костава, Звіад Гамсахурдія, Джондо Метревелі, Анатолій Мікадзе, Вова

სი მეგობრები იყვნენ: მერაბ კოსტავა, ზვიად გამსახურდია, ჯონდო მეტრეველი, ანატოლი მიქაელი, ვოვა სიხარულიძე, თამაზ გუნდუმა, თემურ ცერცვაძე, გურამ სხირტლაძე და სხვ. 1956 წელს სუკ-მა გურამ დოჩანაშვილს ბრალად ნაუკენა ანტისაბჭოთა პროპაგანდა, ხოლო სასამართლომ სამნელიანი პატიორობა მისაჯა, თუმცა შემდგომ პირობითი სასჯელით შეუცვალეს.

1957 წელს ექსტერნად დაამთავრა 61-ე საშუალო სკოლა და მუსიკალური სასწავლებელი (ვიოლინოს კლასი). იმავე წელს ჩაირიცხა თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, ისტორიის ფაკულტეტზე და აქტიურად მონაწილეობდა არქეოლოგიურ გათხრებში. უკრავდა უნივერსიტეტის ორკესტრში. 1962 წელს დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

პროფესიული გამოცდილება

1962-1975 წლებში გურამ დოჩანაშვილი ივანე ჯავახიშვილის სახელის ისტორიის, არქეოლოგიის და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის არქეოლოგიური განყოფილების უმცროსი მეცნიერით თანამშრომელი იყო. ამ პერიოდში მერალი მონაწილეობდა ქვეს ხანის 30-მდე ძეგლის შესწავლაში. 1975-1985 წლებში უკრალ „მნათობის“ პროზის განყოფილების გამგე იყო, მეთაურობდა პროზის სექციას მნერალთა კავშირში. 1985 წლიდან დღემდე კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ მთავარი რედაქტორია.

გამოცემული წიგნები

„მთის გადაღმა“. მოთხრობები. თბ., „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1966.
„ნაბიჯი“. მოთხრობები. თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1969.
„ათასი წერილი მანიანი“. თბ., „ნაკადული“, 1972.
„მხიარული ბორცვი“. მოთხრობები. თბ., „ნაკადული“, 1971.
„სამოსელი პირველი“. რომანი. ნ. 1. თბ., „ნაკადული“, 1975.
„სამოსელი პირველი“. რომანი. ნ. 2. თბ., „ნაკადული“, 1978.
„სამოსელი პირველი“. რომანი. ნ. 3. თბ., „მერანი“, 1980.
„სამოსელი პირველი“. რომანი. ნ. 4. თბ., „საბჭოთა საქართველო“ 1990.
„საქმე“. მოთხრობები. თბ., „მერანი“, 1974.
მოთხრობები. თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1976.
„ყველაზე კარგი პაპა“. ზღაპარი უმცროსი სასკოლო ასაკის ბავშვთათვის. თბ., საქ. კპც-ს გამ-ბა, 1976.
„განმსდგომი შუაკაცი“. მოთხრობები. თბ., „ნაკადული“, 1983.
„სამოსელი პირველი“. რომანი. მე-2 გამოც. თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1982.
ორი მოთხრობა. თბ., „მერანი“, 1984.
„ბაქანი“. მოთხრობები. თბ., „მერანი“, 1988.
ოთხი მოთხრობა. თბ., „მერანი“. 1991.
მოთხრობები. მე-2 გამოც. თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1987.
„კაცი, რომელსაც ლიტერატურა ძლიერ უყვარდა“. მოთხრობები. თბ., „საარი“, 2001.
ხუთი მოთხრობა. თბ., „საარი“, 2002.
„ძმისავ“. მოთხრობა. თბ., „მარსი“, 2002.
„ვატერ(პო)ლო ანუ აღდგენითი სამუშაოები“. ფანტასტიკური მოთხრობა. თბ., „საარი“, 2002.
„მხოლოდ ერთი კაცი“, მოთხრობები. თბ., „მარსი“, 2002.
„სამოსელი პირველი“. რომანი. თბ., „საარი“, 2002.
„დაექებდა: ერთგვარი მოთხრობა, ალაგ დეტექტივიცი“. თბ., „მარსი“, 2002
„ძნელი“. მოთხრობები. თბ., „მარსი“, 2002.

Сіхарулідзе, Тамаз გუნჯუა, Темур Церцвадзе, Гурам Схірпладзе та інші. У 1956 році КДБ звинуватив Гурама Дочанашвілі в антирадянській пропаганді, і суд засудив його до трьох років ув'язнення, хоча згодом вирок замінили на умовне покарання.

У 1957 році Дочанашвілі екстерном закінчив 61-у середню і водночас музичну школи (клас скрипки). Того ж року його зарахували до Державного університету ім. Іване Джавахішвілі на історичний факультет; він брав активну участь в археологічних розкопках, грав в університетському оркестрі. У 1962 році Гурам закінчив Тбіліський державний університет.

Професійний досвід

У 1962-1975 рр. Гурам Дочанашвілі працював молодшим науковим співробітником археологічного відділу Інституту історії, археології та етнографії імені Івана Джавахішвілі. У цей період письменник брав участь у дослідженнях близько 30 пам'яток кам'яного віку. У 1975-1985 рр він керував відділом прози журналу «Мнатобі», а також очолював секцію прози при Спілці письменників. З 1985 року по теперішній час він є головним редактором кіностудії «Грузинський фільм».

Видані книги

«Там, за горою». Оповідання. Тб., «Література та мистецтво», 1966.
«Крок». Оповідання. Тб., «Радянська Грузія», 1969.
«Тисяча дрібниць». Тб., «Накадулі» (перекл. Джерело), 1972.
«Веселій пагорб». Оповідання. Тб., «Накадулі» (перекл. Джерело), 1971.
«Вбрання перше». Роман. кн. 1. Тб., «Накадулі» (перекл. Джерело), 1975.
«Вбрання перше». Роман. кн. 2. Тб., «Накадулі» (перекл. Джерело), 1978.
«Вбрання перше». Роман. кн. 3. Тб., «Мерані», 1980.
«Вбрання перше». Роман. кн. 4. Тб., «Радянська Грузія» 1990.
«Справа». Оповідання. Тб., «Мерані», 1974.
Оповідання. Тб., «Радянська Грузія», 1976.
«Найкращий дідусь». Казка для молодшого шкільного віку. Тб., Видавництво Груз. ЦКП, 1976.
«Сторонній посередник». Оповідання. Тб., «Накадулі» (перекл. Джерело), 1983.
«Вбрання перше». Роман. 2-е видавництво. Тб., «Радянська Грузія», 1982.
Два оповідання. Тб., «Мерані», 1984.
«Перон». Оповідання. Тб., «Мерані», 1988.
Чотири оповідання. Тб., «Мерані». 1991.
Оповідання. 2-е видавництво. Тб., «Радянська Грузія», 1987.
«Людина, яка дуже любила літературу». Оповідання. Тб., Видавництво «Саарі», 2001.
П'ять оповідань. Тб., Видавництво «Саарі», 2002.
«Братовій». Оповідання. Тб., «Марс», 2002.
«Ватер(по)ло або відновлювальні роботи». Фантастичне оповідання. Тб., «Саарі», 2002.
«Тільки одна людина», Оповідання, Тб., «Марс», 2002.

„ხორუმი ქართული ცეკვაა“. პიესა. თბ., „მარსი“, 2003.
„ლოდი ნასაყდრალი“, რომანი. თბ., „მარსი“. 2002.
„ისედაც დასავლეთელები ომარა და გივია და პლანეტა ჰო-
ლივუდი.“ ახალი რომანი, „აისი“, 2005.
„იქამდე“. მოთხრობები. თბ., „ნაკადული“, 1991.
„კუჭურაძები“. ოთხი მოთხრობა. თბ., „ლამარელა“, 2005.
თხზულებები. ოთხომეული. თბ., 2003.
„Песня без слов.“ Рассказы. Тб., „Мерани“. 1983.
„რაც უფრო მახსოვს, და მეტად მაგონდება“, თბილისი,
2010.

«Вірання перше». Роман. Тб., Видавництво «Саарі», 2002.
«У пошуках: однайменне оповідання, деїнде детектив.»
Тб., «Марс», 2002
«Складний». Оповідання. Тб., «Марс», 2002.
«Хорумі – грузинський танок». П'єса. Тб., «Марс», 2003.
«Камінь церковний», Роман. Тб., «Марс». 2002.
«Люди Заходу - Омара і Гівіа та планета Голівуд». Новий
роман, «Айсі», 2005.
«До того». Оповідання. Тб., „Накадулі“, 1991.
«Кежерадзе». Чотири оповідання. Тб., «Лашарела», 2005.
Твори. Чотиритомник. Тб., 2003.
«Пісня без слів.» Оповідання. Тб., «Мерані». 1983.
«Що пам'ятаю найбільше та згадую більш за все», Тбілісі,
2010.



გურამ დოჩანაშვილი
Гурам Дочанашвили

შიათურის მანგანუმი და აკაკი წერეთელი ЧІАТУРСЬКИЙ МАРГАНЕЦЬ ТА АКАКІ ЦЕРЕТЕЛІ

ქვემოთ მოყვანილია მსოლფიოში ერთ-ერთი ცნობილი ქართული ბრძნების, „ჭიათურია მანგანუმი“ ისტორია და გამოჩენილი ქართველი მწერლის, აკაკი წერეთლის, როლი მისი აღმოჩენის საქმეში.

XIX საუკუნის 60-იან წლებში რუსეთის იმპერატორის, ალექსანდრე II-ის (1855–1881), მიერ ჩატარებულმა ეკონო-მიკურმა თუ სოციალურმა რეფორმებმა მრავალი დადებითი შედეგი გამოიღო. საგლეხო რეფორმამ ფეოდალურ-ბატონიური მუზეუმის ნერევა გამოიწვია, რამაც, თავის მხრივ, რუსეთის იმპერიაში, კერძოდ კი საქართველოში, კაპიტალისტურ ურთიერთობათა განვითარება დააჩქარა. ვითარდებოდა მრეწველობა, შეიქმნა მრავალი სავაჭრო ცენტრი, აშენდა რეინიგზები. საქართველოს ამ განვითარებაში მნიშვნელოვანი როლი ეკავა სამთამადნო მრეწველობას, რომლის ცენტრად ჭიათურა იქცა.

XIX საუკუნის 80-იანი წლებიდან უნინდელი არგვეთის საერისთავო ცნობილი გახდა, როგორც მანგანუმის საბადოს მდიდარი კერძო. ყველაფერი კი 1845 წელს დაიწყო, როდესაც რუსულ „სამთა უზრუნველში“ ჭიათურის მანგანუმის შესახებ პირველი სტატია დაბეჭდა. ჭიათურის მანგანუმის მცნო-ერული შესწავლის ფუძემდებლად ითვლება ცნობილი გე-რმანელი გეოლოგი, აკადემიკოსი ჰერმან აბისი. 1846 წელს აბისი, რომელიც კავკასიის გეოლოგიურ შესწავლას ანარმო-ებდა, ადგილზე გაეცნო მანგანუმის საბადოს და ამის თაო-ბაზე 1849 წელს მეფისნაცვლის კანცელარიას ნარჯდგინა მოხსენებითი ბარათი. 1858 წელს იმავე „სამთა უზრუნველში“ აბისმა ვრცელი გამოკვლევა გამოაქვეყნა ჭიათურის საბა-დოზე. გამოკვლევების მიუხედავად ბუნების ეს სიმდიდრე ხელუხლებელი რჩებოდა, ვიდრე აკაკი წერეთლის უშუალო ინიციატივითა და ხელმძღვანელობით არ დაწყყო ჭიათუ-რის მანგანუმის საბადოს გეოლოგიური გამოკვლევა და შე-მდეგ უკვე მადნის დამუშავება. 1872 წელს, აკაკის უშუალო თხოვნით, ჭიათურის საბადო შეისწავლა მისმა ახლო მეგო-ბარმა, გეოლოგმა სპირიდონ სიმონოვიჩმა (ნარმოშობით სერბ სიმონოვიჩს გეოლოგიის დოქტორის ხარისხი ჰქონდა მოპოვებული). მისი მოხსენების საფუძლველზე კავკასიის სამთო სამართველომ ჭიათურაში მიავლინა სხვა სპეცია-ლისტებიც, რომლებმაც საბადო დეტალურად შეისწავლეს და შედეგებიც გამოაქვეყნება. უცხოელების დაინტერესების მიზნით წერეთელი სიმონოვიჩმან ერთად ჭიათურის საბა-დოს შესახებ ბრომურა შეადგინა და პეტერბურგში გამოსცა ინგლისურ, ფრანგულ,

გერმანულ და რუსულ ენებზე. მადნის მოპოვება, მისი ხელსაყრელი ბუნებრივი განლაგების გამო, შესაძლებე-ლი იყო რთული ტექნიკის გარეშე. 1879 წელს მადნის მო-პოვების დაწყებამ განაპირობა ჭიათურის სახელით ცნო-ბილი დასახლების აშენება, რომელიც მრეწველობის ამ დარგის განვითარებასთან ერთად იზრდებოდა, ქალაქი კი მხოლოდ 1921 წელს გამოცხადდა. შეიძლება ითქვას, რომ მადნის მოპოვების ისტორია თვით ქალაქის ისტორია-კაა. „იქ, სადაც დღეს არც გზაა და არც კალი, რინიგზა მოვა, ეს უდაბნო, ჭიათურა, გაშენდება“, – წერდა აკაკი. როგორც ითქვა, მადნის დამუშავება 1879 წელს დაიწყო, როდესაც ჭიათურაში ჩამოვიდნენ კრუპის ქარხნის, აგრეთ-ვე ვესტფალიაში რეინის მაღაროების Gute Hoffnung-ისა და პეტერბურგის სავაჭრო სახლის „ვახტერისა და კომპანიის“ წარმომადგენლები და იმავე წელს ამოიღეს 54 ათასი ფუთი მანგანუმი. მანგანუმის დამუშავებაში აგრეთვე ჩართული იყვნენ ადგილობრივი მენარმებებიც, მაგალითად, მანგანუ-მის მომპოვებელი საზოგადოება „იშერეთი“, რომელშიც შე

Нижче ми розповімо історію про один із відомих у світі грузинських брендів - Чіатурський марганець, а також про роль у його відкритті видатного грузинського письменника Акакі Церетелі.



აკაკი წერეთელი
Akaki Cereteli

Економіко-соціальні реформи, проведені російським імператором Олександром II (1855-1881) у 60-х роках XIX століття, принесли багато позитивних результатів. Селянська реформа спричинила крах феодально-рабовласницької економіки, що у свою чергу прискорило розвиток капіталістичних відносин у Російській імперії, зокрема у Грузії. Розвивалася промисловість, було створено багато торгових центрів, збудували залізниці. При цьому Грузія відігравала важливу роль у розвитку гірничодобувної промисловості, центром якої стала місцевість Чіатура.

З 80-х років XIX століття колишні еріставські землі Аргveti стали відомими завдяки родовищам, **багатих на марганцеві руди**. Все почалося у 1845 році, коли в російському «Гірничому журналі» була опублікована перша стаття про чіатурський марганець. Відомий німецький геолог, академік Герман Абіх вважається основоположником наукового дослідження чіатурського марганцю. У 1846 році Абіх, який проводив геологічне дослідження Кавказу, на місці ознайомився з марганцевим родовищем і у 1849 році подав про нього доповідь до канцелярії намісника. У 1858 році у тому ж «Гірничому журналі» Абіх опублікував докладне дослідження про чіатурське родовище. Незважаючи на всі дослідження, це



დიოდნენ მრეწველები: ჩუბინიძე, მოსეშვილი, გამურელიძე და სხვები. მანგანუმის ამოლება სდებოდა ძირითადად შორაპნის მაზრაში, მდინარე ყვირილის ორივე ნაპირზე, 126,5 კვ. კილომეტრის ფართობზე. ცენტრი იყო სოფელი ჭიათურა. მთლიანად მანგანუმის მოპოვების აუზი, გარდა ჭიათურისა, კიდევ რვა სოფლისაგან შედგებოდა: რგანი, თაბაჩები, მღვიმევი, დარკვეთი, პერვისი, შეკრუთი და იოხევისი. ჭიათურის მანგანუმის 54 ტონა, რომელიც პირველად იქნა გატანილი მსოფლიო ბაზარზე, გამოიჩინა მაღალი ხარისხით და დიდი ინტერესი გამოიწვია ისეთ ინდუსტრიულ ქვეყნებში, როგორიცაა ინგლისი, აშშ, ბელგია, გერმანია და საფრანგეთი. 1889 წელს მოპოვებულ იქნა 3686 ფუთი (60376,68 კგ.); 1890 წ. - 10 468 ფუთი (171465,84 კგ.); 1900 წ. - 40 363 ფუთი (661145,94 კგ.).

ამრიგად 21 ნოემბრი მანგანუმის მოპოვება 748-ჯერ გაიზარდა. XIX საუკუნის მიურულისთვის დიდი მასშტაბით გაჟეონდათ მადანი სამრეწველო ფირმებს: „შუტც და ციმერმანს“, პანასიეს, ძმებ ოგანეზოვებს, გ. ემერიკს; ადგილობრივ მრეწველთაგან პ. ნულუკიძეს. აგრეთვე მანგანუმის მოპოვებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშოდნენ ინგლისური ფირმები: „გარდნერი“, „კიტელი და კომპანია“, გერმანული ფირმა „შალკე“. 1900 წელს ფრანგულმა ანონიმურმა საზოგადოებამ სოფელ დარკვეთში დაიწყო გამამდიდრებელი ქარნინის აგება. 1914 წლამდე ჭიათურის მადნის უმსხვილესი იმპორტიორი გერმანია იყო, რომელზეც მოდიოდა მთელი ექსპორტის 43%, ინგლისზე - 23%, ბელგიაზე - 14%, აშშ-ზე 6%, საფრანგეთზე - 5%. აღსანიშნავია, რომ XIX საუკუნის 90-იანი წლების მიურულსა და 1900-იანი წლების დასაწყისში მანგანუმის ხევდრითმა ნილმა მსოფლიო ექსპორტში 50% მიაღწია, რაც რუსეთში ამოღებული მადნის 75% შეადგენდა. დანარჩენი 25% მოდიოდა ურალზე, დასავლეთ ციმბირსა და სხვა რაიონებზე. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამ გამოიწვია მადნის ექსპორტის შენეცვეტა გერმანიაში, იმავე წელს დარდანელის სრუტის დაკეტვამ კი - სხვა ქვეყნებში. ექსპორტის შემცირება აგრეთვე გამოწვეული იყო რუსეთში სამოქალაქო ომის დაწყებითა და საქართველოს ხელისუფლებაში მენევიური მთავრობის მოსვლით. ამ ტენდენციის უმთავრესი გამოწვევი მიზეზი კი ალბათ ინდოეთში, ბრაზილიასა და საბერეთ აფრიკაში მანგანუმის ახალი საბადოების ექსპლუატაცია იყო. მაგალითად, თუ 1900 წელს მსოფლიოში

багатство природи залишалося недоторканим, доки за безпосередньою ініціативою та керівництвом Акакі Церетелі не розпочалася геологічна розвідка чіатурського марганцевого родовища, а потім і обробка руди. У 1872 р., за проханням Церетелі, чіатурське родовище вивчав його близький друг, геолог Спиридон Симонович (серб за походженням, Симонович мав звання доктора геологічних наук). На підставі його доповіді, Кавказьке گречче управління направив інших фахівців до Чіатури, які детально вивчили родовище та опублікували результати дослідження.

Для зацікавлення іноземців Церетелі разом із Симоновичем склали брошуру про чіатурське родовище та видали її в Петербурзі англійською, французькою, німецькою та російською мовами. Видобуток руди виявився можливим без складної техніки завдяки зручному природному розташуванню. Початок видобутку руди у 1879 р. зумовив розбудування поселення під відомою назвою Чіатура, яке розросталося разом із промисловістю, а містом було проголошено тільки у 1921 році. Можна сказати, що історія видобутку руди - це також історія самого міста. «Туди, де сьогодні немає ні дороги ні сліду, приайде запізніця, ця пустеля, Чіатура, буде забудована», - написав Акакі. Як було сказано, переробка руди розпочалася у 1879 році, коли до Чіатури прибули представники заводу Круппа, вестфальських залізорудних шахт Gute Hoffnung, а також петербурзького торгового дому «Вахтер і компанія», і у тому ж році видобули 54 000 футів марганцю. Місцеві підприємці також були залучені до переробки марганцю, як, наприклад, марганцевидобувне товариство «Імереті», до якої входили підприємці: Чубінідзе, Мосешвілі, Гамкрелідзе та інші. Марганець видобувався в основному в Шорапанському районі, на обох берегах річки Квіріла, площа видобутку становила 126,5 кв. км. Центром було село Чіатура. Весь басейн для видобутку марганцю, крім Чіатура, складався ще з восьми сіл: Ргани, Табачебі, Мгвімеві, Даркветі, Перевісі, Шукруті та Ітхвісі. 54 тони чіатурського марганцю, вперше експортованого на світовий ринок, вирізнявся високою якістю та викликав великий інтерес у таких промислово розвинених країнах, як Англія, США, Бельгія, Німеччина та Франція. У 1889 р. було видобуто 3686 футів (60376,68 кг); 1890 р. - 10 468 футів (171465,84 кг); 1900 р. - 40 363 футів (661145,94 кг). Так, за 21 рік (1879–1900) виробництво марганцю збільшилось у 748 разів.



მანგანუმის მოპოვებაში საქართველოს ნილი 54,4% იყო, 1917 წელს ბოლშევიკების ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ პროცენტული მაჩვენებელი საგრძნობლად შემცირდა და 1925 წლისთვის მხოლოდ 18,8% უდრიდა. მდგრადარება ნანილიბრივ მხოლოდ 1930 წელს შეიცვალა (28,6%). საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანმოკლე პერიოდში (1918–1921), კერძოდ კი 1920 წლის ივნისში ჩამოყალიბდა მანგანუმის მადინის საექსპორტო საზოგადოება „ჩემო“, რომელმაც ადგილობრივი სააჯეციო საზოგადოებები გააქრითანა. 1925 წელს „ჩემომ“ შეწყვიტა არსებობა და 12 ივნისს მანგანუმის საბაზოს კონცესია გადაეცა ამერიკულ ფირმა „ჰარიმანს“.

სამუშაო პირობები

ମୁଖ୍ୟେତ୍ରାବାଦ ମାନ୍ଦିନି ମରପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଥରଦିଲା ଫୀଜାଟୁରିସ୍ ମାନ୍ଦା-
ନ୍ଯୁମିଳି ମର୍ଗନ୍ତ୍ଵେଲାନାଶି ତ୍ରୈକ୍ରିନିଗୋଟି ଡାନ୍ତେରଗ୍ରା ମେତ୍ରାବାଦ ଡାଲାଲ ଡନ୍-
ନ୍ତେଥୀ ଇଦିଗୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠବାନୀମାତ୍ରାଙ୍କ, ଏହି ଉପାନ୍ତି ସାଙ୍ଗରତ୍ଵେଲାଲେ ଗ୍ରାନ୍ତ-ଗ୍ରାନ୍ତ
ପ୍ରେଲାଟ୍ରେ ରାମରନ୍ଧରନ୍ଦିଲ ସାମର୍ଗନ୍ତ୍ଵେଲାର ଅଧିଗୋପାଦ ଯୁଧ ମହିନ୍ଦିନ୍ଦ୍ର-
ଲୋ ମାନ୍ଦାନ୍ଧିମିଳି ନାରମରନ୍ଧବା ଫର୍ଦି ନେବି ଗାନ୍ଧାରାଲାନାଶି କ୍ଷମତା

До кінця XIX століття у великих масштабах руди вивозилися промисловими фірмами, такими як: «Шутц і Цимерман», Панасьє, брати Оганезови, Г. Емерік, місцевим промисловцем П.Цулукідзе. Англійські фірми, такі як «Gardner», «Kittel & Company», німецька фірма «Schalke» також відіграли важливу роль у видобутку марганцю. У 1900 році французьке анонімне товариство почало будувати збагачувальний завод у селі Дарквєті. До 1914 р. Німеччина була найбільшим імпортером чатурських руд, що становило 43% загального експорту, 23% - Англія, 14% - Бельгія, 6% - США, 5% - Франція. Відносимо, що наприкінці 90-х років XIX

століття та на початку 1900-х років відносна частка марганцю у світовому експорті досягла 50%, що становило 75% видобутої руди в Росії. Решта 25% припадала на Урал, Західний Сибір та інші райони. Початок Першої світової війни привів до припинення експорту руди до Німеччини та закриття протоки Дарданелли - до інших країн. Зниження експорту було спричинене також спалахом громадянської війни у Росії та приходом меншовицького уряду в Грузію. Основною причиною цієї тенденції, ймовірно, була експлуатація нових родовищ марганцю в Індії, Бразилії та Південній Африці. Наприклад, якщо у 1900 р. частка Грузії у виробництві марганцю у світі становила 54,4%, то після приходу більшовиків до влади у 1917 р. відсоток різко впав, а на 1925 р. він становив лише 18,8%. Ситуація змінилася лише частково у 1930 р. (28,6%). За короткий період незалежності Грузії (1918-1921 рр.), зокрема в червні 1920 р., було створено експортну компанію марганцевої руди «Чемо», яка об'єднала місцеві акціонерні товариства.

У 1925 році «Чемо» припинила своє існування, а 12 червня концесія марганцевого родовища була передана американській фірмі «Harriman». В Чатурі, окрім марганцю, також добували кварцовий пісок, який є найкращим матеріалом для будівництва. У серпні 1928 р. було засновано трест «Чатурманганумі» (Чатурмарганець). Швидкий розвиток металургії у Радянському Союзі і збільшення експорту докорінно змінили марганцеве господарство Чатури, що вимагало нового технічного обладнання. Були побудовані нові гірничорудні комплекси. У 1933 році був введений в експлуатацію Зестафонський завод ферросплавів, що ще більше збільшило попит на марганцеву руду. У 1935 р. для розширення робіт з буріння та вибухів у Чатури завезли електробури «Сіменсшукерт». У період після Першої світової війни, разом зі зниженням видобутку марганцевої руди, значно погіршилася і її якість. Наприклад, якщо в 1934 р. якість руди становила 43,5%, у 1946 р. показник знизився до 33,3%, а в 1955 р. - до 29,7%. Відповідно вихід високоякісних концентратів зменшився з 36,1% до 19,4%. Разом із тим, кількість марганцю на світовому ринку значно перевищила його попит, що різко посилило конкуренцію між країнами. Широколійна запізняця, запущена у 1949 році і введена в експлуатацію у 1957 році, використовувалась як для вантажних, так і пасажирських перевезень. Інфраструктура також поступово налагодилася, зокрема, у 1954 р. під керівництвом чатурського конструктора Г.Панцулай була побудована перша канатна дорога (варто відзначити, що за його безпосередньої участі були спроектовані канатки Мтацмінда, Дідубе, Боржомі, Абастумані та Сігулді (Латвія)).

რულ ხასიათს ატარებდა, ამასთანავე ზოგი საწარმო წმინდა მანუფაქტურული ტიპისა იყო. მაღნის ამოღების ზრდასთან ერთად მატულობდა მუშათა რაოდენობა: 1880 წელს – 217; 1896 წ. – 1704; 1900 წ. – 3702 მუშა. მუშათა მდგომარეობა უაღრესად მძიმე იყო. უცხოელი მომპოვებელნი სრულიად არ ზრუნავდნენ მათვის საბინა პირობების შექმნაზე. მუშები უმთავრესად ბარაკებსა და ფაცხებში ცხოვრობდნენ. მოგვანებით ამენდა ყაზარმები, სადაც ერთოთაში (ვენტილაციის გარეშე) 15–20 მუშა ცხოვრობდა. მუშები იწვენენ დაფლეთილ ლოგინებში ხის საერთო საწოლებზე, ხოლო სახურავების უვარგისობის გამო ყაზარმებში წვიმა ჩამოდიოდა. ასევე ძალიან ცუდი იყო მუშათა საწარმო პირობები. მუშებს ყოველ წელში საფრთხე ემუქრებოდათ გვირაბების მოსალოდნელი ჩამონგრევის გამო. მაღაროებში ძირითადად ხმარობდნენ წერაქვასა და ნიჩაბს. მაღნის გამოტანა ხდებოდა ურიკებით, ანდა რონოდებით, რომლებიც მოძრაობაში მოჰყავდათ მუშებს ან ცხენს. 1895 წლამდე, ჭიათურის რკინიგზის შტოს გაყვანამდე, მაღნის გადაზიდვა რკინიგზის უახლოეს შორაპნის სადგურამდე საჭაპანო და საპალე ტრანსპორტით ხდებოდა.

მუშების დიდი ნაწილი ნაწილი ნაწილი გადასახლის ცხოვრობდა, ბინის ქირა კი ძალიან დვირი იყო და ზოგჯერ მუშის ხელფასის 2/5 აღემატებოდა. აღსანიშნავია, რომ მუშათა შრომის ანაზღაურება თანდათან მცირდებოდა. მრეწველები რკინიგზის მაღალი ტარიფის გამო ხარჯების ანაზღაურების მიზნით ამცირებდნენ მუშათა ხელფასს. 1909 წლისთვის მნგრეველების ხელფასი 1 მანეთისა და 35 კაპიკს შეადგენდა, ხოლო მზიდავებისა – 1 მანეთისა და 20 კაპიკს, გადამეჩვლების ხელფასი იყო 50–80 კაპიკი. მდგომარეობას ისიც ართულებდა, რომ ხშირად მუშას სხვადასხვა გადასახლის გამო ხელფასის 20–40% მრეწველისთვის უნდა დაეტოვებინა. დაბოლოს, აღსანიშნავია ისიც, რომ XIX საუკუნის 70-იანი წლებიდან საქართველოს მრეწველობაში ფეხი მოიკიდა მუშათა ექსპლუატაციის ისეთმა მძიმე ფორმამ, როგორიც იყო ე.წ. „საწარმო სისტემა“. მუშები იძულებული იყვნენ დამატებითი საათები ემუშავთ და არსებული ცნობების მიხედვით ჭიათურის მრეწველობაში სამუშაოდღე 16–18 საათს გრძელდებოდა. ამრიგად, დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ჭიათურის მანგანუმის მოპოვების წამოწყება, ზოგადად, XIX საუკუნის ბოლო ათწლეულების რუსეთის იმპერიაში, კერძოდ კი საქართველოში, ეკონომიკური პროგრესის ლოგიკური შედევგი იყო. მეორე მხრივ, რუსეთის ინდუსტრიული ჩამორჩენილობა მის მეტად მოუხერხებელ სახელმწიფოებრივ ბიუროკრატიულ აპარატთან ერთად არ იძლეოდა ახლად აღმოჩენილი ჭიათურის მანგანუმის სწრაფად და ეფექტიანად დამუშავების საშუალებას. შედეგად, უცხოელი მრეწველების ხელში ჩავარდნილი ჭიათურის მანგანუმის ფასის ხელოვნურად დაწევა მათი ერთმანეთიან შეთანხმების საფუძველზე მოხდა.

Робочі умови

Незважаючи на приріст видобутку руди, впровадження техніки у виробництво чіатурського марганцю залишилося на дуже низькому рівні. Відповідно, цей район Грузії вважався одним із найбільш відстаючих промислових об'єктів. Виробництво марганцю вже давно носило кустарний характер, деякі підприємства мали виробництво виключно мануфактурного типу. Зі зростанням видобутку руди зростала і кількість робітників: у 1880 р. - 217; 1896 р. - 1704; 1900 р. - 3702 чоловік. Стан робітників був надзвичайно важким. Іноземні видобувачі зовсім не піклувалися про створення для них відповідних житлових умов. Робітники жили переважно в бараках і халупах. Пізніше побудували казарми, де проживало 15-20 чоловік в одній кімнаті (без вентиляції). Робітники лежали на розірваних постілях на загальних дерев'яних ліжках, а через неякісний дах у казарму капав дощ. Умови праці теж були дуже поганими. Робітникам щохвилини загрожувала небезпека через обвал тунелю. У шахтах в основному використовували кирку та лопату. Руду перевозили візками, або вагонетками, які тягнули робітники чи коні. До 1895 року, до проведення залізничної гілки в Чіатурі, руду перевозили на найближчу залізничну станцію Шорапані гужовим та в'ючним транспортом. Більшість робітників проживали в орендованих квартирах, орендна плата була дуже високою і часом перевищувала 2/5 заробітної плати. Варто зазначити, що оплата праці робітників поступово знижувалася. Через високі тарифи на залізниці промисловці знижували заробітну плату для компенсації витрат.

На 1909 р. зарплата забійників становила 1 рубль і 35 копійок, перевізників - 1 рубль і 20 копійок, сортувальників - 50-80 копійок. Ситуацію ускладнювало ще й те, що частіше робітникам доводилося залишати роботодавцеві 20-40% заробітної плати через різні податки. Врешті-решт слід зауважити, що з семидесятих років XIX століття така важка форма експлуатації праці робітників, якою була т.з. «відрядна форма оплати праці», стала звичним явищем у грузинській промисловості. Люди повинні були працювати додаткові години, а за наявними даними, робочий день на виробництві Чіатурі тривав 16-18 годин. Таким чином, можна зробити висновок, що початок видобутку марганцю в Чіатурі, загалом був логічним результатом економічного прогресу останніх десятиліть XIX століття у Російській імперії і зокрема у Грузії. З іншого боку, промислові відсталість Росії разом із незграбним державним бюрократичним апаратом не дозволяли швидко та ефективно обробляти нововиявлені чіатурські марганцеві родовища. У результаті ціна на марганець, що потрапив у руки іноземних промисловців, була штучно знижена за взаємною згодою.

წყალტუბოს ტურისტული პოტენციალი КУРОРТИ ГРУЗІЇ: ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЦХАЛТУБО

ამ სტატიაში ჩვენ ვაგრძელებთ სერიას საქართველოს კურორტების შესახებ, რათა უკეთ გავაცნოთ მსოფლიოს ქვეყნის ტურისტული პოტენციალი.

წყალტუბო ცნობილი იყო ჯერ კიდევ მე-7-საუკუნეში, ხოლო მე-12-მე-13 სს

წყალტუბო, როგორც სამკურნალო პუნქტი, უკვე სარგებლობდა ფართო პოპულარობით. პირველი ცნობები წყალტუბოს სამკურნალო წყლების შესახებ ქვეყნდება 1782 წელს „პერლინის საუნდების მეტყველობაზოგადოების შრომების“ გამოცემებში. 1787 წელს რუს-

Ми продовжуємо серію статей про курорти Грузії, щоб краще познайомити світ з туристичним потенціалом країни.

Цхалтубо було відомим ще в 7-му столітті, а вже у 12-13 ст. ці місця користувались широкою популярністю в якості лікувального пункту. Перші згадки про лікувальні води Цхалтубо з'являються 1782 року в виданнях «Берлінського природознавчого товариства». У 1787 році російський академік П. С. Паллас обробив і видав німецькою мовою «Подорожні нотатки» І. Гюльденштейна про Цхалтубо, а у 1809



მა აკადემიკოსმა პ. ს. პალასიმ დაამუშავა და გერმანულ ენაზე გამოსცა იოჰან გიულდენშტედტის სამოგზაურო ჩანაწერების ხელნაწერები წყალტუბოს შესახებ. 1809 წელს გერმანულიდან რუსულად ითარგმნა ო. გიულდენშტედტის „სამოგზაურო უურნალი“, რის შედეგადაც რუსულ სამეცნიერო ლიტერატურაში გაჩნდა ცნობები წყალტუბოს მინერალური წყლის შესახებ. 1815 წელს ცნობილი ბუნებისმეტყველი იულიუს ფონ კლაპიოთი ბერლინში გერმანულ ენაზე

გამოცემულ ნაშრომში იძლევა წყალტუბოსა და მისი მინერალური წყლების დახასიათებას. 1897 წელს პროფესორ ალბერტ რილენბურგის

році вони були перекладені з німецької на російську мову, після чого в російській літературі з'являються замітки про мінеральні води Цхалтубо.

У 1815 році відомий учений-природознавець Юліус Фон Клапрот в Берліні видає німецькою мовою працю про Цхалтубо і характеристику його мінеральних вод. У 1897 році до енциклопедичного видання професора Алберта Йоленбурга були внесені деякі дані про корисні властивості мінеральних вод Цхалтубо. У 1898 році Г. Струве, після хімічного аналізу мінеральної води, зарахував її джерела до індиферентних.

У 1920 році джерела переходять у власність держави і

საენციულოპედიო გამოცემაში მოყვანილია ზოგიერთი მონაცემი წყალტუბოს მინერალური წყაროების სასიკეთო თვისებების შესახებ. 1898 წელს გ. სტრუვემ ქიმიკური ანალიზის საფუძველზე წყალტუბოს წყაროები მიაკუთხნა ინდიფერენტულ წყაროებს. 1920 წელს წყალტუბოს ტერიტორია გახდა სახელმწიფო საკუთრება და შეიძინა ბალნეოლოგიური კურორტის ფუნქცია. 1926 წლისთვის წყალტუბოს თემი შედგებოდა ორი სოფლისგან და მისი მოსახლეობა შეადგენდა 7528 ადამიანს, ხოლო ფართობი 104,3 კმ²-ს. კურორტის გაშენება 1926 წელს დაიწყო.

1931-32 წლებში ფართოდ გაიშალა კომპლექსური სამეცნიერო-კვლევითი და ჰიდროგეოლოგიური სამუშაოები, დაიწყო კურორტის ხელასალი განვითარება. 1931 წლის საქ. სსრ მთავრობის დადგენილებით, წყალტუბო კურორტად და ბალნეორტადის ცენტრად გამოცხადდა. 80-იანი წლების ბოლოს წყალტუბო იყო ყველაზე პოპულარული ტურისტული მიმართულება მთელს საბჭოთა კავშირში. წყალტუბოში სულ 5,800 სანტილი იყო. მოძრაობდნენ პირდაპირი მატარებლები მოსაკვი-წყალტუბო და ბრესტი-კიევი-წყალტუბო. 1930-იანი წლებიდან წყალტუბოს საკურორტო ქალაქად განვითარებას ხელი შეუწყო აქ არსებულმა ბუნებრივმა სამურნალო წყლებმა. კურორტი გაშენდა წყლის საბადოების გარშემო და საბჭოთა კავშირში დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. სრული დატვირთვით მუშაობისას წყალტუბო წელიწადში 160.000 დამსვენებელს მასპინძლობდა.

წყალტუბოს თერმული წყალი დაბალი მინერალიზაციისა, მაგრამ ბუნებრივად მაღალი ტემპერატურის, რომელიც რადიუმის ემანაციისა და აზოტის აირის შემცველობის გამო, რთულ კომბინირებულ წყლებს – თერმულ-აიროვან რადიაქტიულ წყლებს განეკუთვნება. წყლის აბაზნები გამოიყენება სხვადასხვა დაავადებებთან სამკურნალოდ, ხოლო მკურნალობის ნარჩატებამ განაპირობა ნარსულში დიდი ინტერესი წყალტუბოს მიმართ და მისი როგორც კურორტის და შემდგომ როგორც ქალაქის ჩამოყალიბება.

წყალტუბო - ცივი ტბა
ცკალტუბი - ხილონ ტბი



отримують функцію бальнеологічного курорту. У 1926 році район Цхалтубо займав територію 104,3 км², до нього відносились два села, а населення складало 7528 осіб.

Розвиток курорту почався в 1926 році. У 1931-32 роках були проведенні широкомасштабні науково-дослідницькі та гідрогеологічні дослідження, знову розпочали розбудову курорту. 1931 р. указом уряду Грузинської РСР Цхалтубо було оголошено курортом та бальнеологічним центром. Наприкінці 80-х рр. він став найпопулярнішим туристичним напрямком у всьому Радянському Союзі. Курорт був розрахований на 5800 місць. Курсували прямі поїзди «Москва-Цхалтубо» та «Брест-Київ-Цхалтубо». З 1930-х рр. природні цілющі води сприяли розвитку Цхалтубо в якості курортного міста, яке було побудоване навколо водойм і користувалося великою популярністю у Радянському Союзі. Працюючи на повну потужність, Цхалтубо приймало 160 000 відвідувачів на рік.

Термальна вода Цхалтубо має низьку мінералізацію, але природно високу температуру. Через виділення радію та вміст газу азоту вона належить до складних комбінованих вод - термально-газово-радіоактивних. Водні бани використовуються задля подолання різних захворювань, а успіх лікування у минулому викликав велику зацікавленість Цхалтубо та став поштовхом для його становлення як курорту, а згодом як міста. Географічне положення Цхалтубо та чинний природний ландшафт були правильно застосовані в плануванні міста. У низинній частині, де виходять

радонові води, були побудовані курортний парк та банні комплекси, а готелі та санаторії розташувались на пагорбах навколо парку. Місто оточене чайними плантаціями, що надає Цхалтубо особливого вигляду. На околицях міста є багато карстових печер, які використовувались як для туризму, так і для лікування. Адже курорт мав не тільки сезонний попит, він приймав постійний потік туристів протягом року. Наразі відбувається міграція населення у великі міста, хоча на їхнє місце незабаром пере-





წყალტუბოს გეოგრაფიული მდებარეობა და არსებული ბუნებრივი რელიეფი შესანიშნავად იქნა გამოყენებული ქალაქის დაგეგმარებისას. დაბლობ ნანიშნი, იქ სადაც რადონული წყლები ამოდის, გაშენებული იქნა კურორტის პარკი და სააბაზანო კომპლექსები. ხოლო სასტუმროები და სანატორიუმები განლაგებული იქნა პარკის ირგვლივ მდებარე ბორცვებზე. ქალაქის გარს აკრავს ჩაის პლანტაციები, რაც წყალტუბოს განასაკუთრებულ იერს ანიჭებს. ქალაქისა მისი შემოგარენის ტერიტორიაზე მრავლადაა კარსტული მდვიმები, რომლებიც როგორც ტურისტულად ასევე სამკურნალოდ გამოიყენება. ყოველივე ამის გამო კურორტს არა აქვს მხოლოდ სეზონური მოთხოვნილება, იგი მთელი წელი დამსკურებელთა უწყებელ წარმატებას.

მოსახლეობის მიგრაცია აღინიშნება დიდი ქალაქებისაკენ, თუმცა მათ ადგილს მალევე იკავებს სოფლიდან ნამოსული მოსახლეობა, რაც საერთო ჯამში ქალაქის მოსახლეობის რიცხვოვნობას არ ემჩნევა. ეკონომიკის ძირითადი წყარო ტურიზმი, ვაჭრობა, და მომსახურებაა. ქალაქი გამოცხადებულია თავისუფალ სამორინეო ზონად. ქალაქის ტერიტორიაზე სათამაშობ ბაზეს გათავსესუფლებულია გადასახადებისან, თუმცა ჯერჯერობით ქალაქი არის მხოლოდ ერთი სამორინე. ქალაქის ტექნიკური და ტურისტული ინფრასტრუქტურა მოძველებულია და საჭიროებს განახლებას.

ქალაქში ტრანსპორტის ძირითადი სახეობებია ავტობუსი და სამარშუტო ტაქსი. იგი რეინიგზით უკავშირდება ქუთაისს, სიღდით საქართველოს მეორე ქალაქს. წყალტუბო ძალიან ახლოსაა კოპიტნარის აეროდრომთან. ქალაქი კარგად არის დაკავშირებული არტერიულ საავტომობილო მაგისტრალებთან. ქალაქის უმთავრეს პრობლემას წარმოადგენს ლტოლვილთა განსახლება, რომელთაც უკავიათ სასტუმროებისა და სანატორიუმების დიდი ნაწილი. ქალაქში არსებული შენობები მუნიციპალურ საკუთრებაშია, რაც საუფესოდ კულტურული ლანდშაფტის განვითარებისათვის. ასევე გამოკვლეული და სავარაუდოდ მომავალში გამოსავლენი კარსტული მდვიმები წყალტუბოს აძლევს სპალეოლიგიური ტურიზმის განვითარების პერსპექტივას.

დღეს ქალაქი წყალტუბი წყალტუბოს მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციული (ცენტრია, მდებარეობს კოლხეთის დაბლობზე, მდინარე წყალტუბოს ნაპირზე. მას ირგვლივ აკრავს კავკასიონის ქედის გამყოფი ძირი, რომელიც ბორცვების სახითაა ნარმოდგენილი. წყალტუბო ქალაქად გამოცხადდა 1953 წელს.

წყარო: histowns.ge

селяться жителі сіл, що загалом не позначиться на кількості населення міста. Основним джерелом економіки є туризм, торгівля та послуги. Місто оголошено вільною зоною казино. Азартний бізнес у місті звільнений від оподаткування, але поки що у місті є лише одне казино. Технічна та туристична інфраструктура міста застаріла і потребує модернізації. Основними видами транспорту в місті є автобус та маршрутне таксі. Місто з'єднане залізницею з Кутаїсі, другим за величиною містом Грузії. Цхалтубо знаходиться дуже близько до аеропорту Копітнарі, метою відновлення його роботи можна назвати відродження курорту Цхалтубо. Місто добре зв'язане з головними автомагістралями країни. Основна проблема у місті - це переселення біженців, які займають більшість готелів та санаторіїв. Будинки міста є муніципальною власністю, що складає основу для розвитку культурного ландшафту. Також досліджені карстові печери, ймовірно, в майбутньому будуть відкриті для відвідування з перспективою розвитку спелеологічного туризму Цхалтубо.

Проголошено містом у 1953 році, сьогодні Цхалтубо є адміністративним центром однойменного муніципалітету. Воно розташоване на рівнині Колхеті, на березі річки Цхалтубо та оточене пагорбами, які утворюють підніжжя хребта Кавкасіоні.

Джерело: histowns.ge



22 / 2019
27
листопада

Організатор:



Безпеки та Свободи



Асоціація
грун України



Державний
кіноцентр Грузії

При підтримці:



Міністерства
культури України



Посольства Грузії
в Україні



Front news
International



NABI ELAV

TERRA UNITA



Генеральний перевізник: *SkyUp*

Довідки за телефоном:
(067) 329-98-30

XV НОВОГО ГРУЗИНСЬКОГО КІНО ФЕСТИВАЛЬ



САКARTВЕЛО

საქართველო

პროექტის ავტორი:
ბესიკ შამუგია

რედაქტორი:
დავით თოდუა

პასუხისმგებელი რედაქტორი:
ემილ ავდალიანი

ნომერზე მუშაობდნენ:
ნინო თოდუა
სოსო ჩოჩია
ანა სორღია-კრავჩუკი

თარგმანი:
მარინა იგნატენკო

დიზაინი და კომპიუტერული უზრუნველყოფა:
მანუჩარ გუნდაძე

Автор проекту:
Бесік Шамугія

Редактор:
Давид Тодуа

Відповіdalnyй редактор:
Еміль Авдаліані

Над номером працювали:
Ніно Тодуа
Сосо Чочія
Ана Сордія-Кравчук

Переклад:
Марина Ігнатенко

Дизайн та комп'ютерне забезпечення:
Манучар Гунцадзе

უკრაїнська ქართველთა ასოციაცія «Іберієлі». სრულიად უკრаїнська საზოგადოებრივი გაერთიანება «Георгія»
Асоціація грузин України «Іберієлі». Всеукраїнське суспільне об'єднання «Георгія» 2019

www.iberieli.org

diaspora@iberieli.org

